

Hyddyllinen

H u w i t u s

Luomisen Edistä,

Drinkertaisille awurt

Jumalan

Hymyden Tundoon

Ja

Palwelureit.

---

i. Mos. Kir. 1: 31.

Jumala kagoi kaikkia kuin hän tehnyt oli,
ja kago, ne olis sangen hyvät.

L U K U S A, 1791.

Prändäty Srenckellin Kirjan Prändisä,
omalla kustannuksella.

Imprimatur

JAC. TENGSTROM.

Fac. Theol. Dec.

§. II.

Ihminen on welvöllinen tutkimaan Jumalan suuria teitä luotuisia Rappaleita ja niistä tundeman Luojansa.

§. I.

Se näkömätöin Jumala, joka on Hengellinen ja tähdellisin olento, on ilmoittanut itsensä ensin luomisen teitä ja andanut meille ihmisille järjen ja ymmärryksen että me olisimme soveliat tundeman meidän luojamme meille iloy ja autuuseri. Sitä lahja ei ole annettu muille eläwille maan päällä, sentähden on meidän welvöllisudem suuri, että luotuin Rappalden tutkinnoista oppia tundeman meidän Jumalam.

Luodut Rappalet ovat lukemattomat, suuret, ihanat, ihmeliset ja hyödylliset: Kaikki ne ilmoittawat Jumalan määrätöidä wisautta, woima ja sywyttä. Ja totisesti Jumalan Hywys ymbäri piirittä meitä Kaikkialda niinkuin syvä wesi. Kaikki luodut ikänänkä kuin huutawat meille: o ihminen

nen, siinä heikko ihminen, tunne sinun Luoja ja hyvintekijäs, kaikki hyvä kuin sinulla on, ja siinä nautiket, olet siinä hoidella saanut: rakasta häntä, pelkä häntä, kiitä ja kunnioita häntä, pyydä häntä palvele ja hänelle kelwata.

Tämä on itse Jumalan äni, joka niin selwästi ja wälewästi puhu myös pakanoille heidän omantunoonsa ettei he Herran duomiolla taida estellä isänsä, ja sanoa isänsä syyttömäxi. Jos pakanat jotka tämän totuden wälewästä pitävät ja ei ole Jumalata oikein kunnioittaneet, owat sentähden lasketut häijyyden mieleen, sokastujen ja päättumisen duomioon, kuinga raskas syndi on se kuin Christityt ei ota waarin Jumalan suurista töistä, koska heidän wälewästä on luonnon walo kergoretupi ja Jumalan suuret työt selkiämään tietoon tulleet. Ja heillä myös on Jumalan sanan kirkas walo. Jumalan tundo on kaikesta opista, suloisin, hyödyllisin ja korkein: Niin paljota korkeampi kuin Jumala on ylise kaikkein, niin hänen tundemisenä ylise käypi kaiken opin ja wiisauden.

Hänen tundemisenä on oikia perustus Jumalan palwelukseen, se yhdistä ihmiset rakkauteen, se oikase ja wakuutta sydämet totuteen ja hyville tawoille, pitämän puhdasta omatuntoa, se kohoittaa esimän ijanikäkkistä aututta.

Se on suloinen tundo, sillä se anda sydämelle kelwollisen pysymäisen huwitusen, ilon ja lohdutuksen. Ei ihmisen onni ole siinä, että syöda ja juoda, olla jouwilasna eli raskasa työtä koota ruuminsa tarpeita, järjettömät myös sitä tekwät.

wät. Meidän sielum pitä nousteman korkeammalle ja esimän iloam Jumalasta, joka on ainoa pysymäisen ilon lähde. Kuta selwemmästi me tunnemme Jumalan suuret omakudet hänen töistänsä, sitä suurempi ilo ja ihastus, turwa ja uskallus on meillä häneitä, ja se on korkea sielum onni. Luotuin kappalitten kanga on se niin, että joka niistä ainoastansa pääkullin puolin ilman perän ajatusta näke, ei se niistä tiedä mitään, wan pitää ne halpana, ja se on tyhmyys: mutta joka ne sywemmäldä tunde, tunde heidän laatusa, luononsa, heidän järjestyrensä, karmeudensa, toimituksensa ja hyödytyrensä, hänen ilonsa ja ihmetelomisenä kaska aina suuremmari, ja hän nöyrydesä waipu sen suuren Luojan kitoreen, tietten että työ ylistä hänen tekiätänsä; ja koska hän tunde, kuinga lawialta ja määrättömästi Jumalan hywys kaikisa on meitä kohtan erinomainen, niin hänen sydämmensä sulapi rakkaudesta niin suurta hywäntekiätä kohtan. Eikö se ole ilo joka on kelwollinen ja pysymäinen?

Wielä on se tosi, että kuta paremmin me tunnemme luotuin kappalitten luonnon, sitä paremmin me taidamme ne käyttää meille iselle hywäxi meidän moninaihsa tarpeisam, niinkuin ne meille Jumalalda aiwotut owat.

Niin on ihminen welwollinen tultiman Jumalan luotuja töitä.

S. 2.

Luonnollinen tieto pitää oikein käyttää.

U 3

Eie-

Tieto Jumalasta ja hänen töistään ei pidä suingan käännettä omari kunniaari ja kerssaureri, eikä myös pyhäytymän paljaseen tietoon, vaan to-della oiettaman Jumalan tygö, händä rakastaman ja palveleman.

Meidän pitää niistä näkyväisiä niin kagoman, että me niistä otamme tilan ja muistuturen ajatte-
leman niistä hengellisiä ja taiwallisia, niinkuin mei-
dän Herram JEsus hänen puheisansa, otti niistä
näkyväisistä tilan moninaisiin wertauriin, opetta-
rensä niitä hengellisiä. Niin pitää meidän ajatu-
rem nouseman näkyväisistä näkymättömihin, lu-
duista kappaleista Luojan tygö, lahjoista lahjan
andajan tygö.

Etkä nyt opisa olet yriinkertainen, että taida
niistä luotuja asioita ymmärtä ja selittä niinkuin
ne oppenet, Kuitengin tultt niistä nöyrydesä Ju-
malan Kunniaari, että hänen kaikisa tundiist ja
muistaisit, niin sinun yriinkertainen tietos rakkau-
desa ja nöyrydesä on sinulle enämmin ilahuttawa
kuin niiden jotta opisansa esiwät omaa Kun-
niatansa.

Tieto ja oppi ilman jumalisutta paifutta sy-
dämmen ja tulee mielestä wanhapi, mutta jumali-
sufdesa on se aina ilahuttawa ja hyödyllinen.

S. 3.

Mailma on luotu Jumalalda.

Jos sinä puriehteisäs amavalla merellä wijim-
mein jouduisit tundemattoman oudon maan rans-
nalle ja siellä löydäisit kaunisti rakettut huonet, pel-
lot

lot ja yrtitarhat hywässä järjestyresä, etkö kohta
ilolla ymmärräissi että sinä löytyvät toimelliset ra-
kendajat joiden taito ja ymmärrys on työätehnyt
ja ne kokoon pannut. Niin pian kuin sinä näet
yhden tiijma kellon, joka määräs ajan kulun, Ky-
syt sinä kohta kuka sen on niin taitawasti tehnyt:
ymmärrys anda tietä ettei kello ole suingan tullut
isekstänsä ilman taitawata tekiätä. Mikä on tämä
mailma eikä se ole niinkuin suuri huonet ja ra-
kennus lukemattomista kappaleista kokoon pandu,
joka kaikki hywässä järjestyresä yhteen sopiwat, pa-
remmin kuin joku tiijma kello joka pian rikkoupi.

Engö me helposti ymmärrä että tämä mail-
ma on rakettu taidolla ja sen rakendaja on mää-
rätöin wiisaudesta ja woiwasta. Jumala on se
Luoja: Jumala on sen walmistanut.

Niinkuin yhdellä rakendajalla on walda ko-
koon panna käsialansa moninaisella tavalla aiwois-
tustansa myöden, niin owat myöds ne moninaiset
luodut kappaleet Luojan wapasta tahdosta hänen
wiisaan aiwoituyensa jälken määränyt heidän luon-
donsa puolesta, heidän luotunsa eli paljoudensa,
heidän suurudensa, heidän siansa, heidän liiken-
deensa eli juorunsa puolesta, joka taidaisi olla yh-
dellä eli toisella tavalla, mutta owat nyt kuiten-
gin hywässä, wiisissä ja tarkasa järjestyresä joka ei
hairastele.

Mutta kuka taita sanoa ja arwata mistä kuu-
tin kappale tehty on: mikä on kungin kappaleen
ensimmäinen aine. mikä on se aine joka teke kul-
lan kullari, hopian hopiaari, mikä on wesi, mikä
on wakkia. Jumalan käsittämätöin ymmärrys on
saatänyt kullengin erinäisen olendonsa, sinä kuka
ei

ei mitään ollut on Jumala andanut heille olemissen, asettanut heidän näkemyin ja pannut heidät pyhymään. Serrä käski ja ne Luodupi tulit. Psal. 148: 5. mitä Serrä sano se tapattu, jos hän käski niin se on tehty. Psal. 33: 9. Sän kusu ne jotka ei ole niinkuin he olisit. Rom. 4: 17.

Surhaan ovat wiisat pakanat arvaillet mistä mailma tehty on, arwoituyisansa ovat he tyhmi, ri tullet, Apostoli sano sentähden kohdastansa: uskon kautta me ymmärrämme että mailma on Jumalan sanalla valmistettu ja että kaikki kuin me näemme ovat tyhiästä tehdyt. Ebr. 11: 3.

Tämä mahdamme pysähtyä ja hämmästyä sitä käsittämätöindä weima, jonga edesi ei ole mitään mahdotoinda, me sanomme nöyrydesä: Serrä sinä olet mahdollinen saaman ylistyren ja kunnian, ja woiman, sillä sinä olet kaikki luonut ja sinun tahdostas he ovat, ja luodut ovat. Ilm. 4: 10: 11.

§. 4.

Jumala on kaikki luonut nimensä kunniani, ja ilmoittanut itzensä meille autuderi.

Jumala joka elä ijankaikkisesti ei tarwise keitän, koska hän loi taiman ja maan, ei hän ollut sitä mailla, ei taimat eikä taimasten taimat woi händä käsittä, eikä hänen määrättömät omaisudensa tainnet luomisen kautta lisättyri tulla, mutta hän tahdoi hänen hywyttänsä joka luoduillensa joille hän andoi ymmärryren, että he olisit tundenet hä-

hänen ilahuttawaiset omaisudensa itzellsä autuderi. Pyhäin Engelitten joukko tawasa on lukematon, he tawallisesa walesa tundenet Jumalan ulossanomattomalla ilolla ja andawat Jumalalle wäsymättömän kiitoyen ja kunnian.

Jhmiset on Jumala luonut että he Jumalan kunnialliset ja suloiset omaisudet olisit tundenet ensiksi täällä maan päällä ja sitten ijankaikkisesa elämässä. Täällä tundenet hänen luoduista kappaleista niinkuin yhdesä speilisa, tundenet hänen eiainoastansa tiedosa ja ymmärryresä ihastuyella, rakkaudella ja tygdomisamisella ja uskalluyella. Niinkuin auringo walaise, wirwotta ja ilahutta niin Jumalasta tule elämä ja ilahuttawa tundo sielulle.

Tästä autuallisesa Jumalan kunnian tunnosta seura kohdastansa Jumalan iloinen kiitos ja ylistys. Sillä jota me tunnemme hywäri sitä me rakastamme, kunniasa ja arwosa pidämme, sitä me halajamme eroittamata nautita, mutta jota en me hywäri tunne, en me sitä taida rakasta, kiittä ja arwosa pitä.

Kiitos ja kunnia tygö tule Jumalalle yrinänsä, hän on sen ansainnut korkeimmassa määrässä, hän on yrinänsä pyhä, kaikki hänen omaisudensa ovat korkeat, ja hänen työnsä ovat hywät ja ylistettävät; hänestä kaikki hywys ja autus tulee. Kuta enemmän meidän ymmärryrem aukene ja sydän uloslewitetän Jumalata tundenan, sitä suloisemmari tule Jumalan kiitos ja kunnia. Se on se jota meidän jo tässä elämässä pitä oppiman ja sitä warten me luodut olemme.

S. 5.

Walkeudesta.

Walkeus ilahutta, mutta pimeys kauhitta. Kaikki joissa elämä hengi on ihastuvat walkeudesta, mutta mierowat pimeyttä. Joka pimeydessä on, hän on niinkuin sangeudessa, sillä ei hän taida liikkua siastansa, ei toimittaa tarpeitansa, ei nähdä, eikä paeta waaraa. Mutta walkeus aurkaise meidän silmäm ihastuella näkemän Jumalan suuret ja ihmat työt taivalla ja maan päällä, niistä hywäsem käyttämän ja nautikeman. Etä nyt tätä suuria lahjaa ei meillä puuttuissi, niin on Jumala andanut walkeudella sen Eijehimmän kulun eli liikkumisen, että se auringosta joutu meille seikemän kolmatta kymmendä tuhatta penikulemata jokaisesa silmän räpärpösa. Jos kynttilä pimeisä syntyetän kirkkiaan toisijn, niin andawat hänen säkeensä kaikille hääreille niin tihjasti, ettei pienindäkän paikkaa ole pitkän matkan sisällä johon hänen säkeensä ei ole lewitetyt, niin mahtawat ne olla sangen hienot, tihvät, läpise tungewaisset uloslewitetyt. Mutta kuka ihminen ymmärtä selittää mikä walkeus on isesänsä; me iloisemme tästä suuresta lahjasta ja kunnioitam Jumalan woimaa wijsautta ja hywyyttä, joka sen luonut on. Tämän swusa ihmehtelemme kuinga meidän silmäm, joka mullasta on luotu, on kuitenkin tehty soweltayi wästanottaman walkeutta ja näkemä: taiwan awarutta.

Tässä on Jumalan määrätöin wijsaus niin huonosa ja wähäisesä rakennukse ja silmä on. Meidän tule nöyrydesä päättää ja sanoa: Herra Kaik-

Kaikkimaldias Luoja joka walkeuden olet walmistanut, ja meille näön andanut, sinä olet kaikki tietämä Jumala, sinun edesäs ei ole mitän salattu, ei pimeys ole sinun edesäs pimeys, eikä meidän salaiset ajaturem taida sinun edesäs olla peitettyt.

Ihmellisesti joka Jumala walkeuden tämän maan piirin päällä: päiwän ja yön waiheturen on hän määrännyt ajallansa. Jos meillä pohjaisesa maasa ovat talwi päiwät lyhemmät, ovat kesäset sitä pidemmät toimittaturemme tarpeita talwen warari: koska päiwät lyhenewät, palikse Jumala meille walon pidemmällä hämäreällä, Kuun ja tähtein walolla, rawon tulilla, Kuuralla kohta syryllä ja talwen aikana lumella sivi kuin yöllä tarwitän, joita kaikkia eluja ei ole niillä joilla päiwät ovat aina yhtä pitkät.

Etä nyt Jumala on meille andanut sen ihan walkeuden, niin kiittäkäm händä iloisella mielellä; waeldakäm pyhällä pelwolla totudesa ja wakudesa niinkuin Jumalan kashwain edesä, sillä hän näke meidän sydämmem aiwoituret, ja saatta walkeuteen mitä pimeydesä on peitetty. Jos se ruumillinen walkeus on suloinen, niin on sielun walo vielä suloisempi. Jumalan elämä tundo, toimi ja wijsaus se sielun kirkasta ja ilahutta: ottakäm halulla vastaan hywä oppi, pyrkikäm sen perään että me siinä kashwaisimme.

S. 6.

Auringosta.

Niinj pian kuin me nostamme silmämme ylös taivasta kohden, niin kohta se kirkas auringo we-

metä puoleensa kaiken meidän ihmehtelemisemme. Me kaipaamme händä pimiän yön perästä että hän jouduisti tuleman; hän tulee määrättyllä hetkellä eikä viivyttese: mutta ennen kuin hän ylöskäyppi, kaunisista hän jo taiwan ilahuttawalla kotoilla ja kaunihilla ruskolla: silloin rupewat linnut iloisella laululla hänen tuloansa ilmoittaman, ja kaikki hangikewat heittänsä päiwän töihin. Koska hän jälleensä laskeupi ehtolla ja mene toista maan puolesta walaiseman ja lämmittämän, nakkä hän vielä jälleensä suloiiset säkeensä korkiain pilwein päälle ja kaunisista heidän kuldaisella ruskolla.

Eikä nämät Jumalan työt ole suuret ja kunnialliset.

Niinkuin auringon kirkkaus on suloinen ja suuri ymbäri taiwan laweuden, niin on hänen kuumuutensa arwamatoin. Koska händä suurennus lasin kautta kasotan niin näyttä hän olevan niinkuin kiehuwa tulinen meri: koska kuperoilla lasseilla ja koveretuilla speileillä hänen säkeensä yhteen kootan, niin ne muutamissa silmän räpäyksissä sulawat blyyn, ja muuta mikä kova on, että niin wäkewätä tulda ja kuumutta ei vielä ole osattu ihmisen taidolla toimitta. Mutta kuka taita sanoa mingälkädainen tuli auringo isefänsä on.

Auringon suuruus toista myös Jumalan sanomatoinda woimaa. Hän lasketan olevan niin suuri että tuhannen kerta tuhatta meidän maan piiristä taidaisi mahtua auringon sisälle, se on että auringo on enemmän kuin tuhannen kerta tuhatta suurempi kuin meidän maan piirimme. Sen ym-

ympäristö on enemmän kuin neljäkatsa kati kymmendä tuhatta penikulemata. Hän on meidän maan piiristä enemmän kuin 14 kerta tuhannen tuhatta penikulemata etäällä, niin että jos jystia luodi yhtäläisessä juopusa kulkisi, niin se saisi kylä matka tehdä enemmän kuin karkikymmenä ajastaika, ennen kuin se ennättäisi auringoon.

Niin suuri kuin auringo on, niin hän kuitengin löndy ymbärisä niinkuin ratas wändy nawallansa wähdän paremmin kuin 25 päivänsä sillä. Kuka on nyt joka sen kaändele, kuka sen ylöspitä, ja mingä päälle olisi se perustettu, eli mihi hän wäändyisänsä ei langia muuden täh. ein päälle, eli he heidän juop. ansa auringon päälle, mutta pysywät tarkasti heidän rajoisansa?

Sen kaikkialdian Jumalan käskyssä auringo puolen vuotta kohoaa ylös pohjaisia maita lämmittämän, toisen puolen vuotta painuu etelän puoleen; niin teke hän wuden ajat kesän ja talwen syryn ja kowaimmen tarkasti määrättyllä ajallansa.

Jumala on hänen siottanut niin hywästi, ettei meillä pidäisi oleman lijka määräinen wilu eikä kuumus. Niin myös, ettei auringon heldestä maa kulwettuiksi hedelmättömäksi, niin wirwotta Jumala maan yöllä ja yön kasteella, talwen ajal- la ja lumella, sateella ja pilwillä niinkuin yhdellä werholla ja peitteellä. Niillä joilla korkein päivä on juri pään päällä, owat yöt niin pitkät kuin päivätkin; sentähden owat yöt wiskiät ja maan wirwotetan, sillä Herra on kaikki wijsasti sowitztanut.

Systä me hämmästyymmä koska me kuulemme auringon suurutta mainittawan; enemmän me mahdant-

damme nöyryydestä ihmedellä ja ylistää Jumalan kättä
sittämättöinä voima, joka sanallansa on luonut
senkaldaisen suuren rakennuksen, sen liikutta ja voi-
masta pitää. Olistakam sitä viisautta joka senkal-
daisen kirkkan valon ja runsan lämbymän lähten
on valmistanut että se puuttumata on nyt liem-
mä kuusi tuhatta vuotta pysynyt, eikä ole muuttu-
nut, vähendynyt eikä sammunut, vielä se on Ju-
malan voimasta nyt niin kaunis kirkas ja läm-
min kuin alusakin. Mitä iloa ja valoa olisi ma-
imalla ilman auringota? mikä sumaus ja hebel-
mä maan kasvolla? Tundekam listoyella kuinga
Jumalan hyvyys laivalda lewittä isensä meidän
ylisemme vielä enemmän kuin auringon säteet jot-
ka täyttävät taiwan avaruden ja tulevat meille
iloyi wäloyi ja lämbymäxi ehkä auringo on tuhan-
sin tuhansin määrin meistä etäällä: Niin Juma-
lan hyvyys on juuri läsnä meitä ylönsuosti ja
täyttä taiwan ja maan. Joskan me sen tundisim-
me! Ei auringo tiellä keldäkän waloansa ja läm-
mindä, mutta taita ihminen isensä kättä maan
smyyteen ettei hän auringon waloa näe eikä sen läm-
mindä tunne, niin yri ajattelamatoin ihminen wa-
jotta isensä mailman turhuteen ettei hän Juma-
lata tunne. Kändäkäm meidän sydämmem Juma-
lan puoleen että hänen armonsa walo kirkastaisi
meidän sielun, hänen rakkaudensa ylöslämmittäi-
si meidän sydämmem ja tekis meidät hedelmällisxi
kaikeisa hywisä töisi.

§. 7.

Kuusta

Auringo, Kuu ja tähdet owat ymmyriäiset
niinkuin kerät, että he juorufansa sowljat owat.
Kuu

Kuu on wiisi kymmendä kertä pienempi kuin
meidän maan piirimme ja on meistä etäällä kuusi
neljättä kymmendä tuhatta penikulemata. Niin
kaunis kuin hän on, ei hänellä kuttergan ole
waloa isestänsä, waan saapi sen auringolda maan
piirin takaa ja lykkä sen takasin meille niinkuin
yhdestä speilistä. Hän kulke meidän ymbärim 29
päiwä 12 timä ja wahan paremmin ennen kuin
hän jälleensä tapaa auringon ja tule sen kohdalle.
Ei hän koskan wähene eikä kaswa isestänsä, mu-
ta koska hän on meille kohdastansa auringota was-
tapäättä niin me näemme hänen kokonansa wa-
laisturi, mutta yli ja ala kuusa ainoastansa yh-
den osan. Koska hän tulee maan piirin warjoon,
niin maa estä häneldä wähäxi ajari auringon wa-
lon enemmän eli wähemmin, sen me kuzumme
kuin pimenemisxi, ja tapastu ainoastansa täydestä
kuusa, niinkuin auringon pimeneminen uudesta
Kuusa, koska kuu tule kohdastansa meidän ja au-
ringon wälille.

Päiwällä koska auringo anda suuren walon,
niin emme kaipa kuun waloa, mutta yöllä ja tal-
wella on se meille sitä ihanambi ja tarpellisempi.
Hän anda walon ja huwituxen tukalasi pimeyde-
sä, hän johdatta matkustawaisia ilolla että he nä-
fewät wälttä wahingot. Hänen painonsa maan
piiriä kohden teke muutoria ilmaisa: meren nousemi-
nen ja lasseminen, kahdesti wuorokaudesa näky
myös seurawan kuun juorua myöden, paizi muu-
ta hywä kuin Jumala meille sen kautta säättä-
nyt on.

Muistakam täsä, että niinkuin Kuu saapi
walonsa auringolda, niin meille myös kaikkina-
nen

nen hyvä ando ja täydellinen lahja tule ylähäldä walkeuden Isästä, josta tyköä ei ole muutosta eikä walkeuden ja pimeyden vaihetusta.

Ja niinkuin Kuu anda auringosta saadun walonsa meille hywäri, niin andakam meidän walom loista ihmisten edessä, että he näkivät meidän hywät työmme ja kunnioittaisit Isää, joka on taivaissa. Walwelkam toinen toistam, jokainen sillä lahjalla kuin hän saanut on.

§. 8.

Tähdeistä.

Roostakam vielä päämme ylös kirkon taiwan korkeutta selkeessä ilmassa. Koska auringo on laskenut ja kuu ei anna waloansa, niin sen sijaan näkyvät taivahalla warsin monet ja juuri lukemattomat walot, pienet kyllä meidän silmissämme mutta sitä usiammat ja sängen ihanat jotka kilwassa säkeilevät, yri tähti woitta toisensa kirkkaudessa ja suuruudessa. Mikä on tämä ihmellinen korkeus, joka niin lawialda läikky taiwan yläse, kuinga kaukaa tulee tämä kunnis walo meidän silmämme ilahuttaman? Kuka on niin tunnotoin ettei hän tätä suurta Herran woimaa hawaise, ajattelle ja kunnioita!

Muutammat tähdet ovat liikkuwaiset ja kutsuttan planeeteiri, toiset ovat liikkumattomat ylöns korvialla, jotka ei muuta sijaansa toinen toisensa sumenten ja ovat lukemattomat.

Ne liikkuwaiset ovat tähän asti luetut olewan wiisi, mutta ässen nyt on hawattu se kudes. Näillä liikkuwaisilla tähdeillä eli planeeteilla ei o-

le

le waloa itsestänsä, waan saawat walon auringosta samalla tavalla kuin kuu ja meidän maanpiirim. Se Mercurius, joka on likin auringosta on auringosta etäällä liki 6. kerta tuhannen tuhatta penikulemata. Se toinen eli Venus, joka on wuoroin koin-, wuoroin ehto-tähtenä, on auringosta kaukana 10 kerta tuhannen tuhatta penikulemata. Kolmas eli Mars, 22 kerta tuhannen tuhatta. Neljäs eli Jupiter, joka on suurin liikkuwaisista tähdeistä on 75 kerta tuhannen tuhatta penikulemata etäällä auringosta. Se wiides eli Saturnus on auringosta kaukana 138 kerta tuhannen tuhatta penikulemata. Se kuudes, eli uusi Planeti, on Auringosta etäällä 277 kerta tuhannen tuhatta penikulemata. Että nyt nämät planeetit, owat näin etäällä auringosta, ja kulkevat auringon ymbäri, niin mahta heidän juorunsa piirei olla sängen suuri.

Wielä näillä kolmella wiimperi mainitulla tähti planetilla on heidän ymbärillänsä, yhdellä neljä juuri kirkasta, toisella wiisi, kolmannella kaksikolme tähtiä, jotka juorewat heidän ymbärillänsä suoremmasa, ja suuremmasa piirisänsä, niinkuin kuu seura meidän maan piiriäm. Ja niinkuin kuu anda walon meidän maalle, niin nämät owat niinkuin usiammat kuit pään planetinsä ymbärillä, ja andawat heille walon. Samat wiimperi mainitut planeetit eli tähdet owat sängen suuret, toinen heistä eli se joka neljänneri nimitetin on wähinmärikin 1480 kerta suurempi kuin meidän maan piirimme, se wiides 1030 kerta suu-

rembi.

B

C

Etta paremmin ylös herättää ypinkertaisen peränajatuksa tuntemaan Jumalan voimaa, on tarpeellinen mainita että se ensi nimetty planeetti joka on lähin auringota kulle auringon ympäri 88 päivä vähä maille. Keskä hän nyt on auringosta etäällä wiisi kerta tuhannen tuhatta penikulmata, niin on hänen juopu. sa piiri jo sängen suuri, ja enämmin kuin 35 kerta tuhannen tuhatta penikulmata ja kirkka hän igensä yhdesä tiimasa 16 tuhatta ja 689 penikulmata. Se toinen eli kointähti kulle yhdesä tiimasa 12 tuhatta ja 208 penikulmata. Se kolmas kulle 8412. Se neljäs joka sanottin olewan suurin planeeteista kulle tiimasa 4551 penikulmata, sillä tavalla myös ne muut liikkuwatet tähdet kulkewat yhdesä ihmellisesä kirehesä.

Meidän maan piirimme auringon suhteen ruoskautinen kulkua on 10 tuhatta, ja 384 penikulmata yhdesä tiimasa.

Herä Raikkwaldias Jumala! kuinga kättämädin on sinun woimas ja sinun tekos ylös suure, meidän ymmärrysem waipu tätä ajatellesa. Tämä tähtein kiret juopu näkyisi pian sanoin mahdottemari, mutta on kuitengin tosi, koska se taitan tarkasti lassia, ei ainosansa päivän, waan myös timan päällä jona he juopunsa määrään tulewat: Joka siitä kyllä hawatan, että auringon ja kuun pimenemiset, niin tarkasti paljo ennen taitan lassia ja ennustettaa. Seisakam tässä ja ajatellam mikä Raikkwaldias woima se on, joka niin suure ja raskat painot kuljetta niin kiresti, niin tarkasti, niin wakawasti, ettei ne wäähän wivähä määrästänsä.

Liik-

Liikkuwaisen tähtein seän luetan myös pyrstötähdet, jotka myös saawat walonsa auringolta, ja kulkewat heidän erinomaista juopunsa taiman laweudesa niinkuin Jumala jo luomisesta heidän juopunsa piirin määrännyt on. Sentähden koska joku heistä nähtäväri tulee, niin ei se ole merkki onneen eli onnettomuteen, enämmin yhdelle maakunnalle kuin toisellekkan, sillä hän nähdän ympäri maan piirin.

Mostakam meidän ajatusem vielä korkeammalle kagomaan niitä liikkuwattomia tähtejä, jotka loistawat omalla walollansa niinkuin auringokin. Heidän lukunsa on lukematon: Zerra ise kulle tähdet ja kulu heidät kaikki nimeldänsä, weisa David Psal. 147. 4. Paljailta silmillä luetan niitä kolmen tuhannen määrään, mutta näkötorwilla on niiden luku lukematon. Etta he meistä aiwan etäällä owat, nähtävät ne pieneldä, mita owat sängen suuret, ja heidän suurensa meile mittamaton.

Ekä he näköwät olewan niinkuin yhden rinnan, owat he kuitengin toinen toistansa korkeammalla, laweus heidän wälisänsä on arwamaton: Meikin, jotka alimma owat, owat niin kaukana, että jos me luemme tuhannen tuhatta kerta tuhannen tuhatta, owat he sittekin edembänä, ja saapi siben panna lisäpi sata wiisi kymmendä tuhatta kerta tuhannen tuhatta penikulmata.

Tässä puuttuwat meidän ajatusem, me seisakdamme hämmästyseen, ja en me ollengan taida kättää taiman awarutta, tähtein korkeutta, suurutta ja pashoutta. Tundekam nyt sydämmein sywimmäsä nöyrydesä, että meidän Jumalam on

B 2

Eä

Käsitämme Jumala. Jumala kaikkivaltias, joka yhdellä sanalla nämät tehnyt on, ne myös helposti voimasa pitää.

Kaikki Jumalan omaisudet ovat määrättyt: määrätin on hänen voimansa ja viisautensa, määrätin myös hänen hyvydensä, josta hän lämsälä lemittä yltäe maan ja taivan; se on juuri lohullinen kuin David sanoo: Niin korkia kuin taivas on maasta, anda Herran armonsa lisändy, niille jotka händä pelkävät. Ps. 103: 11. Sentähden, Kiittäkät Herraa auringo ja kuu; Kiittäkät händä kaikki kiukka tähdet, kiittäkät händä te taivasten taivat, ja vedet jotka taivasten päällä ovat. Heidän pitä Herran nimee kiittämän, sillä hän kasti ja ne luoduri tulit, hän ylöspitä ne aina ja ian-kaikkisesti, hän asetta heitä, ettei heidän toisin käymän pidäisi. Psal. 148: 3, 4, 5, 6.

§. 9.

Ilmasta.

Kasteutam alemma varinottaman Jumalan suuria tekoja jotka meitä lähembänä ja ympärillä ovat. Kaikki ne ovat suuret ja tutkimattomat, ehtä ne pienellä näyttävät eikä paljahilla silmillä taita nähdä. Niin pian kuin ihminen syndy tähän ilman, on ilma se ensimmäinen lahja jota me rupeimme nautiseman hengittämisellä, sitä me sitten alinomaa lainoamme aina kuoleman hetkeen asti, josta hengi salpaupi ja pysähtypi. Niinkuin kalat elävät vedessä, niin me ihmiset elämme ja liikumme ilmasta jota me hengitämme. Koska ilma tuttavasti kiikku ja liikutetaan niin se kuu-

tan

tan tuuleri; mutta mikä ilma isekänsä on sitä en me ymmärrä: Se on niin hiene etten me sitä taida nähdä, se on läpise kuuldama, että walon säkeet sen kautta helposti kulkevat, sillä jos se olisi sakiambi niin me aina olisimme pimeydessä.

Ilman on Jumala lemittänyt korkialle ympärä kaiken maan piirin, josta me kuumme ilman piirexi. Kuta korkiamalle se nousee sitä hiennommaxi ja kewiämmäxi se tulee, ja sitä kylmemäxi on ylähällä ilmasta. Pakkaiseksi west mene jääri, westipisareet ylähällä ilmasta juorewat lumexi mutta ilma ei hyydy koskan. Hän on wähimmäpikin 800 kerta kewiämbi kuin west, ja anda isensä kokoon pakottaa melkiään määrään, kuitengin hän lemittä isensä voimalla, koska paino poisotetan, eli myös lämbymässä. Jumala on andanut sille sen erinomaisen luonnon, että se toisnansa tule rakkammaxi ja kewiämmäxi, ja sen kautta tulewat meille tarpeelliset muutokset.

Jos se olisi sakiambi, eli niinkuin west, niin en me taidaisi ilmasta soveltaasti kiikkuu eikä hengittää, jos se olisi kewiämbi, niin me tuisuisimme. Tämä on selwä todistus, että Jumala suurella viisaudella ja hywydessä on tarkasti sovitannut ilman meille ja muille eläwille parahimmalla tavalla otolliseksi. Paiksi ilmaa ei taidaisi mitään kaswaa, mutta nyt se tungexi kaikkiin mikä kaswaman pitää, ja meidän ruokamme, jota me nielemme, pitää sillä sekoitettaman meille terweyden. Ilma myös lahoitta ja purka mikä wanhaxi on tullut, yrin raudangin raatele ja ruostutta.

Ilma anda tuulen, taikka yhdellä haavalla eli toisella. Ilma kannatta linnut ja pilwien

paljot vedet ettei ne yhtä haava alas putoa meidän päällem. Ilmaan kokevat kaikkiaiset udit, mikä maasta ja vedestä on ylösnohiut: niin maan ja meri siellä saapi omansa takasin. Ilmasta auringon säteet murtovat ja lämmin enäne, Ilmasta tekee hämärät ja valon ajan pidemmäri sekä aamulla että ehtona. Paiksi ilmaa en me taidasi elää eikä puhua, eikä mitän ääni taidasi kuulua, ei tulikan palaa vaan tukehtuissi ja sammusi, kalatkin ja eläimet merestä kuolissi. Niin on meillä ilmasta arvamatin hyvä. Meidän elämän on Jumalan kädestä, meidän alinomainen hengen weto ilmasta muistutta meillä aina että me ainoastansa Jumalan hyvyydestä elämme ja kiitumme. Kuka on nyt niin tunnotoin joka ei tätä pane sydämehensä, ja huoletuin ettei hän tätä pidemmäläpä perän ajattele.

§. 10.

Tuulesta

Tuuli tute ilman painosta ja sen muutoyista, koska ilma yhdessä paikata kowane, toisessa tule raskammari. Ajatellam sitä moninaista hywä kuin Jumala meille sen kautta tekee. Tuuli puhdistaa ilman terwelliseri, kuiva sen mikä märkä on, muutoin ruohotkin kasvaisansa märkäniisi, tuuli selwittä vedet otokisiri. Se jähdyttä heldestä, tuopi sekä wilun että lämbymän, kuljetta sadet pilwet maata kasteleman, hajotta liika määräsen saateen, kylwä sekä ruohoin että puiden siemenet. Tuuli helposti kuljetta puriehtiwaista ymbäri maailman saamaan tarpeitansa toinen toisiltdansa. Jumala, joka armonsa kaso kaikkein puoleen on se

joka woimallisesti pyinänsä ja kiireni kädändä tuulet meille hywäri ja auttia kaikkia ajallansa. Hyvällisesti on hän säätännyt, seisowaiset, wiskit, pitkittäwaiset tuulet awaralla merellä erinomaisissa paikoissa, mutta jälleisä muuttelowaiset liifi maita, joissa usiammat sinne ja tänne kuljettelewat eikä he kaikin matkoisansa wuoroihin edes autetupi tulissi. Tuulda myöden on usiasti kalain kullu ja nousu merestä randoja kohden meille hywäri, niinkuin myös linduin liikennet mekisa. Moninaiset myllyt kaipawat tuulda, ja koska he siellä liikute-tan, tekewat he suuren hyödytyren.

Tuulet myös ilmoittawat meille sen kaikkialdian Jumalan peljättäwästä woimaa, koska he suurella paubinalla sujuttawat ne yspiät hongat ja tammot, niinkuin kaislan, kaatawat tihiät metsät niinkuin pellawan, kuljettawat suuret huoneet ja wiskawat wahwat rakanuret ylönalaisin. Wöyryttämät lawtan meren aallot niinkuin suuret wuoret, nostawat sen weden ylös taiwan alle, toisert kerran, painawat alas kaubittamaan sywyteen. Hän on myös se Herra joka waikitta tuulea ja myrskyn, pysäyttä sen wälewän juorun, sitoo sen yhteen kohden ja teke jälleensä juuri tywenen. Kuka kuningas woimallansa astu niin korkealle kuin meidän Jumalam, hän hallize kuniolla ja wälewyydellä ilmasatin ja taiwahalla. Ennioitakam händä sydämmen sywimmässä nöyrydestä, sillä koska hän wihdoin nöyrät siälle wiepi ijan-kaikkiseen rauhan tywenen, niin hän yspiät häwittä niinkuin tuuli akanat poiswiska.

S. II.

Pilwistä ja Satesta.

Ylhäällä Jumala valmistaa Jumala hedelmällisen saten meille käsittämättömällä tavalla. Se ylösnosnut hieno sumu ylemmän ilmaa tekee pilvetyksi, mutta kuka ajattelutaitoinen ihminen taitaa ilman ihmettä kutsua pilviä, jotka taiwan suuresti kaunistavat: ne nousevat korkealle, toisinaan ruskiksi, siniksi, mustiksi, toisinaan valkeiksi niin kuin lumiset vuoren kukkulat, ne hajouvat ja juopuvat juuri tiiresti, muuttavat ylemmän, muuttavat alemman. Sen Kaikkivaldian voiman kautta sataa sumu ja syngiät pilvet tiiresti pois hajouvat, ettei kengän taida sanoa, kuhunga ne ovat kadonet. Näitä suuria muutoksia me yhdeksän edemme meidän ilomme, mutta tuntekann sen alla Jumalan Kaikkivaldian voiman.

Se ylös nosnut sumu eli westi alas tule toisinaan kastella, toisinaan satella, mutta kuka ja kaa saten veden ylhäällä ilmaa? kuka määrää tarkasti jokaisen westin pisaran suuruuden? kuka halitsee ne, että ehkä he korkealla putovat ei kuitenkaan langia raskasti eikä wahingoita niitä heikkoja ruohoja, mutta juuri senvelasti tiukkuvat maan päälle.

Se mahta olla arwamatoin pahous wedestä, joka sumusa maasta ja merestä on ylösnosnut ilmaan, koska saten kautta, lawiat maat liikoawat, wiewat täyttyvät, laajat järwet suuresti wettowät. Mikä estä että ne pahot ja raskaat pilwen wedet ei kaadu alas yhtä haawa, mutta wähitellen pi-

sa:

sarwisa alas tulewat. Eikä se ole sen Kaikkivaldian Jumalan työ, ja yri armo työ; Juuri sitä miisututa Jumala koska hän toisinaan ehkä harwoin ääristä rakkase pilwen, että westi kaatu alas niinkuin kostesta, ja teke suuret wahingot, niin myös westi saten seasa lämminnä otkana toisinaan lähettä alas suuret jää rakeet ja pois oita wäljan maasta, muistoyi että händä tule ruokeilla ja kättää, joka anda armollisen saten ja wariete meille elon ajan uskollisesti.

On myös Jumalan wapa ja Kaikkivaldian hallitus sinä nähtävä, että hän toisinaan teke taiwan niinkuin waffen, ettei siellä sadetta alas tule, toisinaan anda sataa yhden kaupungin päälle, mutta ei toisen, yhden peltosaran päälle ja ei toisen, niinkuin raamatissa kirjotettu on. Amos. Proph. 4: 7.

Pitkällinen pouta yhtä katoruodella, maan halkia, ruohot kuivettuwat, laihot kellastuwat, luondokappaleet surkkaasti parkuwat kuivudessa ja kuin ei pilwet wetta anna, niin westi koneleat puutoilewat ihmisten silmistä. Herrä taivasta armah-ta ja anda wirwottaman saten. Raskos kuinga sil-lon kaikki wirkistyvät, ruohot ja lehdet andawat hywän hajunsa, eläimet löytävät ruokansa ja yri ainoa sadet ajallansa saatta monelle tuhannelle ihmiselle runsaan elaturen: niin on se sadet kallihimpi kuin kulta.

Ilman siinä kuin pilwet andawat hedelmällisen saten, taiwan kaunistuksen ja werhon pitkällisessä poudassa: tekevät he talwella pakkaisen woittawari, ja syryllä estävät hallan yllä ettei se wuo-

den

B 5

dentulosa turmelissi, siitä ihastuivat pohjaisen maan asuwaitet heidän pelwosansa, koska vuoden tulokset rupiawat myöhästymän.

S. 12.

Lumesta ja Jäästä.

Ei meillä ole syötä tuffauttaa ja walittaa talwen pakkaisen ylise, sillä segin se Raikkwaldias Luos ja pohjaisella maalla anda meille hywäpi, sen kautta ruhdista meille ilman terwellisepi ja esta monista taubeista, monista rastiupista, tuwiloista ja kowista ilmoista, jotka lämbymisä maissa ihmisiä waiwawat. Koska Jumala kesän ajalla anda lämbymän tarpepi asti, silloin talwen waiwawat helposti unohtuivat, maa anda terwellisen elaturen ja ihmi ei eläwät täällä niin vaiilla ruumilla ja tulewat pitkään ikään kuin muallakin. Kullakin maanpaitalle on Jumala tasannut hänen lahjansa, pannut myös heidän rastiurensa, että me tunnemme tämän elämän puuttuwaitisuuden ja esimme sitä elämätä josa täydillisys löyty.

Ukiat pakkaiset ei kauwan päälle seisoo ja kylmän talwen perästä anda Jumala ustiasti sitä lämbymämän kesän ajallansa.

Pakkaisista wastaan werhotta Jumala maan lumella, jonga hän anda sataa maan päälle; ajattelum tätäkin Herran ihmellistä työtä. Kuka taita ymmärtä ja sanoa millä tavalla Jumala plähällä ilmaasa valmistaa lumen, te ne pienet lumen jwäset monitahkoisepi wiskillä, tarkalla määrällä, korjari, kowidiri, ja koubkioipi. Pidäisepi tämän Jumalan työn olemay halwan meidän sil-

missäm? juri kuin ei meillä filmiä ja ajaturia olistittan?

Lumesta on meille sanomatoin hyödytys, sillä koska maa talwen ajalla lewähtä, niin lumi sen peittä ettei routa ja pakkainen sitä polttaisi ja uunuttaisi, mutta lewähtäwä maa kewällä andaissi sitä ruusamman hedelmän. Lumi säilyttä laihot, ettei ulet niitä turmele ja lumi wesi on hedelmällinen niinkuin sadet. Lumesta on linnuille pakkaisesa suoja ja siinä me pitkän talwen ylise taidamme säilyttä lihat ja kalat tuoreenna, koska pohjaisesa maasa on wähat warat suoloista. Lumi kewendä raskaat kuormat wakkase pimiän ajan, se ilahutta filmät ja kaunistaa maan kannen. Rakokam ajnoastans auringon eli kuun paistesa kuingaga ihanasti lumi kimaltele kulkewan filmisä ikänänsä kuin olisi kaikki lumen kansi ja kaikki puut täynnänsä kuldäwäjä dimanteja. Ei kuningasten huoneisa ole niin kuultawia kivejä ehtä ne suurella rahalla ostetan ja heidän koreudensa ei ole tämän werrattawa. Niin Jumala kaunistaa hänen kääsialansa. Pidäisepi meidän halpana pitämän tätä luonnon koreutta, sentähden että se on niin ylönpaldinen, eli ahnen halun jälkeen ei kelpa rahari. Jos lumi olisi luotu mustari, niin me ajattelisimme ja hawaisimme tämän totuden, sentähden tundekam täsäkin Jumalan hywys iloisella sydämmellä.

Suuri hyödytys on meillä myös jäästä hänen ajallansa, sillä se on silta jonga Jumala teke wahwari wetten ja soiden ylise, että me saamme kohdastansa ja helposti kulkia meidän matko-

iam-

jamme ja kokuon wetää meidän tarpeitam, sentähden me myös sitä ajallansa odotam ja laipamme.

Jumala joka jään wahwari kaswatta, hän myös ise sen wahan ajan sisällä kewäällä kewäisti poisotta. Ei yhdengän Runingan woima taidahi sitä suuresta järwestä häwittä ilman suurta waiwaa ja monen rastiusta, mutta se on helppo Jumalalle meidän Herrallem, joka muistaa lupauksensa kossa hän sanoi: Tiiin Kauwan kuin maaseisö, ei pidä kylwäminen ja niittäminen, wili ja helle, suwi ja talwi, päivä ja yö laikkaman. 1. Mos. f. 8: 22.

§. 13.

Muutamista näkywäisistä Ilmasta.

Paljon me ndemme ilmasta luonnollisia muotioia: siinä läikkyvät rewon tulot, sielä toisinansa alastule niinkuin suuri tulinen luodi, toisinansa autene pitkä kirkas walo taiwaalla, toisinansa lenda niinkuin tähti alahalla ilmasta ja sammu, toisinansa pala meshä ja mualla niinkuin waltia, eli kulle ihmisen edellä ja takastu, toisinansa on hewoisien harjasa, ihmisten huiwisa, eli kahden päällä köyssiä tuli joka liikku, mutta ei polda, sentkaldaiset ei ole mitkän kummituuret, mutta heillä owat heidän luonnolliset syynsä moninaisista uduista jotka ilmasta kokuwat, sekauwat, sytyvät ja sammuvat.

Wesi kaaret owat hieno sade eli utu joka maahan lange. Aurinon, kuum ja tähtein lehat, sappi ja sentkaldaiset, ei ole koreialla wain alahalla ilmasta, josa walon säkeet murtuwat, kossa wetiset

set sumut löytyvät ilmasta. Mutta peljättävä on kossa toisinansa pilvestä alasandaupi, niinkuin patjas meria kohden, eli merestä ylösnoise patjas taiwasta kohden, toisinansa parin kymmenen kyyvärän korkeudella, eli tywenesä ilmasta tuulen pyöret maasta ylösnoista raskaat kappaleet, wiepi ne ylös, pyörittä ne siellä ja wisä alas palaisiiri.

Mutta se, joka erinomattain ilmasta pelwon ja hämmesthyen saatta, on pitkäisen tuli ja leimaus, se syty äkistä, sytyttä tulen ja poltta, surma silmän räpärystä, toisinansa yhdellä haawalla murta kaikki luut tomuyi. Kuka on joka ei pelkä tätä Herran woimaa jonga edesä wuorien perustuuret liikkuwat ja wapisewat. Tuuri raskaan saten ja paljon weden kessellä lähettä Herra ulos tulen nuolet jotka silmän räpärystä lenda wät ylitse taiwan sinne ja tänne. Jumalan woima ja warielus on koreiasti ylistettävä joka hallise pitkäisen leimauret, ettei ne iistasti wahingoita, ja hänen hywydensä on suuri että hän sillä tawalla puhdistu ilman meille terweyveri. Että siis se wanhurstas Jumala on wäkewä ja woimallinen sekä warielaman että rangaiseman, niin peljättäm händä totudesa, ja pyttäm ylise kaiken, että me aina olisimme hänen arinsansa ja sewitetut hänen kansansa, niin meillä on turwa ja uskallus hänen tygönsä kaikesa waarasa, autuus elämäsä ja kuolemasta.

§. 14.

Wedestä.

Riittäkäm Jumata että hän on andanut meille sen kirkkan ja helposti wuotawan weden.

Sekin lahja on suurempi ja sen hyödytys laumiam-
bi kuin että meidän ymmärrysem sitä taita kääntää.
Kuinga usiasti se wirwotta yhden pyörynen ja
puuttuvan sydämmen? Kuinga hartasti halaja si-
tä jokainen janowainen sekä ihminen että elämyt
joisa hengi on? Kuinga kauwan me taidamme ol-
la sitä kaipamatta? Pian me ilman sitä nändy-
imme; wedellä me valmistamme meidän ruokam-
me ja ruan siwusa ei sitä unohdeta. Se sekauwi
meidän werem kansa ja teke sen terwelliseri; se lä-
pise käypi ja yhdistä isensä kaiten ser kansa kuin
kashaman pitä ja nouse maasta ylös korkeain
puiden lahwaan. Se sammutta tulen ja jähdyyttä
mikä kuumma on. Että hän on itse kirkas ja puh-
das niin hän peiswirutta ja puhdistä sen mikä
sastanen on, ja milläs peso muutoin taidaisi ta-
pahua? Wedesä kuohu sanomatoin paljous ka-
leista ja eläwistä, suurista ja pienistä, se on hei-
dän elando siansa. Westä myöden me helposti
kuljetamme tarpeitam yhdestä mailman ärestä toi-
seen, sillä Jumala on suurella wiisaudella tarkas-
ti sovittanut weden, niin ettei se ole lijan hiene
 eikä saktia. Ehkä nyt wesi helposti jakauwi kulke-
wan edesä, kuitengin se sillä samalla kannatta ras-
kaat painot ja suurekin hahdet, jotka ovat kuin
linnat ymäs heidän lastinsa kansa. O Jumala
kuinga ihmelliset ja hywät ovat sinun tekos.

Kunnsi on Jumala suunnanut maan tällä
tarpeellisella lahjalla. Hän kuljetta salaiset weden
suonet maan povera myöds korkeitten kiwisten mä-
kein siällä että kaitwot andaisit niillä asuwaisille
nettä kylläri. Herra kuohutta lähtet wuor en tie-
noisa, siellä ojat juorewat monisa mutkisa kaste-
le-

leman maata, ojat suurenewat, wesi lisäppi, wir-
rat wuotawat, kofket pauhawat, ja pauhawan we-
den woimasta myllyt pyöriwät, ja ruskawat, kof-
ka he valmistawat ihmisille jauhosa, lautoja, ta-
koirat rautaa ja muita suuria tarpeita, joihin
woima ja wäkiä tarwitan, kuka taita näitä aja-
tella ja ei tunne iloita Jumalan suurista töistä.

Kofket ovat vielä suurepi hywäri sen ruoles-
ta, että juuri niitä kokeen monet kalan laadut
ylospyrkivät ja niisi ne pyödyillä kääritän parem-
min kuin sywäsä ja tyynesä wewesä. Kofkein
kautta myöds Jumala weden salpaa, ja niinkuin
määrällä jakaa maan päällä, ettei se ylös kiresti
mahdais poiswuota, waan wifisä määräsä pysyi-
si jäwissä ja suwannoisa ja kalat niisi asuistwat.
Eikä nyt kulku kofkein läpise on harjatuntemil-
le waarallinen, kuitengin on niiden hyödytys ai-
wan suuri, ja taita kulku niisa paljon helpotetta
toimellisen siwouren kautta.

Moninaiset wesi lähtet ovat meille annetut
terweydezi, muutamit kuohuttawat maikan weden,
muutamit suolaisen, muutamit kylmän, muuta-
mat lämbymän, muutamit juuri kuuman. Muuta-
mat lähtet puhaldawat weden ylös korkealle tois-
ta kymmenenä kymärätä ja sen ylise. Muutamit
wedet eli wirrat kuljettawat kullan ja raudan se-
kaisen hiedan, muutamit wedet ottawat tulen ja
palawat liekisä kofka tulella liki tullaan.

Kaiikki wirrat lastawat mereen, meren ran-
noille kootan maakunnan kalu: meri tosin eroitta
maakunnat toisistansa, mutta juuri se että meren y-
lise on kiiret ja helpempi kaluin kuljetus purjeh-
tiwaisilla, niin ovat sen kautta usiammat maa-
kuns

Kunnat ymbäri maan piirin tullet esityxi, kesityxi ja ihmiset yhdistetyxi tultawuteen ja toisensa palwelukseen. Jumalan suuret työt ovat myös sen kautta enämmin tullet tietoon ja julistetyxi ymbäri mailman.

Mutta kuka tutki meren syvyyden? Kuka halise sen wälewät laineet, kuka nöyryyttä heidän uhkarensa yhdellä matalalla rannalla ja hiedalla? Se on Herra Raikkivaldas, joka pani salwan syvän meren eteen, ja sanoi: Tähän asti pitää sinun tuleman ja ei edemmä, tässä pitää sinun forkiat aldos asettuman. Job. k. 38: 11. Peljättäm ja kunnioittakam Herraa joka on niin woi-mallinen, Riittäkäm ja rukoilkäm händä joka taiwan ja maan, ja meren, ja wesi lähtet teki. Jlm. Ra. 14: 7. Andakäm meidän sydämmeistä aina muota nöyrä rukous ja Herran kiitos, niin Jumalan siunaus tule meidän ylikem niinkuin wirta ja meidän rauham on niinkuin meren aal-de, sillä Jumala on ainoa elämän ja autuden puuttumaton lähde.

§. 15.

Tulesta.

Wesi sammutta tulen, tuli teke weden kuumari, kuivaa sen, ja ylösaja sen edestänsä huurusa. Molemmat ovat meille jokapäiwä suuresti tarpe-liset. Tuli walaise ja lämmitä, että me wilusa wirtotettaisiin. Tulella me walmistamme meidän ruokamme ja lukemattomat tarpeemme. Tuli pehmittä mikä kowa on, ja sulaa tawarat wuorista, teke kangian raudangin kuuliaiseri meidän tarpeisam. Hywästi on Jumala säältänyt että muuta-

mat

mat lappalet pian ottawat tulen, ja andawat lämbymän, sillä jos pui ei ottaisi pikemmin tulda kuin rauta, kuinga me taidaisimme saada lämbymän wilusa, jos jälleensä kaikki aineet pian ot-taisit tulen, kuinga me taidaisimme wälittää tuli-palot?

Lämmiin on weden syvyydestä, se pitää siellä es-läwät wietänä: maan syvyydestä ylös-nouse läm-min, se sulautta roudan, nosti ylös udun ja su-mun yrin talwellakin.

Toisnansa maansisällä muutamista wuorista ulospuhkia siwittäwä tulen liekki, jota peljättä-wällä pauhinalla ylös-wiska tuhkaa kunnia kirwe-jä ja juoputta kuonon wahdosa niinkuin ojan pit-tin maata. Tapahtuwat myös peljättäwät maan järityxyt, joisa wuoret, Kaupungit, Kylät ovat maan sisälle uponnet, ihmiset eläwäldä maan si-sälle mennet, meren luodot kadonnet ja toiset saan ylös-nosnet. Nämät todistawat että Jumala halise myös maan syvyydestä. Eikö meidän sydäm-mem mahda liikkua ja wapista kossa me näitä kuulemme, Yhdäiskö ihmisen oleman tunnotoman ja suruttoman: yhdessä silmän räpähysessä taita maa aumeta ja jumalattoman ylösniellä.

§. 16.

Maan Piiristä.

Kuka asu yhdessä talosa ja ei pyyhdä tuta ta-lonsa tiluria? Lewittäkäm siis meidän ajaturem Takomaan meidän asundostam, tätä maan piiriä, ja niitä suuria töitä kuin Jumala siinä tehnyt on meidän hywärem.

C

Mei-

Meidän maan piirimme sekä kivistä maasta että merestä yhteen on ymmärräinen, pian sanoin kuin kera. Ei sillä ole pakasta, mutta Jumala sen ylös pitää ilmaa, niinkuin auringon, tuun ja tähdet, jotka vapasti kulkewat ja kändyivät. Etä se on ymmärräinen niin seura siitä että toisella puolella tätä maata ovat ihmiset niinkuin mekin, jotka kändyvät jalkansa meitä vastaan, ja taiwas on heidängin päällensä. Koska auringo meille laskeupi niin nouse se walaisemaan toista puolta, toisella on ehto, toisella aamu, toisella yö, toisella päivä, toinen puoli maailmaa nukkui, toinen walwo, mutta Jumala walwo kaikkein meidän yllizem.

Use maan piiri ympärinsä luetan olevan 3780 ruoksin penikulemata: kuinga pieni on siis maan piiri tämän suuren mailman rakennuksen sichten, ja ihminen ruuminsä puolesta sitä vähembi, heikko ja huono, yri pivon täysi multaa kofka raimis on haudasa lahonut.

Tämän maan päälle on Jumala asettanut ihmiset elämään, ja sitä täyttämään, ja että hän on myös määrännyt heidän asumisensa rajat, niin on hän johdattanut muutamit asumaan myös awain merein luodoisa ja kylmissä maissa kuin ovat sekä pchjafesa että etelässä, joisa ehkei niissä kylweta eikä niiteta kuitengin Jumalan edes kagemus anda sielläkin asuwaisille heidän tarpensa ja tytywäisen mielen.

Me mahdamme suuresti ihmedellä sitä sunausta, jonga Jumala on pannut siihen halpaan multa daan iota me wiljelemme, se ohut maan kerma eli päällys maa, kaswatta kaikkinaisia hedelmiä,

pu-

puita ja ruohoja, niin tihästä ettei siinä enamba-tä taida mahtua rinnan seisomaan. Niin on se halpa maa andanut elaturun monda tuhatta wuot-ta lukemattomille eläwille: ei se ole vielä uupunut eikä wanhendunut, kuta enämmin sitä taitawasti wiljellän sitä runsammasti se joka wuosi maya tafassin ja palkise, sekä siemenen että waiwan. Se on lähdet jonga Jumala on awannut, josta me ilolla saamme amimenda kaikkinaista hywää, ai-noastansa eiten me maata turmele ja saastuta synnillä ja wärydellä, silloin Jumala poisotta sunauyren ja teke ihmisen waiwauyet tyhjäri, mutta jos me händä kuulissimme ja hänen teillänsä käwisimme, niin hän lupauensa jälkeen ruokkisi meitä parahalla nisulla, ja rawihis meitä hunajalla kal-losta. Psal. 81: 14, 17.

S. 17.

Maan Kaswoista eli hedelmistä.

Me näemme että kaikilla puilla, ruohoilla ja kukkaililla ovat heidän siemenensä juuri runsasti, joisa on alku ja kumaus kofko puhun ja ruohoon, ehkä juuri pienesä kumasa, ne saawat kaswonsa ja uloslewitoyensa maasta, ilmasta, wedestä lämbymän kassa. Ehkä nyt moninaiset siemenet yhdessä maassa itäwät, tihästä ja rinnatusten kaswawat, on kuitengin kullakin eri laatu, eri pituus, wahwus, haju, maku, kowus ja woima: mistä tulee tämä siuri eroitus? Ihmellisesti on Jumala luonut heille heidän ytimensä ja suonensa, joisa heidän nestensä siiwitän ja kulke maasta ylös korkeimban latwaan. Wuositain kaswa puu sekä kärkeistänsä että jältästänsä määrättyyn warieensa asti, he ovat

E 2

wa-

warustetut wilua ja kuivutta wastan tuorelansa, kaarnallansa, tuohella ja pihalla, ja niin edestäs-
sin Quojan edes kagomuren kautta.

Heidän siemenensä, koska ne ovat joutuneet, tulewat ulos kylvetyxi moninaisella tavalla, muutamain kuori halkia, ja siemen hajouxi, muutamain siemen rippu hienssa unduvasa, pölähtä tuksusa, koska tuuli puhu sihen ja sen leantä, niinkuin hermaan ja ohdacken, muutamilla on mydätansä hiens kalwo, jonga tuuli kuljetta, niinkuin on männnyllä ja kuisse. Koska wälewä tuuli puhalda, niin on se Jumalan kylwän aika. Muutamamat sienet laadusansa tulewat ylösnieidoyxi linnuilla, joiden kuryksi koska ne ovat ylöspehmitetyt, niin ne luonnollisesti hyljätän, ja sillä tavalla ulostylwetän. Muutamamat ruohot ja puut kasvawat yxin heidän jurensa soljestä eli polwesta; muutamamat heidän lehdestänsä koska ne taitevasti isutelan. Tämä on sen kaikkiwaldian Quojan siunaudesta ja sanan weimasta joka luomisessa sanoi: *Wihottakon maan, ja kasvaton ruohon* josta siemen on, ja hedelmälliset puut jotka hedelmän kantawat lainsa jälkeen, josta sen siemen on maan päällä. 1. Mos. k. 1: 11. Niin Jumala weimasa piti hänen asewensa puuttumattomasti.

S. 18.

Ruohoista ja Kukkaisista

Taitako joku ajattelowainen ihminen ilman ihmettä, iloa ja nöyrä Jumalan kiitosta kagoo ruohoin ja kukkaisen paljoutta, hyödytystä ja kauneutta. Kaiken maan kansa kasvatta niitä runsasti ja niin moninaisia että he laatuansa eli eri-

näi-

näisen sukunsaikin puolesta owat monia tuhansia. Se Kaikkiwaldias Herra on määrännyt heille erinäiset asundo stat, joisa he menestyvät, toiset lämbymihin maihin, toiset kylmembihin, toiset nuorille, toiset laroihin, toiset soihin, toiset weden pohjasa kasvamaan eli awaran syvän meren päällä, suuresa paljoudesa ajelemaan. Kaikki moa on niin täynnänsä Herran hywyttä. Ruohoin paljoudesa luondokappaleet tietävät walita ne jotka heille owat otollisimmat elaturyxi, mikä yhdelle on wahingollinen ja sen jättä, sen toinen laatu korjaa ja se on hänelle hywäxi, ei ole mitän turhaa ja keltwotoinda, yxin sienet ja kuivat jäkälät ja puun naawat owat wälewä ruoka muutamille eläimille. Sammal pidetan halpana, mutta sen juuresta kuitengin kaikkiaainen, siemen kuivalla maalla pääse juetumaan, muuoin sen itu pöiskuiwettuixi.

Ruohot owat elaturyxi ei ainsastansa kaikkinäisille eläimille maan päällä, waan myös ihmisille. Ne andawat ruan terweille, ja lääkityksen sairaille.

Mikä on nisu, mikä ruis, ohra, kaura, herneet muuta kuin ruohot, joiden siemenet owat ihmisille paras ruoka, mitä owat moninaiset marjat ja monda muuta ruohon laatua, muuta kuin ruoka ja wirtotus. Jos me kysymme lääkäreiltä mistä he ottawat ne moninaiset woitteet, niin saamme tiedon että parahimmat ja soveliaimmat owat otetut ruohoista ja yrieistä: jostan me ne oikein tunnissamme!

Muutamamat ruohot owat tarpelliset waatteixi, niinkuin hamppu, kowuli, pellawa, josta koska ne owat kuluneet, kelpawat paperixi, jonga hyödy-

työ on sängen suuri, sillä sen kautta on myös Jumalan sana helpommasi uloslewitetty kaikessa maailmassa: suuret ovat Herran työt ja sängen hyödylliset.

Niin anda Jumala maan runsasti kaswatta ruohoja lehdän pirkään, ja yri laatu joutu pikemmin toinen myöhemmin, että uutista olisi elatureksi ulottuwaisesti

Kuta enemmän me tulemme tundemaan ruohoin ja kukkaisten paljouden, ihmellisen rakennuksen, hyödytyksen, kauneuden, ja kuinga Jumala heidän siemenensä valmistista, sitä enemmän ihmet meidän woittaa että pienimmäkin ruohot todistawat Jumalan woisautta, woimaa ja hywyttä. Salomonin kunnia ja koreus ei ole näihin verrattawa, sametti ja hiemoin silkki on karkia teko sitä vastaan kuin Jumala on kukkaiset kutonut ja kaunistanut. Niin myös heidän hajunsa on juuri siloinen että se wirwotta heikot ja pyörywäiset, televät myös koko ilman terwelliseri ja suloiseri heidän hajullansa, mutta kenen tähden on Jumala heidät niin ihmellisesti kaunistanut, niin kirkkialla ja moninaisella kaunistuksella. Eipä eläimet kuitengam älyä heidän kauneuttansa, eipä he tiedä niistä muuta kuin että he niitä söwät ja tallawat. Eikä ne ole siis ihmisten tähden kaunistetut, eikä ne ole niin suloiseri ja hywin hajulliseri luodut, että me ihmiset siitäkin herätetyri tulhimme tundeman meidän luojamme hywyttä, joka meitä kaikella tavalla ilahutta. Koska me siis näitä näemme niin on se ikänänsä kuin kukkaiset wetäsiwät meidän perän ajaturem puoleensa ja leppiäsi sanosivat meille: katokot meidän poallem,

äl-

älkät meitä ylhäzäzoko: teidän Luojanne on meidän näin kaunistanut ilahuttaman teidän silmiänne, andanut meille hywän hajun teitä wirwottamaan, tehnyt meidän terwelliseri, että teillä kipua poisottamaan, ja mikä ei meistä kelpa teille ruari ne kelpawat muille eläwille, ja muut ovat teille palveluxeri. Mikä siis olko tunnottomat waan iloittam Jumalasa joka meitä suuresti rakasta ja ilahutta. Mietelkäm myös kuinga Jumala on kaiken tämän maan kannen valmistanut yhderi suurexi pöydäxi jolla hän jokapäiwä rawise luterimattomat sekä ihmiset että eläimet, suuret ja pienet. Kiittäkäm händä nöyrästi ja ottakäm se opetus, jolla Herras JESUS meitä uskoon ylös otikase sanoden: Jos Jumala näin waretta pellon ruohon joka tänäpäinä seisoo, ja huomenna päät sin heitetän, eikä hän paljon enemmän teidän siitä tee, te wäzä uskoisot. Matth. 6.

§. 19.

Puiista.

Jumalan siunaus on ylise ruotawainen, mitkä ei maalle mahdu kaswamaan, sen on Jumala wetänyt maasta yleimmäxi ilmaan, lawiammalle siälle, siellä hedelmätä tekemään: Sentähden suuret puut ei ole esteri wäzäisille ruhoille, mutta heille suojari, ja se on ainoastansa yri wäzäinen siä jonga yri puu tarwike ja otta maasta, mutta sitä enemmän se lewittä yransa ilmaa, josi hän teke hedelmän että sen painosta opat noikkisawat maata kohen juuri kuin tarjoten ihmisille sitä hedelmätä, jonga hän Luojan siunauxesta on kaswattanut. Hedelmätä telewät puut ruari, ovat juuri monesta laa-

E 4

laadusta suuremmat ja pienemmät, joiden seasa ovat ne jotka andavat leivän, woin, herneitä oljyn, wiinan, wirtottawaisen juomisen, waatten, witeen moninaisen lääkitypeen, paineen ja muita tar eita. Yri ainoa Palmu puu anda wuoden elatuxen jongunkalvaiselle perhelle eli taloudelle: niin on puista runsas elatus lukemattomille ihmisille maan päällä.

Ja ei ainoastansa ihmiset waan myös muut eläwät maan päällä suuremmat ja pienemmät, madot ja turijat sawat elatuxensa puiden hedelmistä ja lehdeistä, ja heidän suoiansa puiden opilla ja juuresta. Linnut suuresta paljoudesta eläwät niistä, niissä tekewät pesänsä, ja hakewat suoiansa, mutta koska mesät häwitetään täyty heidän poispaeta.

Ne puut jotka ei hedelmätä kanna elatuxeyi tekewät kuitengin sanemattoman hyödytyren muista tarpeista, niinkuin meille suoixi, huonetten rakennuxeyi, lämbymäxi ja muixi tarpeellixi wälilappaleixi jotka owat lukemattomat.

Ne korjat Cedripuut, wahwat tammet ja hongat ylös ehitän ja walitaan niillä jotka rakendamattiwahwoja huoneita ja laimwoja, joilla rohjetan kullia ymbäxi maailman kowasta ilmasta hirtwäin altota läpise. Ja kuinga me taidaisimme kullia wetten päällä mautoin kuin puiden ja laurain warasa: niiden kautta me keriästi, ja ilman pelwotta oleskelemme ja waellamme sywän wetten päällä, koska me käsitämme weden sywydestä kalat ja eläimmet, ja teemme ne meille hywäxi.

Paljon ollan wailla koska puutos on puista. Jumala on siis andanut sinuuxen, että ilman mei-

meidän huolettam puut kasuawat yxin kumilla hieta kangahilla ja kowilla kallioilla, joisa männyt, hongat, kuiset kivein lomasa lewittawät juurensa ja ihmellisesti lihawari hyödywät, niin että tähän juuri sopi Davidin sanat: Herran puut ovat nestettä täynnänsä. Psal. 104: 16. Herra itse on ne istuttanut, kasteellut, ja kaswon andanut.

Suuresta Jumalan hywydestä on annettu eri kowus, wahuus ja pituus puille heidän erinäisessä laadusansa erinäisiin tarpeisiin, ja se, että he helposti taitan hakattaa ja halkastaa, niillä on sovelias paino, että he weden päällä kofona asuwat eikä kernaasti wety raskari. Jumala olisi tainnut ne luoda kowari ja raskari niinkuin raudan, eli niinkuin Ebenipuun, joka on kowa ja kofta uppoa wedessä. Nyt on Jumala tässäin kagonut meidän parastan hänen wiisautensa ja hywydensä jälkeen, jota me emme taida kofkan täydellisesti kiittää.

§. 20.

Wuorista ja Kiweistä.

Mossam ylös ruorille: siellä on suloinen yhädesä filmän näösi lawialda kagoa moninaissa Herran suuria tekoja: siellä me näemme sekä monet korjat kukkulat että matalat layot, wihottawaiset mesät, kukoistawaiset niitut, hedelmälliset pelot, Jumalan sinuuxen kaikisa paikoisa. Siellä näemme monet järwet, lahdet, saaret, jotka Herran woima on perustanut sywän weden kellelle. Me näemme siellä kuinga wirrat juoyemat monisa mutkisa kastelemaan monda maanpaikkaa. Me näemme ihmisten asundopikat, rikasten korjat hu-

huoneet ja köyhäin matalat majat, me näemme kuinga ihmiset kuljettelevat wetten päällä eli maalla matelevat, mutta se korkein joka asu taiwasa kazele kaikilla maata ja muodatta armonsa niiden ylise jotka sydämnestänsä nöyrät ovat.

Wuoret ja kullulat on Herra walmistanut ja wähwistanut: niillä kashawat erinomaiset ruohot, sentähden myös meidän eläimet niillä asuwat Psal. 104: 18. Wuoret suojelevat kylmästä tuulelta, andawat wirtotupen kesa heldestä. Niiden rinnassa myös lämmin lisäyppi, joka maan kashon joudutta. Wuoret saattawat muutokset ilma-ssa ja saten, sillä sumu ja pilwet kulkewat niiden päällise, ja niissä lumi lisäyppi, niiden tienohisa lähtet puhkiawat wuotamaan, ojat ja wirrat alkunsa saawat, niiden juuresta ovat enimmisten paraat nitut ja laitumet eläinille, ja monda muuta hywää.

Egyptin tasanen maa ei saa sadetta, eikä sitä kaipa, hänen lihawudensa on hänen wirrastansa, wirta saapi alkunsa kerkialda wuorelta niinkuin wanhimmat kiejoiittajat ovat sanonet.

Jumala on ymbäri aidannut koko ruogin maan korkeilla wuorilla sitä kylmää pohja- ja luodet-tuulda wastan, joilda wuorilda ja maan se-äläldä meidän monet wirtam alkunsa saawat ja wuotawat kahtalle päin, niin että Jumala wuorten ja kullulain kautta jata wesiä maan piirin päällä yhteisei tarperi. Näistä mainituista wuorista muutamat kullulat nousewat 3000 kunnarata kohdastansa lukein ylös ilmaan. Erinomattain ovat kessellä maan piiriä vielä pahjota korottamat, niinkuin muutama joka kohdastansa ylös-
lein

lein, teke puoli ruogin penikulemata. Ne raskat wuoret juopewat erinomaisessa ja ihmellisessä juonteessa maan piirin päällä, mutta että Jumala sen on niin wiisasti ja tarwasa määräsi saattanut, sen tietä anda Propheta Esajas merkkillillä sanoilla sanoden: Kuka on wuoret pundarilla pumminut ja kullulat wagalla? Kuka on Herran Henge opettanut? eli kuka on hänen neuwonantajansa ollut. Esaj. 40: 12, 13, 14. Tästä luemme myös Davidin kunnit sanat Psal. 65: ja 104.

Suuret tawarat meidän tarperem on Jumala kätkenyt wuorihin, joissa hän anda kullan, hopian, tinan, wassen ja kaikilla runsammasi raudan, jota köyhäin parahiten tarwike, sillä kulda ja hopia ei kuitengan kelpa aurapi eikä kiwewi maata wiljelewän kassissa, mutta raudan on Jumala tehnyt wähwäsi ja siltäyksi kuin soweliaminolla taita. Mitä kewellista me taidaisimme yrittä ja toimitta jos ei rautaa löydyisi? Se olis paljon nimitellä kaikilla sitä hywää mitä maan posewesta kaimetan moninaiisri tarpei, me unohdamme myös mainita niitä kalleita kildäviä kiwesiä, jotka kassittämättömästi harmassa kalliossa kirkkari tulewat, ne saawat kiansa korkeitten tykönä mailmasta, soweliamin kunnisurperi heidän kädyllessä, mutta ylös kagotut kiwet tekewät suuremman hyödytyen. Se musta magneti kiwi wesiä tygönsä raudan, ja näyttä aina pohjafen, sillä on sanomatoim hywä purjehtiwaisille awaralla merellä, se-pä on joka heidät johdatta wagrallisella pitkällä matkalla sumusa ja pimiästä. Monet muut kiwet, moninaiisissa kunnissa juonissa, korwat ja pohmit, tulewa kessäwät, walliat ja harmaat tarpellisei wä-
wo-

woihin rakennuksiin ovat suuresti hywäri, niin etä jos kivejä olisi työkäs saada niin niitä enemmän kairattaisiin kuin kulkua ja hepiata.

Niin me nyt ymmärrämme että wuoretkin ja Kivet ovat meille sanomattomasti hywäri: kowastakin kallioista, ja maan hywydestä anda Jumala suuria ja tarpellisia lahjoja. Me ymmärrämme helposti ettei ne ole Jumalalda aiwotut järjettömille luondokappaleille, sillä ei ne niitä tarwise eikä he taida niitä ylös kairuaa, mutta meille ihmisille hywäri ja tarpeksi on Jumala ne walmistanut. Hänen wiisaan ja hywän aiwotuksensa jälkeen on hän ne kätkenyt sywemmäldä maan sisälle ja kowan kuoren alle, ettei niiden lijari helppo saandi halwendaisi hänen lahjojansa, ja ne tulisit ihmisildä wäärin käytetyi, mutta pidettäisiin ois-tiasa arwosta ja määräsä yhteisei hywäri ja tarpeeksi ilman ahneutta, ilman tuhlausta.

S. 21.

Eläwistä wedesä ja maan päällä.

Me ndemme Kalliot ja Kivet moninaisesta laadusta, ruohot ja puut moninaisesta kaministuksesta, jotka kyllä lisäwät, kaswawat ja wabhwiustuwat, mutta ne kaikki ovat hengettömät, ilman tundoa ja pysywät liikkumatta siinä paikassa iohon he ovat asetetut. Jumalan määrätidin wiisaus ja woima osotta isensä wiela korkiammalda siinä etä hän on luonut senkaldaiseikin kappaleet joissa on hengi, tundo ja elämä, jotka taitawat mielehänsä myöden itse liikkua yhdestä paikasta toiseen, haktia elatuksensa, ja toimitta moninaisia asioita.

Niillä

Niillä on Jumala runsasti täyttänyt maan ja wedesä. Muutamat eläwät aiwoastansa kiiwalla maal-la, muutamat aiwoastansa wedesä, muutamat wuoroin molen misa. He liikkuwat moninaisella tavalla, muutamat käywät, muutamat lendäwät, muutamat matoiwat, muutamat uiwat, muutamat käwelewät, lendäwät ja uiwat.

Muutamat synnyttäwät eläwitä sikiöitä ja niitä imettäwät, niinkuin hewoiset, karhut, hylkeet, walas kalat ja kugutan naudoiwi, karjari, pedoiwi, ne ovat moninaiset.

Muutamat hautowat sikiänsä munista, ovat puetetut höyhemillä, kulkewat kahdella jalalla, lendäwät kahdella siiwellä ja kugutan rinnuiwi joiden suku on suuri.

Toiset eläwät wedesä, mutta kuolewat ilma-sa, uiwat uimuyilla ja pyrstöllä; ne kugutan kaloiwi: muutamat matawat ja ovat karwattomat niinkuin hyppäwä sammakko, ja matawa kärme, kugutan matelewaissiwi, sitä ei ole ratki monda laatu. Muutamat ovat jotka kugutan turiloiri, nyt sangen lawia suku, muutamat heistä ovat peitetyst kiiwella eli kalwella, muutamilla on sarwet ja kalwoiset siiwet, muutamilla heistä on kari, muutamilla 4 6 eli 8, muutamilla tuhansin silmiä, niinkuin kärwäsellä. Muutamilla on 4. 6. 8. jalkaa, ja sen plise. Enin osa näistä panewat ensin munnat, joista tulewat eläwät teulat, muutamat teulat jättäwät kettunsa eli kuorensa, ja menewät sitten lendeon, niinkuin kimalaiset, mehiläiset, ambiaiset, perhoiset ja silkkimadot, jotka kumutansa kehrawät sikkia joka ilmaa sikkisiwi, ja tehdän waatteeksi: kessa hän on aikansa kehännnyt
niin

niin hän mihtonsa sisälle laittaa, muutta kettunsa, ja mene lendoon. Kaali madolla on 18 jalkaa, 9 hengen reikä kummallakin puolella ja 12. silmää, syryllä hän muuttu ja on talwen ylise kuoren sisällä, josta kewäillä ulostulee eläwä jolla on 6 jalkaa, 4 siipiä ja tuhansin filmiä, monda muuta senkaldaisia.

Wielä erinomainen saku muista eroitettu on luotu ettei heillä ole päätä ei filmiä, ei korwia ei jalkoja, ei siipiä, ja kugutan madoxi eli toufiri, joita on sekä wedesä että maalla, ovat pehmiät ja paljaat. Muutamat heistä, jotka wedesä asuwat, tekewät isellensä kowan, niinkuin kiviisen kuoren asunsiarensa, niinkuin moninaiset simpukat: muutamata jälleensä ovat ensin kulkkana niinkuin kivi-sesä kuoresa, sitten kashwawat eläwiri madoxi ja syöwät muuta matoja, ne ovat niin puolittain kikat, puolittain eläwät madot.

Tässä aukene meidän eteem sanomatoim laweus, yri paljous eläwistä suurista ja pienistä joita en me niinengän puolesta ole wielä oppenet kaikkia tundemaan, sitä wähemmin tietämään heidän luondsansa, elandensa laatua ja toimituksa, me tunnustam meidän puuttuwaisudem ja ihmehtelem nähydesä Jumalan tutkimatoinda wiisau ta ja woimaa Davidin kansa sanoden: Zerra Kuinga suuret ja monet ovat sinun käsialas? Sinä olet kaikki taitawasti säätänyt ja maa on täynnä sinun tawaratas. Tämä meri joka niin suuri ja lawia on, siinä epäluksiset liikkuwat sekä pienet että suuret eläimmet. Psal. 104: 24, 25.

Suurista Eläimmistä.

Systä me ihmehtelemme niitä suuria eläimiä jotka löytywät maalla ja wedesä. Jumala itse puhu niistä Jobin kirjaan 39 ja 40 luvusta. Wädea seasa nimietän Behemot ja Lewiathan; se edellinen warotan olewan joka suomen kielen taittaim kugua Wirta-hewoiseri, että se päänsä ja äänensä puolesta on jotengin hewoisen laatuinen mutta jalat ja händä ovat peräti toistin. Hän asu etelämailla suurisa wirroisa, ja on 7 eli 8 kynärätä pitkä ja ylise 3. kynärä korkia, kuljes tele myös kuwilla mailla.

Lewiathan joka ulostoitimitetan Krokodilistä löyty myös etelä mailla muutamisa suurisa wirroisa, kulje myös wälimitea kuwilla maalla neljällä matalalla jalalla. Hän on 9 ja 10 kynärätä pitkä, kashwa pieneistä muuasta, hänen selkänsä on peiteity wahweilla uumupilla, hänen suuri titansa ja hambansa ovat hirwittäwäiset.

Elephanti on 7 ja 8 kynärätä korkia, hänen karsansä niinkuin torwi, ja käypi aina mahan asti, sen hän weta kipurtaan, kossa hän sillä saat ruan sühansa, joka on likembänä filmiä, karsällansä hän kaata wahwat puut joista hän syöpi lehdet: hänen jalkansa ovat paput niinkuin hirret, hänen käyndinsä jouusa kuin hewoisen wekkainen juoru: woipi kanda 160 leiwiffän painon.

Kameli on korkiambi suurinda hewoista; pitkän kaulansa kanda hän niinkuin joubtenet, hänen seljäsänsä on mätäs ja kanda 40 leiwiffän painon, lasteupi silloin polhullensa kossa hänen päällensä kucraa sowitzellan.

Walis-kalat elävät pohjaisessa meressä, ovat 10 ja 14 sultta pitkät ja sen ylise, elättävät siikiansa niillään. Heidän ruokansa ovat kalat ja pienet madot vedessä, kuitengin ovat he lihavat että yhdestä kalasta saadan 60 ja 80 tynnyriä trania. Monet muut suuret eläimet ovat maalla ja meressä joiden wäki on suuri; hammat ja kynnet, hirwiät sotaaseet, kuitengin rakenevat he ihmisiä, sillä Herra sanoi niin Moah lle: Tädän pelkon ja hammastyren olkon kaikisa eläimissä maan päällä. 1. Mos. k. 9. Eugusa.

§. 23.

Pienistä Eläimistä.

Ei ainoastansa ne suuret eläimet, mutta myös ne pienimmätkin toukat ja turilaat todistavat Luojan wiisautta, ja woimaa, se on sitä suurempi koska se on itsensä osottanut niissä pienimissä ja heidän täydellisydesänsä. Koska me niitä pienimpiä kastelemme suurennus klasein kautta, niin meidän ajatuksem tyrmistyvät, emmätkä tiedä kuka ovat ihmellisemmät ne suuret eli pienet eläimiset, kumbi on terävämpi yhden kottan eli kärwäisen, karkun eli särkeä kynnä, kumbi on suurempi yhden jalopeuran eli muuraisen wäki, kummanga suu on raatelewaifempi yhden mehan pedon eli turilaan. Punnimatta ovat ihmellisemmät, yhden hirwen säätet, eli heinäsiirakan.

Me löydämme niin pieniä eläviä jotka ovat monda tuhannen tuhatta kertaa pienemmät kuin sannan jowänen, me näemme suurennus klasein kautta että heillä ovat täydelliset jäsenet, kuinga hienot ovat siis senkaldaisten suonet, ja kuitengin se

he liikkumat, kuinga pienet ovat heidän silmänsä ja kuitengin he näkewät, ja he kaitelikkain paremmin näkewät kuin me ihmiset, me emme näe heitä paljoilla silmillä, mutta ne näkewät myös harkia heidän hienon ruokansa, ja näkewät toinen toisensa. Tästä puuttuivat kaikki meidän ajatuksem, emmätkä woi tutkinnosa seurata Jumalan pohjattoman wiisauden ja woiman hyyttää joka tässä meidän eteem tule. O! kuinga suuret ovat Herran työt niissä pienimmisäkin luoduisa. O! kuinga ajattelemattomat ovat ihmiset jotka niitä halpana pitäwät, kuitengin on se sama Jumalan woima, ja wiisauts joka on luonut nämät pienimmätkin elävät, kuin se joka teki auriongon ja suuret wuoret: Se on yri Jumalan woima joka ylöspitä ei ainoastansa suuret walis-kalat mutta myös sening pienien turilaan, joka amulla syndy, puolen päivän aikana siikiansä synnyttää ja samana ehtona kuole.

Andakam meidän mieleemme toindua ja selwetä, että me Jumalan tunnustim ja händä nöyrydesä kunnioittaisimme.

§. 24.

Linnusta.

Ilolla ja ihmellä me näemme, että myös Ilmasa taibän alla liikkumat ja kulkewat juuri kiiressi moninaiset linnut suuremmat ja pienemmät. He kilwasa lendelewät ja iloiskewat, että Luoja on tehnyt heidät niin kewidry, ja wirkidry ylise muuden maan päällä.

Heidän ruuminsa paino isesänsä on paljosta raskampi kuin Ilma, kuitengin ovat he niin Jumala

malalba luodut, että Jina heidät kannatta, ja he taitavat kuljettaa myöskin vielä muuta joka on melkein rakkas.

Yri niistä suurimmista linnuista kuin me tiedämme on Strussi, eli niinkuin se Jobin raamatusta siinä 39 luvusta kutsutaan Nalka-kurjeri, se siivillensä auttele suurta ruumistansa hänen tiirensä juopufansa, hän sanotan olevan neljäs kymmeniä koria ja paneman 60 eli 70 munaa, joita hän ei kuitengan haudo, mutta jättää hietaan auringon paistesen jonga heldeksi he hauttuovat; nämät pienet pojat, jotka niin ovat orvot, ja äitittömät, jo ennen kuin he syntyvät ilmaan, tulevat kuitengin edes kagoturi, ja Jumala näyttää että hän heistäkin murhen pitää; sillä hän taita yhden astian monella tavalla toimitta.

Kuka taita ihmehtelemättä kagota linnuun korjata ruukia heidän höyhemittänsä, jotka niin somaisa juomisa käyvät, ettei yrikin maalari taida sen jälken tehdä, jos hän kuinga kokiisi. Heidän höyhemenensä andavat heille tarrellisen lämbymän wilusa eikä ole rakkat palawasa ja heldeksi. Ei ne ota isiansä määräi satesa, ja jos west linnut uiwat, pysyvät he kuitengin kuivana, aina walmit kewisän lendoon. Kuka on senkaldaisen pugun osannut ylsajatella, joka on niin kaunis, kuitra kewyt ja semas sekä wilusa että lämbymänsä.

Heidän kynänsä jolla he lendävät, ovat luiset, lujat, sitkiät, ontana ja kewyet. Nasvatenen woidet on lewitetty heidän juurensa ettei ne kulu eikä murru tihistäsi liikutuksesta. Sekä kynänsä sulat että höyhemitten syriät ovat niin hienolla undimalla siruutut että ne tarttuwat toinen toiseen-
sa,

sa, ja tämä hieno rakennus kuitengin tarttasi sulke ilman ja tuulen kuperan siiven alle, koska he lendävät.

Jhwellinen on se wäki ja tiiret jolla yri linnu ilmaa isensä syötä, ja siipensä liikutta. Katsokam kuinga kewisäsi suuri kotta ylsnouste ustimmat tuhannet kymmeniä ilmaa, kuinga helposti säälkäläinen lauluile taiwan alla; tarkalla silmällä he kagelewat misä heidän ruokansa oleman pidäisi, jonga Luoja heille on valmistanut. Jouhtenet ja hauhet parwesansa luikkawat ilofansa, koska he pilwein alla puriehtiwat, sillä se Raikkwaldis Luoja on tehnyt heidät iloiseri hänen lahjoillansa. Linnuilla on pyrist melana jolla he matkansa juuri tiiresti oikasewat, toiset jälleensä jalkwoillansa hallikewat kulkunsa. Ei sorjia tuuli heitä sorra, ei vastanen heitä pidätä, ei wälwä myöhdänen syöstä heitä loukkaueen, he ambuwat heitänsä alas aiwottuun paikkaan niinkuin nuolella eikä haurahsa.

West linnut ovat kewisät weden päällä; aallot merellä ja kiehuwasa kofesä, ehkä he wahdosa puhkiawat, ei taida heitä kasteella, eikä hukutta. Weden pohjasta he ottawat ruokansa taikka suleltamalla eli pitkällä kaulalla. Koska heidän hengensä perän seisotan, niin tekeyvät he isensä näkymättömäi suleltamalla eli selwiävät pian lendoon.

Kuka on opettanut linnut taitawasti rakendamansa pesänsä, waligeman pehmityset munillensa, kuka on sanonut heille kuinga kauman heidän pitkä yhdessä kolden matkaman hautomisen aikana? Kuka on sen karwaan työn tehnyt heille mieluisen-
xi

pi, ja helpotta heitä? Kuka on opettanut heitä sit-
telemän nuntiansa, että hautomisen lämmin tasan
tulisi kaikille? mistä he tietävät hyljätä pois mä-
rännät munat, joista ei toivoda ole. Mistä he
tietävät valita ensin hienon ruan poilleensa, kos-
ka ne vielä pienet ovat, ja sitten wahrenbata
kossa he kostuvat. Niin Jumalan käsi ylös pitää
joka päivä asetuksensa ilman meidän tiedämättä.

Kuulkaam linnuin moninaista sulosta äändä,
jotka kilwasa laulawat, ne pienemmät ottawat
woiton niillä suurilla sekä wireydesä että suloi-
sufesa.

Nämulla warhain ovat he valmistaa niin
pian kuin auringo nousse, he yltiwät toinen toi-
sestansa laulamaan, muutamat iluwat yhdessä koh-
den, muutamat nousewat ylös taivaalle iloisella
äänellä. Ne pitää olemän ihmisille muistutus Ju-
malan kiitoyeen, sillä ihminen on saanut usiam-
mat ja suuremmat lahjat. Niikin-kukko on ylös
koria: kossa hän lewitä hänen suuren pyristönsä,
niin siinä on sekä kullan että muiden painetten
suuri ja moninainen launustus, mutta hänen ää-
nensä on ylös kehno, ei hän ollengan kelpa lais-
lamaan, wähä puuttu ettei ihmiset ole häneen
werrattawat, jotka unohawat Jumalan nöyrän
kiitoyen. Wapegaija on harakan suurunen lindu, se
oppi osotteleman ihmisten sanoja, joita hän on
usein kuullut, mutta ei hänellä ole huomarystä,
että hän taidaisi niitä sanoja sowitta asiaan kuin
pidäisi ja somas olisi: niin on se myös, ei puheri
willja tee kelpo ihmistä, ja että lusia Christillisy-
den lufuja kuin lapsudesta ovat opetelut, ei se wie-
lä tee kelpollista Christittyä, enämbätä siben tar-
witam.

Mer:

Merkillinen on myös linnuin muutos niin
kewällä kuin syryllä. Kuka kusu heidät kaukaa
tänne pohjaseen, täällä sittämaan heidän sukuaansa?
Kuka anda heille tiedon, että heidän täällä pitää
saaman ruokansa, kuka anda heille tarkan tiedon
ajasta, kossa suwi eli talwi lähesty? missi ovat
nuoret linnut mieluiset lähtemään pois syndymä
paikaldansa, ja menemän sille maalle jota ei he
ole vielä nähnet? mutta kossa muutoyen aika tu-
lee, niin ovat he kaikki walmit, niinkuin yhteinen
liitto olisi heidän wälisensä tehty, eli yhteinen
kästy heille annettu. Tästä on tuttavasti Jumalan
hallitus joka sano Prophetan kuyttä: Zaitkara
taiwan alla tietä aikansa, metäinen, kunki ja
päästyinen buomaisewat aikansa, kossa heidän
pitä tuleman jälleensä, mutta ei minun kansani
tiedä Zerran oikeutta. Jerem. 8: 7. Surkia as-
sia, ettei ihmiset ota waarin heidän ajastansa jos-
ka on lyhyt, mutta ylöskallis. Oypikam taiwan
linnuista, he andawat meille muistutuyen.

S. 25.

Kaloista.

Käykäm merelle, järwille ja wireille, niin
me löydämme mingä sunauren Jumala niihin on
pannut kaloista suuremmista ja pienemmistä mo-
ninaisesta laadusta. Heidän asundossiansa myöden
ovat he erinäisellä muodolla luodut että he hel-
posti kulkiswat: Heidän uimuyensa ja pyristönsä
ovat heille niinkuin aivot ja mela, jolla he we-
destä soutawat ja matkansä kiiresti oikawat. Ne
pienimmätkin kalan pojat ovat nopsat ja wirkiät.
Heidän suumunsa on heille peitet, se on siliä, liu-
D 3 kas

Kas ja kowa, ihmellisesti ikuutettu heidän nahkaansa, ylhä korjaasti rakettu järjestyseen, niinkuin tarhalla mitalla juuri juowiin. Muutamilla suomut paistavat niinkuin hopia, muutamilla niinkuin kulsaa, muutamilla pisahisa määrättyillä paikoilla. Jos Jumala on maan päällä kaunistanut muuttin luodut, niinkuin ruohot ja linnut, on hän myös andanut kaloillekin heidän kauneutensa ja hänen kassalajansa ovat ihanat. Kalat elävät suolaisessa meressä, ja ei kuitengan heidän lihansa maistu suolalda enämmin kuin niidengän jotka järvisä ja wiroissa ovat: he elävät wedessä ja ei kuitengan wesi heitä läkäytä; heidän kupsunsa on onsi ja sitkiä rakko täynnänsä ilmaa, sen he mielellänsä myöden tekewät pieninimäri eli suuremmari, sitä myöden kuin he tahtowat uida sywemmäldä eli ylembändä wedessä: niin on Jumala andanut ilman heillekin hywäri. Löyty myöds yri kalan laatu joka ilmasta lenda melkian matkan ja jällensä pistäpi mereen oikiaan elando paikkaansa.

Kalain sitimisen on Jumala ylönpaldisesti suunnut heidän mätinsä paljoudesta, josta he puidistawat rannoille eli mataloille, josta auringon lämmin heidät hauto, eli weden sywyydestä josta on tarpellinen lämmin. He tulewat sywyydestä mataloille kutemaan ja sukuaansa lisäämään, ja menewät jällensä sywyyteen. Jos kalat ainakin olisit werten sywyydestä, lijoitengin awarallta merellä, kuinga taidassiwat ihmiset niitä kassittää, mutta nyt he Jumalan sääändstä tulewat mataloille ja wirtoihin, juuri kuin tarjori taitawille ja ahkeruille pyytawille. Sillit lähtewät wuoden alusta ylimmäises-tä pohjan merestä joutuwat kesän ajari tänne Ruot-

Kuosiin rannalle: muutamisa paikoisa seisowat he ylise sadan sillon sywyydestä, niinkuin seinä pohjasta ylös weden rajaan suuresta paljoudesta. Lo-het myöds tulewat kauka merestä, pyrtiwät kiiresti ylös meidän wirtoihimme. Wuonna 1650 saatin Duluborin pyydyksiä yri Lohi, josta sifällä löytin tuttawa hopia lusikka, josta kansi hän eli kahden wuorokauden sifällä kulleant wähimmärikin 50 penikulemata kohdastaansa lukein ja ei hän yrinänsä matkasa ollut.

Se on myöds Jumalan armollinen asetus, että kalat kutowat erinäisellä ajalla ymbäri wuoden, muutamat kewäällä ja kesällä, muutamat syryllä, muutamat talwella, ja pitäwät sen määrätyn aikansa, se on myöds ihmisille hywäri, että heillä kaikkina wuoden aikoina olisi wastauttisa Jumalan lahjoia ja ennättäisit niitä sen paremmin korjata. Joskan niin udistetut muistutwet Jumalan murhen pidosta ja hywyydestä wailuttaisit udistetun hariauden ja kiitollisuuden. Sanomatoin on se siunaus josta Jumala on andanut wessin, yryn pienetkin lammit ja purot, wirrat, järwet, täsä Suomenmaasa, ja meren rannat, anduwat elatusta nykyisille eikille, niinkuin ne owat andanet endisille tuhansin wuosin. Es on tunnotoin joka ei näitä ajattele ja muista Jumalata kiittä, josta hywys on ylönpaldinen.

§. 26.

Luondokappalitten ruumiista ja warjeluksesta.

Kuta liemmin me tulemme tundemaan luondokappalitten luonnon ja elannon laadun, sitä enäm-

enämmin me hawaimme että Jumala on wiisaimmalla ja parahimmalla tavalla määrännyt kullekin laadulle hänen suuruutensa, josta ylise hän ei taida kasvaa, andanut heille täydelliset jäsenet, ja wärensä siihen asiaan jota heidän toimittaman piti. Andanut heille taikka liirehemmän eli werhemmän liikenden sitä myöden kuin heidän piti palvelusta tekemän, eli kuinga he taikka lähelä, eli etäällä piti elatusensa hakeman ja suaman. Hän on puettanut heidät erinäisellä tarpeellisella werholla eli pugulla, kuin heille luondonsa myöden sovelhain on ja siinä puolesta kusa heidän piti elämään, joka on nähtävä yriin madoista ja turiloista. Ne samat myös niinkuin muutkin on Jumala kannistanut moninaisella tavalla, muuttamat kuldaisella eli hopiaisella kappalla, toiset ovat jällensä munitoin koristetut ja kirjatus: muuttamat madot ja turilat kiildävät pimiässä melkäyri waloyri asti, ja löytyvät sekä maalla että weden pohjassa ja meren päällä, toisinaan suuresa paljoudesa.

Jumala on myös andanut eläwille pienimmillekin heidän taitonsa waroa isiansa: hän on warustanut heidät wainoitansa wastaan moninaisella tavalla, niinkuin hambailla ja kynsillä, sarwilla ja pyrstön neulaisilla, tarpeella näällä, wainulla, kyyllolla, munittelewalla kappalla, siowällä juopulla, eli lennolla ja niin edestäs.

Pienimmätkin eläwät jo ensinäkemällä tunnawat wihollisensa kaukaa ja pyrkivät kätöön. Ne jotka parwessa eläwät, he kääntä ja parkumalla waroitawat toisiansa, tietäwät myös wuoroin seisoa ja walwoa, koska toiset lemähstävät warusasa puoltinesa.

Min

Min Jumala piti tarhan waarin kaitista luoduisia, heidän lugustansa ja määrästansa, ettei yrikin laatu toisiansa lixari häwittäisi. Heämät ovat selkiät todisturet Jumalan wiisaasta järjestyksestä ja tarpeesta edestakomisesta jolla hän haltise lukemattomat luodut kappaleet, pienimmätkin kuin suurimmatkin, heikommat niinkuin wälewimmätkin. Ja Herrä Jhesus, sano, ettei yri warpustakan puto maan päälle, ilman meidän tawallisetta Jstättämme, ja Jhmiset ovat paremmat kuin monda heistä. Matth. 10: 29, 31.

S. 27.

Eläwitten ruasta.

Lukematoin on eläwitten luku maalla ja wedesä: sekä suuret että ne pienimmätkin tarwikewat jokapäiwä rawindota. Suuret warat tähän tarwitan kossa ainoastansa yri osa turiloista teki Egyptin lihawan maan paljaari, mutamain päiwäitijällä. Mutta se Kaittiwaldias Jumala rawise kaitki ilman meidän wahingottam ja anda kullekin sovelhain elatuxen jota me ihmiset emme tunnisi. Erinäisissä maan paikoissa ja wessä ovat erinlaatuset eläwät, erinäiset myös hedelmät: Eläwille on annettu tundo että walita mikä heille kullekin sopi, ovat myös annetut kullekin laadulle ne jäsenet, joilla he parahiten taitawat sovelhain ruokansa hakia, löytä, kättä ja nauita, niinkuin näkö, wainu, siowä juoru, lendo ja erinlaatuset hambaat, kullekin soveliat, elatusensa myöden. Yri peura tunde sywän lumen alda misä hänen kuiva ruokansa on, siurilla kawiollan-

D 5

sa

sa hän krewasti ylöswikka lumen, löytä wiskiä hänen ruokansa ja tule rawituxi.

Mutta kuka kaswatta ja elättä linnun pojan, munan sisällä, ennen kuin se ilmaan edestulee? kuinga ruokitaan moninaiset simpukat wedenpohjassa kovan kuoren sisällä, jolla he työläästi liitkuvat. Kuka rawise, ja millä rawitan ne pienimmät matoiset jotka ovat monen tuhannen tuhannen kerta pienemmät kuin sannan jyvänen, maa on niitä täynnänsä, ja wedesä niitä kuohu tutkuttomasti paljon. Kuka tunde ne kaikki, kuka toimitta heille kaikille rawinnon? mitä nyt sano meidän ymmärrysem? meidän täyty tässä waikeita hämmästyresä, ja ihmeellä Jumalan tunnon syöyttä ja määrätöndä laweutta, joka tunde ne pienimmätkin, ruustaa ne kaikki, tietä heidän tarwensa ja niillekin anda heidän rawindonsa puuttamatta. Se on juuri lohdullinen, että Zerä armaheta kaikkia tekojansa. Psal. 145: 9. Niin paljon kuin me taidamme huomata, niin ndemme että suuri osa eläimistä maan päällä on määrätty sömään rohoja, ja niiden siemeniä, lehtejä, marjoja, hawuja, urpia, ja mitä muuta maasta kaswa, muutamat sömään haastoja ja raatoja, ja sillä tavalla puhdistaman maata ja wesiä, muutamat jyrswät tuoria puista jotka kaatunet ovat, muutamat ajari imewät emiänsä, muutamat myös sawia ja kivejä. Se sanomatoin palious kuin on madoista turiloista ja toukista, on myös ilman muuta tarwetta luotu ruari muille eläwille, se on siis tuoret ruoka, ruoka joka silitä, syödy, kaswa ja lisäyppi muille elatuveri ilman kylwämättä ja kyndämättä.

Mu-

Muutamille eläwille on Jumala andanut sen tunnon, että he ajallansa wiriässi kokoawat igel lensä alaturpen talwexi, niinkuin murauset. Ora wat panevat talteen talwen warapi käpyjä, maan palloja ja pähtinditä, joissa he tietävät walita paraat ja poiseroitta ne joisa ei ydindä ole. Ne pienet ahkerat kimalaiset imewät kukkain juuresta ja kokoawat mafian humajan ja mesileiwän igel lensä, ja ihmisille hywäxi. Ei laiskat menesty heidän pesänsä, he ajetan pois: ja kossa heidän sukunsa lisäyppi suurexi yhdessä pesässä, että se tule ahtaaxi, niin lähettävät he yhden joukon tekemään toista pesää, niinkuin nybyggia, wisin johdattajan alla.

Toiset eläimmet ei tarwise walmistaa talwen waroja sillä he taikka löytävät ruokansa kaikin aivoin yxin lumengin alda, eli pakenevat etelä maille, eli kätke heidät Jumala muutoin sen kylmän talwen alla että he ovat niinkuin unesa horrorissa. Muutamat niinkuin karhu on talwen ajan pesässä ilman ruatta.

Jos Jumala näin ihmellessti ruokki ne järjettömät eläimmet ja pienimmätkin maan matoiset, eikä hän paljon enemmän armosa tunne ja kaxo ihmisen puoleen: hän teke sen totisessti, mutta sen siwusa on hän kässenyt terwen ihmisen wiriässi ja toimella tekemään keliwollista työtä, ja wälttämään tuhlausta, sillä laiskus ja ylöslisys saatta paljon pahaa, niinkuin toiselta puolen, yxi lewotoin elaturpen suru teke tytymättömäxi, murjari, ahneri, armottomari ja opeita monia wääröden juonia.

S. 28.

S. 28.

Kaikki mitä Jumala on luonut, owat hywät ja tarpelliset.

Jos joku ypinfertainen tule yhden taitawan hopia eli muun sepän hyoneseen, näke siellä moninaista hänen käsityönsä wälikapaleita ja sano: mihingä ne kaikki kelpawat, tulisi aikaan wähemmälläkin? Eli joku taitamaton näkisi yhden oppineen miehen huonesu paljon kirjjoja moninaista ja tielisiä, ja sano: en minä mitä taida lusia, mihingä kelpa se kirjain paljous? Eikö se puhu tyhmää? paljota tyhmemmästi se joka niin sano luoduista kappaleista joita ei hän kuitengan tunne. Eikö meidän pitäisi toimellisemmasti ajattelemän ja nöyrydesä päättämän, että koska kaikki pienimmätkin kappaleet owat luodut Jumalalta määrätömällä wiisaudella ja woinalla, Jumala myös on ne niin monda tuhatta vuotta ylöspääntyt, säilyttänyt ne wedenpääsumisesta, talwengin aikana ne tarjasti kätte, niin mahlawat ne olla tarpelliset Jumalan käsittämättömäsä hallituserä, täsä lawiasa luonnon waldakunnosa. Eli olisiko se mahdollinen että se suuri Jumala jotakin tekisi turhaan. Pois se, meille nöyryttämiseksi on kirjoitettu mitä Jumala itse sanoi Jobille näillä sanoilla: Tiedätkös kuinga taivos hallitan, eli taidatkos hänen hallituseränsä toimitta maan päällä. Job. 38: 33. Kaikki pienimmätkin eläwät näkywät olewan ilkehellä, he hakewat tosin heidän ruokaansa, mutta owatko ne luodut ainostansa syömään? tiedämmekö me mikä on heidän asarensa ja mitä he toimittawat hywää siinä siwusa

ja, koska he maata tallawat, maalla matelawat, maata kairawat ja maan sisällä tekewät heidän salaisen kulkunsa: ei siingan ole he luodut maata turmelemaan ja haaffamaan. Tiedämmekö me kuinga wesi puhdistetan, kuinga maa siwotan, raadot maalda ja wedesä häwitetan, ilma puhdistetan myrkyllisestä eli määrättämäsä hajusta. Taidammekö me elämitten lukua tasotta ettei ne mahdaisi lisändyä toinen toisellensa ja meille ihmisille haiteri. Taidammekö me toimitta lukematomille eläwille, suurimmille ja pienimmille, linnuille ja kaloille heidän ruokansa: ei ne kaikki ole määrättyt syömään ruohoja, sillä ei ne ruohot maalle mahduisi eikä olisi kaikille hyödylliset, niin owat myös eläwät toinen toisellensa tarperi, mutta jälleensä ettei ne toisiansa lijakki häwitäisi on Jumala andanut kullekin hänen taitonsa että wälttää ja waroa igiänsä niinkuin ennen sanottu on. Jumalan hallitus on ihmellinen ja sängen hywä: koska me wähängin perän ajattelemme, niin löydämme me että kaikki owat ihmisille hywäri yhdellä eli toisella tavalla, taikka kohdastansa, eli yhdessä järjestyresä joka on ihmellinen.

Siitäkin wähästä kuin me meidän huonoudesam olemme tüllet oppimän, tiedämme että monetkin halwat turilat ja madot owat kohdastansa ihmisille tarperi: Silkkimadot andawat waatten, toiset andawat kamin paineen waattehelle, kimalaiset toimittawat hunajan, muutamat kärwäset, muuraiset ja monet muut madot tuottawat pakan helpotusen kolotugesä ja tuskasa, myrkyllisistä kärmeistä tulee terwellinen woidet. Se on meidän ymmärtämättömysem ja huolettomudem, etten me

ole oppinet paremmin tundemaan sitä hywää kuin meille olla taidaisi luoduista kappaleista.

Sentähden ei sowi meidän mitän niistä ylönsägoa ja halpana pitä: mikä on halvempi kuin tuhka ja hietä? mikä särky pikemmin kuin lasi? kuitengin tuhasta ja hiehasta tehdän lasit, lasit ovat suojari ja wolori huoneissa, niistä tehdän moninaiset tarpelliset astiat, lasit ovat sunatut wälkappaleet awyri wanhoille silmiille, ja vielä enemmän sitten kuin suurenhus lasit osattin tehdä, ovat Jumalan suuret ja ihmelliset teot sekä taitalla että maalla enemmän ilmi tullet Jumalan kunniaxi.

Ihmiset nurisewat sitä, että löyty raatelewaissa peioja ja niitä jotka heille waiwoja saattawat, mutta ei he tahdo ajatella sitä kuin jo on sanottu Jumalan hallituyen kunniaxi: meidän tule myös siinä siwusa hawata että niistä, joiden ylise niin walitetan, ei raihi ustiasti ole wastusta, taitan ne myös woiittaa ja ustiasti wälttää. Niin on se myös tiettäwä että niiden raatelewaisten luku ei ole suuri, että Jumala falli heidän lisäydyä siinä määräsä kuin muita eläwiä, ne myös olestelewat itse päällensä, ja pakenevat ihmisiä, ovat paljon yhdesä tehden, ovat wähhällä wäwitut ja taitawat myös kauwan olla syömättä.

Jumala toisinaanse rangaise ja kuritta syndistä uomin kappalitten kautta. Se ylpia kuningas Pharao rangaisiin sammakoilla, täillä ja turuilla: ylpiaät taita Herran nöyryttää, kuitengin ei ole mitän ihesänsä luotu wahingopi, waan hywäxi. Mikä on tarpellisempi kuin wesi ja waltia, mutta myös niiden kautta Jumala toisinaan-
sa

sa kowasti rangaise. Jumalattomalla on monda wihausa, mutta joka Herraan toiwio, häneu hywys ymbäri piirittä. Että nyt meissä ei asu mitän hywää, mutta paljo wastahatoisutta Jumalata wastan, niin on tarpellinen tässä elämäsä, että me tunnemme ei ainoastansa onnen mutta myös toisinaanse wastoin käymisen, tunnemme yhden Jumalan joka taita, sekä waijella että kurittaa, oppisim händä pelkämään ja hänelldä ruhoilemaan sunausta, oppisim pyrkimään sen ijan kaikkisen elämän perään josa ei walitusta kuulu. Niwan helposti ihminen kerytmielisydesänsä nämat unohta ilman wakaista muistutusta ja kuritusta.

Niin pysy se suuri totuus lujana, että Jumala on kaiikki hywästi luonut ja hänen nimellen-
sä pitä kiitos ja kunnia oleman kaikilda luondokappaleilda. Amen!

§. 29.

Muutammat Eläimmet pysyiwät ihmisten erinomaisessa palveluksessa.

Se on Jumalan laupiudesta ettei kaiikki luondokappaleet ole synnin langemuyen jälken syrensä pois wierauneet ihmisestä, waan andawat ikensä hallittaa ja tekewät ihmiselle palveluyen moninaissä tarpeissa, sillä muutoin meidän elämäm olisi ylönsurkia. Me näemme nyt että yri ylpia hewoinen unohta hänen wäkensä ja anda ikensä hallita yhdeldä lapselda, hän pane wiimmeisengin woi-
mansa altiri ihmisen palvelukseen. Yri halpa koiru hake ahkerasti saalista ihmiselle, unohta nä-
kän-

Känsä ja ilman kateutta kanda ihmiselle, mitä hän saalista on tawannut. Ukkollesiti pitä hän taloudesta waaria yskauden wilusa ja nähäsä, hänen Jsandansa saapi huoletoinna lewätä: siwästä ja rohkiasti sotti hän Jsandansa puolesta wastaan, ja ustiasti päästä kuoleman hädästä. Monet muut eläimmet helpottawat ihmistä tyssä ja puuttes-, he wetäwät ja kandaawat meidän formamme: ja mistä on Jhmillä ruoka ja waatet muuta kuin suuren osan puolesta hänen karjansa. Mutta millä palalla he palwelawat? taidaiswat he muutoingin elä, eli paeta etälämälle jos Jumala olisi tahtonut meitä rasitta, mutta nyt owat he suuttumatta meille palveluxeri.

Meidän tule täsäkin hawata nöyrällä kiitoksella, Jumalan hywys ja laupius meitä kohtaan. Ja niinkuin luondokappaleilla on heidän tundoinsa, tuskansa ja puutoyensa, niin sano raamattui että wanhurstas armiahta juhraansa, mutta jumalattoman sydän on halitoin. Sanal. P. 12: 10. armotoin on se joka ilman hädättä, ja pakotta himonsa jälkeen luondokappaletta waiwa ja anda hänen puutosta kärsiä.

S. 30.

Jumala teke muutoria.

Kaikki mitä maailmasa on, niin paljon kuin me tiedämme, owat alinomaisesa muutoyesa. Se Kirjas auringo kändy, ja kuohutta ymbärillänsä niinkuin suuret mustat pilwet, jotka kokouwat hänen eteensä ja toisiansa hajouwat. Tähdet siirtiwät, Kuu käändy, ilma muuttelopi, meri yhdeksen nousupi ja lasseupi, lumi ja jää sulawat,

wug=

wuoret halkiawat, maan sisällyrei mullistuwat, josta tulewat maanjäristyrei, ja weden wapisturet. Herre anda yön ja päivän, lämbymän ja kylmän tuulen ja tyweneä, poudan ja saten, toisiansa peittä täiwan payulla pilwellä, ja sen toisen kerran woimansa kädellä hajotta. Pakkaisen perästä anda hän suwen ja wessiten ise talwellakin, ja suwen perästä pakkaisen ja tuiskon: kesa päivän perästä tulee ehto wiiliäri, kuura ja halla langia maan ylise. Punt, kulkaiset, ruohot, eläimmet suuret ja pienet, kaswawat, wahwistuwat, langiawat, kuolewat ja lahowat. Jhmiset sikiäwät, sydywät, kaswawat, ruumis kuluu, waiwu, kuolee ja mullayi muuttu. Kaikki owat alinomaisesa muuttesa.

Kaikkista näistä on se hywin waarin otettava, että nämät muutorit ei tapahdu sekaseuraisesti, mutta wisisä järjestyresä. Jumalan käsittämättömyssä wiisaudesa, kaikki hywään mäkeään. Jse näiden alinomaisten muutoyten alla ei kuitengan mitän laatua häviä eli poiskatoa. Se juuri todista Jumalan ylöspitäwäisen woiman, hänen tarkkan edestakomisensa ja wiisan hallituyensa niin lawiasa luonnon waldakunnasa.

Se Kaikkivaldias Herre osotta hänen tutkimattoman wiisaudensa ja woimallisen hallituyensa erinomattain meissä ihmisissä. Kuka on joka teke mykän, taikka kuroin, eli näkewän, taikka sokian. Yhden Jsan ja Mitin lappsisä on suuri eroitus, he syndyiwät erinäisillä lahjoilla ja isensä nuhdettomilla taipumuyilla jotka tekewät heidät sowlitairi, yhden yhteen, toisen toiseen oppiint ja toimitukseen. Yhden johdatta Jumala yhteen,

E

tot

toisen toiseen säätöyn, anda erinäisen onnen tullekin, hän muuttale ihmisten onnen, rikkaan teke pian köyhäri, köyhyydestä saatta pian rikkauteen. Yhden noista tomusta kunniaan, toisen pian langetta alas istuimelta. Toisinansa anda hyvälle vryityille menestyksen vastoin toivoa, toisinansa toimelliset arvoituyet lyöpi lumoon, ustiasti halwan tapauwen kautta, toisinansa käändä ihmisten arvoituyet ja rakennuyet peräti toiseen määrään kuin joku olisi tainnut ajatella, niin että moni hankki ja näke waiwaa sille hymäri, jota ei hän ollut luullutan. Niin on se myös ihmisten iän kanssa, toisinansa anda Jumala hyvän terweyden maahan kundaan, toisinansa rasitta kowilla taudeilla ja kuoluwuosilla: monen elämä sammuu siinä samassa kosta se on alkamuffin; toiset elävät wanhari kiuuloisella heikolla ruumilla, toiset kuolewat parasta terweydestä.

Näitä muutoria teke Jumala, että me tunnustamme meidän heikkouDEM, tunnustim ja tarkasti muistaisimme Jumalalla olewan walpaan wallan kaikkein luotuin ylige, tunnustimme menestyksen olewan hänen lahjansa, häneldä nöyrydestä pytäisimme meidän tarpeitam, hänen armollisen edestakomuyensa päälle uskoisimme, siihen ainoan turwan panisim yhdesä hurstasa ja pyhästä menosa. Niwan pian ihmiset tämän korkean pääastian unohtawat, sillä kosta maa tarwallisesti anda hedelmänsä, kosta terweys pitkittä mieltdä myöden, kosta meidän vryityem ja työmmä tarwallisesti menestywät, niin se salaineu ajatus sekaupi mieleen, ikänänsä kuin se ainakin niin olla pidässi luonnon juorun jälkeen, sillä tarwalla me unohtamme Jumalan luonnon

Her-

Heran, me salaisesti luotamme näkywäissin wälkappaleihin, omaan witsauteem ja woiinaan, usnohamme uskon, nöyrän rukouwen, ja hartaan kiitoyen saatuin lahjain edestä. Ja jos ihmisen vryityet aina menestyisit niin ei olisi yspendellä rajaa eikä wäärindellä yhtän pelkoa. Mutta Jumala osotta sen että hän hallitse wapasti, witsaasti pyhästi ja woimallisesti, ja käypi toisia teitä kuin ihmiset ajattelewat. Nutuas on joka händä pelkä, sille Jumala kaikki paraari käändä: hän taita olla tytywäinen nykyisissä, ja hyvästä toiwosa vastaanotta tulewaiset muutoret.

§. 31.

Ihmisestä.

Kaikkista jotka elävät maan päällä on ihmisen ihmellisin ja kallihimmassa arwosa pidettävä sekä hänen ruuminsa, että erinomattain hänen sielunsa puolesta: Kosta ihminen syndy tähän ilmaan on hän heikombi ja huonombi kuin muiden luondokappalitten sikiät, jotka kosta kuin he synnyet owat, käywät, juowat, uiwat ja taitawat suojansa ja ruokansa hakia, owat myös werholansa tarperi asti warustetut. Mutta ihmisen lapsi syndy alastoinna, aloitta elämänsä itkulla, eikä taida muulla käänellä tietä anda puutoriansa: kawnan aikaa pitä händä holhottaman, ruokittaman ja kanneltaman ennen kuin hän monen wuoden perästä, työlään opetuyen ja harjoituyen kautta tunte sinneasti että hän itse taita kaskoa ettänsä.

Mitästä me tähän sanomme? Tosi se on että synnin langemuyen kautta on suuri wiheliäisyys tullut meidän päällem, mutta on sen alla myös Jumala

malan ihminen viisauts ja hyvyys nähtävä meidän hyvärem. Edelläkäsän sanoin, järjettömille luondokappaleille on Jumala määrännyt vähemmin iää kuin ihmisille, he myös pikemmin wähwistuwat ja kaswovat, mutta myös ennättävät pikemmin heidän elämänsä määrään. Ihmisen valmistusta Jumala itänänsä kuin werlemmästä, mutta sita korkehimbien toimituksiin ja pidembään ikään. Luondokappaleet syntyvät heidän pugullansa kuin heillä ainakinolla piitä, ihminen alasteina, että hän kaikkiolla kullekansa tulisi werhoiwi kuin sowlain elisi muoden aikaa ja paikkoja myöden, raskammassa ja helpommassa työssä, ja on ihmiselle annettu kaito, että sita myöden itse werhonsa valmistusta. Mutta pääasias on se: Jumala anda ihmisen niin heikkona syntyä ja kaswa, että hänen armonsia ja rakkautensa havaitaisiu meidän heikkoudesiam, kuinga me hamasta meidän ensimmäisestä heikkoudein meidän huonoudesiamme olemme kotonansa oletut Jumalan erinoma sen holhomisen haluun ylise muiden luondokappalitten, että me niin tundiim ja ymmärräsimme Jumalan erinomaisen rakkouden, kiittäsimme händä ja pydäsimme sita hartammast elä hänelle kunniaari, joka meitä elävänä warjele hamasta äitän kohdusta ja teke meille kaikkia hywää. Koska en me itse ymmärtäniet meidän tarpeitam ja surkeuttam, engä myös tainnet niitä muille walitta, niin Jumala itse ymmänsä tiesi meidän puutoremme, ja toimitti että me holhoturi tulimme. O Jumala kuinga suuri on sinun hywydes, että sinä niin ottat meitä wäärin ja holhoat meitä suurella rakkaudeella. Suuri tämä meidän huonoudeimme josa me synnyimme ja kaswamme neuwo ja welwotta meitä

tä

tä suurembaan nöyryyteen ja kiitollisuuteen wänyembia, holhoita ja opettaita kohdan, jotka suuren hyvän työn tehnet owat, suuren wäiwan nähnet owat, ja ollet wälikappaleet Jumalan kädesä meitä holhomaan ja opettamaan, jota paiksi en me olisti tainnet hengisä pyhyä, eikä kaswa kelmollissti ihmiswi ihmisten selän, eikä myös tullet auuden tundoon saamaan ijanaitklistä elämästä. Se on surtia älyttömyys koska ei näitä ajatella, ja kiittä mättömyys wanhembia ja opettaita vastaan on järjetöin ylpeys.

Tämä meidän lapsuuden heikkous piitä opettaman nöyryttä, rakkautta ja laupiutta, kaikkia ihmisiä kohdan, ja pienitäkin lapsia kohden, sillä me olemme kaikki heikot olle imailmaan tullesiamme ja kaswoisiamme, ja waiela ei ole eroitusta ihmisten wälillä muuta kuin onnessa ja säädysä, jonga Jumalan edeskaomus kullekkin anda, et että ylpeillä ja igiänsä korgottaa, mutta että usiammalle saada hywä tehdä.

§. 32.

Ihmisen ruumin rakennuksesta.

Kyllä me olemme kuullet ja tiedämme että meidän ruumimme ensimmäinen, alku on mullastata, niinkuin se myös mullari maasa lahoo. Mutta seisahdakan tätä ihmettä perään ajattelemaan, pyytäkäm tästäkin tapailta Jumalan määrättömän woiman ja wiisauden tundoa. Se ylise käypi kaiten meidän ajaturemme että Jumala halwasta mullasta on valmistanut meidän ruumimme kaulnihin rakennuren, kowat luut, lujat wälisuonet, kuulewan korwan, näkewän silmän. Toisesti hän

E 2

on

on Jumala jona edesä ei ole mitän mahdotoin-
du. Tämä ihmisen ruumis äitin kohdusta valmist-
etaan, siinä, kasvaa, vahvistuu täydellisillä sovel-
joilla jäsenillä. Niitä joka sen kohdustansa kanda,
ei taida siihen mitän tehdä hänen toimellansa, mei-
dän tule sentähden sanoa Jobin kansa: **Erä**
sinun kätes ovat minun valmistaneet, ja tehneet
minun kaitki ympärinsä, etkö minua ole lyp-
sänyt niinkuin riekkan, ja andanut juosta niin-
kuin juuston, sinä olet minun puettanut nahalla
ja lihalla, luilla ja suonilla olet sinä minun
peittänyt. Job. 10: 8, 10, 11.

Jumalan armo ja voima on se joka äitin
kohdusta meitä wajele ja ajallansa edesweta tä-
hän ilmaan, muutoin äitin kohtu olisilapsen hau-
ta, ja lapsi äitinsä surma, mutta mitä Jumala
käsee, se tapahtuu helposti ylise kaiten ihmisten
wönnän ja ajatusten.

Ruumin wäkäisessä majassa ovat moninaiset
jäsenet ja kappaleet ihmeellisesti kokon pandut ja
sowitetut, monet niin hienot ettei niitä taita ta-
wata parahimmillakaan wälökappaleilla jotka nähn
korgottawat. Eosin ovat järjettömään eläwitten
ruumin rakennuksesta samat Jumalan ihmeet näh-
tävät. Kuitengin kullakin laadulla erinäisellä ta-
walla. Ihmisen ruumin rakennus on sitä myös
den kuin sowljain olla taita asinsiaapi ymmärtä-
wäiselle sielulle. Niin ovat kaitki Jumalan wiis-
saan aiwoitujen jälkeen määrättyt ja sowitetut.

Me ihmehelemme yhden pienen tiima-kellon
rakennusta josa muutamit pienet rattat ovat so-
witetut pienen kuoren sisälle mittamaan ajan juo-
rta, mutta meidän ruuminme moninaiset jäsenet
ovat

ovat niin ihmeellisesti kokoon pandut ettei sitä kos-
kan taita ulostuutkia. Meidän tule Davidin kans-
sa sanoa: Minä kiitän sinua sen edestä, että mi-
nä niin aiwan ihmeellisesti tehty olen. Ihme-
lliset ovat sinun tekos, ja sen minun sieluni kyl-
lä tietä. Psal. 139: 14.

Etä nyt se kaitkiwaldias ja korkeimmast
kunnioitettawa Jumala on meidän ruumin ihme-
llisesti ja hywästi luonut, niin pitä se myös Jit-
malalle pyhitettämän, on sentähden se surkia asia
kossa ihmiset heidän ruuminsa häwittäwät, turme-
lewat ja saastuttawat ilkiwollaisilla himoilla, juurt
wastoin Jumalan pyhää tahtoa, ja niin hänen
ylönkagowat, mutta ajatellam oikein: ei Juma-
la anna igiänsä pilkata. Pitäkäm meidän ruu-
min astia pyhydesä ja kunniasa, ei himoin ha-
laurisa niinkuin pakanat, jotka ei Jumalasta
mitän tiedä. 1. Theß. 4: 4, 5.

S. 33.

Ihmisen ruumin muodosta.

Kasokam perään ajatupella ihmisen ruumin
muotoa, wartta ja jäseniä, kuinga Luojan erinä-
mainen wiislaus ja hywys niisäkin on isensä il-
moittanut. Sen siään kuin muut eläimmet käy-
wät nojallansa alaspäin ja kagowat maata koh-
den, on ihmiselle annettu ruumin warsi joka on
pystö: hän kaso ei gindastansa alas ja ympäril-
lenki, waan myös tawasta kohden: Hänen ylös
ojettu pystö warentsa on hänelle kunnistuperi, ja
muille luondokappaleille ihmeri.

Etä hänen warentsa on pystö, ei se kuiten-
gan ole horjawa ja heikko, waan wäkewä ja wa-
E 4

Kawa, kossa ihminen lapsuudessa on kerran ha-
 jaunut käymään, ja ruuminsa painon oikein so-
 wittamaan. Tämä on sitä ihmellisempi kuin koko
 ruumin paino ja korkeus ylöskannatetan kahdel-
 da rienehdä jalka pöydähdä. Ne on Jumala so-
 wittanut että ne wakarasti kandaawat, ei ainoas-
 tansa koko ihmisen ruumin pituuden ja painon jo-
 ka on 8 ja 12 leiwistää, mutta myös ihminen woi-
 pi saman rakennuksen päällä horjumattaa kanda-
 wia toisen werran muuta kuormaa, ja sen ylit-
 se. Ehkä nyt ihmisen ruumilla on melkiä paino
 isekänsä, kuitengin ihminen helposti käypi paikas-
 ta paikkaan, eikä tunne painoansa, hän astuu sie-
 wästi pikät matkat ilman waiwatta, ja jos hän
 tahto niin hän juore uopiasti, eikä hänen painon-
 sa ole hänelle tuskari: wieläpä otollisella kelillä,
 surilla warustettu, taita hän wäsyttää hewoisen ja
 peuran.

Kuinga surkia ja ikävä olis ihmiselle yri
 ainoa päivä jos hänen pitäisi terwellä ruumilla
 yhdessä stasa olla liikumatta, eli jos hänen pitäi-
 si maataman niinkuin madon; mutta nyt on Ju-
 mala andanut meille soweliaan liikennen.

Ihmisen ruumin jäsenet ovat nokkiaat ja so-
 weliaat kaikkeinainiin töihin ylise muiden luotuin,
 yhdet ja samat jäsenet, moninaisin sekä wähyoin
 töihin että ihmeteldäwain käsidihin.

Jäsenitten suuruus, pituus ja paxuus, luku
 ja ise sia kuhunga kufin on asetettu, owat kaik-
 ki mitatut ja niin sowitetut toinen toisensa süh-
 teen, ettei sen parembata taida olla, sentähden ei
 yriken jäsen saa kashwa ylise sen määrän kuin Ju-
 malan wiisars on sen hywäxi kashonut. Ei tässä
 ole

ole yhtän jäsendä liiri eiä yhtän waila sen ai-
 wotuyen sühien kuin ihmisen elannolla olla piti
 ja hänelle on hyödyllinen.

Ihman kaikkia tätä kauristusta on myös ruu-
 min muoto ihana ja ylisekäsypi kaiten sen kuin
 muiden luondokappalitten kauristus olla mahta.
 Muut luondokappalet owat petettyt taitka karwai-
 fella nahalla eli kirjawilla hohhemillä eli suomuil-
 la, eli kuorella sitä myöden kuin heille soweljas on,
 mutta niinkuin se ei olisi kauris ihmiselle, niin on
 ihmisen ruumis puuetettu siliidillä nahalla, joka on
 walkia kuin maito, ja hienombi kuin silkki: se
 kaurista ihmisen ruumin ihanasti.

Hänen muotonsa kashwoisa on niinkuin spei-
 li joka anda tietä mitä kielusa asu, ja mitä mie-
 lesä on kätetty. Jos sydän on hywä niin loista
 hänen muodostansa rakkkaus, laupius, wiattonuus,
 ystäwällisyys, wakuus, toimi, ymmärrys, häwels-
 jäisyys, kunnia ja arwo, jotka ihmisen muodon ja
 koko menon kauristawat ja tekewät suloiseri ylit-
 se kaiten mikä muutoin kauris ja ihana olla tait-
 ta. Joskan ainoastansa sydän olisi hywä, kolla
 muoto olisi kauris isekullakin. Niin piti hywät
 tawat hymästä sydämnestä meitä kauristaman; se
 on werrattomasti parembi ymmärtäwäisten arwosa
 kuin turha waatetten korkeus. Se on myös ih-
 misten muodosa ihmeteldäwä että ehkä yri ihminen
 on niinkuin toinengin otollisella muodolla, on
 sittedin suuri eroitus ihmisten wälillä, ehkä tuhan-
 sin ihmisiä seisoiit rinnan; eroitus tuttawa weljes-
 tengin wälillä, eroitus muodosa, äänestä, warresta
 ja myös käymisessä. Kuka taita niin lukematto-
 mat eroituyet tehdä muuta kuin Jumala ja kaikki

hänön työntä ovat täydelliset. Tämän erottus on suuresti tappelinen, ettei hämmennystä olisi ihmisten seasa.

§. 34.

Ihmisen Päästä ja Kaulasta.

Etä ihminen mahdaisi taitaa waruissasi kasoja ympärinsä, niin on Jumala andanut hänelle sen woiman että hän helposti kääntele päänsä, siinä määräsä on Jumala andanut kaulan pituuden, kaulaan pannut monet jäsen luut ja väkisuonet, jotta päänsä kiireesti kääntelevät, notkistavat, oikaisewat pystöksi pitävät ja wahwari tekevät sitä myöden kuin tarwitan. Kaula kanda koko päänsä, pää hallitse koko ruumin. Päänsä on luotu aivo ja siihen ihmelliseen ytimeen, kokoon tulewat ja kätewät kaikki tundenisen hienot suonet, niinkuin käänteleen kielet. Jos aivo säsky niin tundo katoa ja elämä loppuu; sentähden on Jumala aivoon kätkenyt ja ympäri wahwistanut wahwoilla luilla, osaluilla ja pääläella, niinkuin kuperalla walwilla. Rikellä aivoa päänsä sisällä owat asetut ne wälikappaleet eli jäsenet, joiden kautta me näemme, kuulemme, haistamme, maistamme ja tunnemme mitä ruumisen koske; koko ruumin ylise owat tunnon hienot suonet kohta päällimäisen nahhan eli ihon alla. Sieramisa owat hajun, ja kielen päällä maun suonet, kumbasetkin erinäisesä ihmellisestä laadusta, että niitä on siloisempi kasoja ja turkia kuin mahdollinen sanoilla toiselle selkiästi selittää.

Korwa wastanotta äänen, ääni liikutta yhtä hienoa kalwoa joka on korwan kamunin sisälle, sen

sen kalwon takana owat toiset ylönsä hienot, moninaisen rakennukset mutkaisesa korwesa, moninaisen äänen eroitukseen, jota ei ole mahdollinen sanoilla selittää, ja ehkä ääni yhdestä korwasta sisälle käppi, taita ihminen kuitengin eroitta mistä päin se ääni tulee. Korwalehdet ulkopuolella päätä kokowat äänen, ja mutkaisen matkan kautta lastewat sen korwan sisälle.

Silmän sisälle tulewat walon säkeet hienoin kalwoin kautta, ne murtoiwat vielä sekä siinä wessä että kirkkasti kuulowassa ytimeessä, joka on silmän munan sisällä, ja wimmen silmän pohjasa niinkuin speilissä tekevät kuwan niistä kappaleista jotka ulkona owat. Silmä teräisen wäheisesä alkunasa owat suonet sanomattomasti hienot kuitengin wäkewät että ne helposti taitka kurowat silmää teräisen, pienemmäri eli sen lewittävät sitä myöden kuin silmä käsi walon säkeitä ja niitä tarwitan. Ettei niin hieno ja warusa rakennus, kuin silmä on, tulisi loukatuksi, on se armollinen Jumala edestakoonut ja siottanut sen parahalle sille päänsä sisälle, ympäri warustanut sen wahwoilla kulma- ja possiluilla. Silmä kulmisa karwat ja silmä ripseet estävät tomun ja rikat, silmä laudat, jotka tihjästi räpyttävät, ne ahkerasti warowat silmää ja kätewät sen talteen siwi asari kuin ihminen nukku. Jos tomu ja rikka pääse silmään, kohta se pois wirutetan samalla wedellä josta kyneletkin wuotawat ja sentähden on Jumala pannut silmää loukkoon silmää kasteleman. Tämä ihmellinen walon alkuna, tämä jäsen, joka on niin hieno ja wetinen, ei kuitengan äkiämmissäkään paikaisesa jäädy eikä palellu; Ehkä muu iso paleltu sil-

silmä kuitengin pysy selkiänä ja kirkasna meitä walaiseman.

Kuka wäsy näitä Jumalan ihmeitä tutkima-
sta: Kuka ei hawaise Jumalan tarkkaa murhen
pitoa meidän heikkommistakin jäsenistäm: Sywäs-
jä nöyrydestä ja iolla tule meidän sanoa: Sywäs-
ei on Herrä kaikki tehnyt. Juuri näiden nimitet-
tyin jäsenitten kautta meidän sielum joka on hen-
gellinen elendo, saapi tiedon kaikista niistä suu-
rista töistä kuin Jumala on luonut tähän mail-
maan, ja mitä siinä tapahtu. Kuulon ja näön
kautta me saamme myös opin hengellisistä ja tai-
wallisesta asioista, mitä Jumala pyhästä sanasan-
sa on ilmoittanut meidän ymmärtämiseri autudes-
sen. Kuinga surkia olisi ihminen jos hänellä
näitä puuttuisi, mutta nyt me iloiskemme että mei-
dän silmän näkewät, meidän korwan kuulewat,
maku tundu, ja haju andawat tietä mitä läsnä
on, ja waroittawat meitä wälttämään waarallisia
ja walikeman mikä otollinen olisi.

Niin wähäiset kuin nämät jäsenet ovat,
niin tutkimattomalla wiisaudella kuin ne tehdyt
ovat, niin tarpeelliset ja hyödylliset kuin ne ovat;
niin suuri on meidän welwollisuuden niiden edes-
tä Jumalata hartasti kiittää ja pyhäällä huolella ne
lahjat käyttää Jumalalle kunniari. Väittäkäm
myös Davidin kanka se selwä totuus, sanoden:
Joka korwan on isuttanut, eikö hän kuule?
ja joka silmän loi, eikö hän näe? Psal. 90: 9.
waeldatam siis wäludestä sen kaikkiihetävän Ju-
malan edesä.

S. 35.

Ihmisen Sydäimestä ja Keuhkoista.

Sydän on elämän lähde, elämä ja terveys
on hyvän veren tasuisesa juopisa ymbäri koko
ruumin. Sydän työntä veren waldasuoniin ja
otta sen takasin werisuonista. Keuhkot lainoawat
ilman, ilma sekaupi veren kanga ja niistä tule
weri otollisella tavalla jähdöterysi, sillä keuhkot
niinkuin palkeet toisiansa ulospuhalsawat läm-
bymän ilman, ja wuoroin otawat toista jälleensä
wirwotterysi suun ja sieramein kautta, muutoin
me pian tullehtuisimme ja kuolisimme. Jos ilma
tule sopimattomaksi, niinkuin ahtaissa tiloissa, niin
hengen weto tule raskaksi; jos ilma täyteän pa-
halla hajulla ja määrättävillä uduilla, niin se tule
taudiksi. Puhdas ilma ja hyvä haju on ruumi-
le terveys. Se haistamisen lahja jonga Jumala
on andanut meille sieramiin, se waroitta meitä
wälttämään tässä asiassa mikä wahingollinen on.
Monet järjettömät sitä vielä tarkemmin seurawat.

Sydän lykkä veren oikia puolisesa karsinas-
ta keuhkoihin, ja otta sen sielä takasin wasembaan
karsinaan, sitten jälleensä sydän pakka veren sihen
suuren tykyttäväiseen waldasuoneen jonga toinen
oya nouse ylös päähän, toinen pitkin selkää ran-
kaa andaupi alas ruumiseen ja jakaupi monihin
haaroin, jotka myös heidän tykyttämiseensä edes-
auttawat veren kulkemista koko ruumisa; että kaik-
ki liha niin elä ja tuorena pidetän.

Werisestä lihasta tulewat werisuonet jotka
suurenawat ja kokouwat sihen suureen werisuoneen
joka tuopi veren jälleensä sydämen oikia puolisesa
kar.

Karsinaan josta sydän jälleensä lykkä weren keuhkoin niinkuin ennengin. Tämä weren alinomainen kuljetus on sydämmen ja keuhkoin toimitus, että niin terwet weii usiammat kerrat sinasa kulle ymbäri koko ruumin yhdessä tasaisessa juorussa sekä walwoisa että nukkuissa. Mutta että nämät tarpelliset jäsenet sydän ja keuhkot, jotka niin pehmiät ovat, ei mahdaisi heidän tarkasa wirasansa tulla estetyri ja ahdistetyri, on Jumala sulkenut heidät eri karsinaan ise päällensä werikannan kautta, joka myös seindlihayri kugutan, ja on aidannut heidät ymbäri wahwoilla luilla, kuin ovat sekä seljässä, että edessä rinnassa, ja siwulla kylkiluilla.

Etä nyt Jumala tarkasti waarin pitää meidän hengestäm, niin pitää meidän myös wareman meidän terweyttäm kohtullisessa ruasa juomisessa ja tarpellisessa liikumisessa. Pian taita ihminen tukehua, sydän pakahua ja puuttua, ruumis tulla halwaturi. Tundekam kiittää Herraa joka meitä eläwänä warjele.

§. 36.

Werestä.

Ruumis ja mitä ruumis on, luut ja mitä luisa on, kaswawat ja wahwistuwat werestä, yri osa werestä katoa myös alinomaisen ja tarpellisen hikoilemisen kautta, muutoin myös ruumis kuluu, niin tarwitän että toinen weri pitää tuleman siaan terwellisestä ja kohtullisesta ruasta ja juomisesta. Kuka on niin oppinut että hän taidaisi leiwästä ja ruohoista tehdä wertä, ja werestä wahwista luut, ja luisa ytimen lisätä, mutta Jumala sen teke

teke ja on tähän suureen mutpeen säätännyt usiammat wälikapaleet siinä wahäisessä ruumin majassa. Cassiäkin on hän pannut siuhun usiammat luiset ihmellisesti sorwitetut hammat ja wälewät leuka pielet ruokaa murtamaan ja jauhamaan, ja myös luondokappaleille andanut ne erinäisellä tawalla kullekin latuansa ja elatustansa myöden, jota ei taida ilman ihmehtelemistä kasoa. Sieli sorweljasti kändele ruokapalat ja lykkä ne hammasten wäliin jauhettawayi. Se ruoka sekaupi ilman ja määrätyn mehun kanssa siuisa, sitten on erinlaatuinen mehu maosa, eri suolisa walmistettu, jonga kanssa se ruasta tullut niinkuin liemi sekoitetan ja kulle sitten monen mutkan kautta ja siwitän; mikä otollinen on se tule edeskäsin werisuonihin ja niin edeskäsin wereri. Tämän weren puhdistukseen ja siwizemiseen ovat myös monet muut wälikapaleet, niinkuin maya, sappi, perna, munaskut ja muita, jotka ovat Luojalda tarkasti raketut, niiden suonet juuri hienot, jos ne rappion tulewat niin on terweys poisa, ja se on wäällä tehty. Niwan wäarin siis ne tekewät jotka ylönsyömisellä ja juomisella turmelewat nämät hienot jäsenet, saattawat ikellensä lijallisen ja kehnon weren, pakkauttawat ne hienot suonet ja paittoawat ne wälewällä wiinalla. Eipä järjetöin luondokappale ota sitä tehdäensä millän tawalla ylise pikian tarpensa, mutta himot salwendawat ihmisen tarwatomayi, ja moni sillä tawalla lyhendä elämänsä.

§. 37.

Ihmisen puheesta ja äänestä.

Selkiätä puhuwata kieldä ei ole annettu muille luondokappaleille kuin ihmisille, niin pitää se pi-

tehtävään erinomaisna Jumalan lahjana. Ihmisen äänestä on jotakin erinomaista myös järjettömään eläimittien korvissa, muutamit sitä kammastavat, pelkävät ja pakenevat, muutamit sitä noudattavat liioitengin jotka siihen harjoitetut ovat.

Luondokappalitten fikidillä on kohta se ääni kuin sillekin, me ihmiset ihmisten seurassa opimme ensin ajatteluun, sitten puhumaan, sentähden puhukam aina perän ajatuksen kanssa, puhukam sitä kuin hyvä ja otollinen on.

Monet ehkä pienet kuitengin tarkasti Jumalalta somitetut ovat ne jäsenet eli välitkappaleet joiden kautta puhut tapahtuu; jos niistä yrikin vähängin wikaan tule kohta siitä tundu kaipaus ja ehkä ne jäsenet ovat täydelliset ja samat kaikilla ihmisillä on sillekin tuttava eroitus kaikkein ihmisten äänestä Jumalan määrättömän wiisauden jälkeen. Jos muunkin Jumalan työt ovat suuret, on myös totisesti puheen lahja jota me mahdamme nöyrydesä ihmehdellä, että ihmisen kieli, huulet, hammat, kurkku laki, emätin ja muut ovat niin kääntämättömästi somitetut, että kieli keniääni ja monella tavalla taita anda äänen ihmisen suusta ja ilmoitta sielun ajatukset ja tahdon. Yri ihminen ajattelu, ajatuksensa ulospuhu toisen ihmisen korva sen kuule, hänen sielunsa sen ymmärtää ja niin tässä elämässä ihmisten näkymättömät sielut, taitavat tämän kautta olla tuttavat ja yhdistetyt, ja ketteränsä järjellistä seuraa ja kansakäymistä pitää. Etkö nämät ole ihmelliset sen suuren Jumalan työt? Puhella me annamme tietä meidän ajatuksenne ja meidän tarpeenne, puhen kautta me taidamme toisen toistamme neuwoa, sekä maalliseen tarpeeseen

seen oppiin, että Jumalan ja iankaikkisen autuden tundoon, se on, toimittaa sitä suurta welwolisuutta jota warten me luodut olemme. On siis tämä lahja niin suuri, etten me ikänänsä taida sen edestä Jumalata täydellisesti kiittää.

Suloinen on myös äänen lahja, että se on monittain taipuma sekä puheesen, että waisuum, hienommalla ja karkeammalla, korkeammalla ja matalammalla äänellä. Se ääni isekänsä jot tietäväri tele ihmisen luonnon ja tawat, ilon eli mielihen, pelwon eli rohkeuden, wihan eli rakkauden, walituksen, lohduitusen ja muut sydämmen liikutukset. Se ääni taita myös toisessa ihmisessä matkaan saattaa samat sydämmen liikutukset, jotka sitä äänellä kuuldelewat.

Wielä koska taitawat ihmiset hywällä äänellä waisawat, niin on ihmisten waisu ja ääni niin suloinen ja taiputtawainen, ettei moninaiset harput ja kandelet, jos kuinga hywästi niitä soitettaisiin, ole siihen werrattawat.

Jokan nyt tämä erinomainen Jumalan lahja käytettäisiin Jumalalle kunniaari ja muille ihmisille hywäri, niinkuin se sitä warten annettu on. Mutta tuskin yrikan jäsen enämmin wahingota ja pahennusta saatta kuin kieli sen ihmisen suusta joka Jumalata ei rakasta ja pelkää. Sitä wastaan wanhurstan kieli on suunattu, se saatta Jumalalle kunnian ja ihmiselle opin, ilon ja autuuden. Tämän tähden tule meidän se wisiusti muistaa että Herran tule tili tehdä jokaisesta turhasta sanasta, silloin ne jotka monda ovat opettaneet wanhursteuteen, paistawat niinkuin tähdet taiwallisessa kunniasa ja wuilla kielillä saawat ne eisata Jumalalle iloista kiitosta iankaikkisesti.

S. 38.

Ihmisen Luista.

Etä ihmisen ruumis olisi sekä wahwa että moninaisiin toimituksiin noikia, niin on Jumala sen kokoonpannut monista suuremmista ja pienemmistä luista jotka yhteenlusein ovat 249. Se on ihminen rakennus. Ne kaikki on Herra tarkasti sovittanut toinen toisehensa, että ne wisitää määrätä kaanduwat jäsenisänsä niinkuin saraat. Jokaisen jäsenen luut on hän liittännyt sittehellä eli hitopella toisehensa. Hän on tehnyt ne luukkahaari, ja jäsen luiden wälit, eli päät ylisen eännyt erinomaisella kalwella niinkuin rustolla, ettei luiden pidäisi kowasti wastaaman toistansa ja toistansa kuluttaman; niihin wuota myös niinkuin wäidet, joka ne luukasna pitä. Ise luut on hän täyttännyt ytimellä, ettei ne kuirettu. Herra on pannut wälisuonet lihaan, jotka jäsenia liikuttawat, nekistawat, ja toiset jotka pikasawat ja wahwistawat.

Luika on niin tunnotoin joka näitä kaho ilman ihmettä ja Herran kiitosta. Hänestä me elämme, liikumme ja olemme. Kuinga pian taidaisi ihminen herjastaa, Herra on se, joka meitä warjele, ettei meidän jalkam kombastuisi. Ylipään sanoin: koko ihmisen ruumis on kaunis kokoon pandu. Ei kuningasten huoneet ja kulluisat rakennukset ole tähän werrattawat, sen taidon puolesta jolla ruumis on rakettu. Kuolemaja tämä huoneet purjetan, ainoastansa luut siitä wimmesti jälille jäwät niinkuin patsaat yhdestä häwitetystä huoneesta, muistopi endisestä kaunista rakennuksesta. Sentähden niinkuin ne ovat Jumalan tegot, ja

ovat

owat ollet sen kuolemattoman sielun maja, niin pitä ne arwosa pidettämän, ja annettaman rahaa sienätä sihenasti että Jumalaj ne jälleksi eläwäpi teke.

S. 39.

Sielusta.

Se on suuresti tarpeellinen että me opimme tundeman meidän kallihin sielumme ja pidämme aina mielestämme että me sen puolesta ei ainoastansa ole forgotetu olike kaikkein kuin mään päälle luotu on ja taivalla ovat näkywäiset; mutta myös sen puolesta tehdyt sovelsajit tundemaan Jumalan, sen korkeimman oleimmon, ja hänestä nautitsemaan iloa ja aututta iankaikkisesti.

Sielu hänen luonnosansa ja toimitusansa on sanomattomasti korkeampi ja kallihimpi kuin ruumis. Mikä olisi meidän ruumim ilman hengettä, muuta kuin yri kaunis kuwa ja rakennus; jos siinä olisi hengi, mutta ei ymmärtäwäinen sielu, niin ei ihminen olisi vielä suuresti etufambi kaikkia muita luondokappaleita, kuin hän nyt kuitengin on sen ymmärtäwäisen sielun puolesta, joka igesänsä ja somaan ruumim kautta suuria töitä toimitta.

Etä sielu on hengellinen olendo kokonansa toista laatua kuin yri ruumis, sen me ymmärtämme siitä, ettei yrikan ruumillinen aine, ei liha, ei luu, ei piuu, ei hiennomattkan auriongon sakeet, taida ajatella, muistaa ja asiotta tutkia, ei ne taida tuta iloa, eikä murhetta. Mutta sielu taita ajatella, ja ei ainoastansa ajatella, waan myös tietämittä hän ajattele, ajatusiansa waarinottaa ja ni-

S 2

tā

tä duomita. Ei ruumillista kappaletta taida kengän taitututta hyvälläkään puhen lahjalla; mutta sielu niinkuin hengellinen olendo tule selkiällä puheella opeteturi ja taituteturi. Ei ruumillinen kappale, olkon kuinga hieno, taida liikkuu itsestänsä, ellei händä liikuteta: sen pitä oleman saapuilla jotka händä liikutta ja matkan pane, mutta sielu ajattele asioita jotka kausana ovat, niitä myös taikka halaja eli wieroo: sielu taitutetatan edesmennehistä, ja tulevaisista asioista hengellisistä ja taitutellisista, ja tunde niistä ilon, eli murhen, toivon eli pelwon. On siis sielu yri hengellinen olendo, peräti toista luondoa kuin joku ruumillinen olendo. Mingä kalbainen yri hengellinen olendo on, sitä ei yrikään taida täsä elämästä arwotutella: lan tawata. Jumala, joka on Hengein Isä teke sen tulevaisesa elämästä tiettäwäyri.

Etä Jumala tutkimattomalla tawalla on yhdistännyt meidän sielum ja ruumim, niin on sielu sillä tawalla rajotettu että hänen täsä elämästä pitä ruumillisten jäsenitten kautta saaman tiedon niistä, mitä ulkona ruumista ovat. Mitä silmään, korwaan, makuum, hajuua koskee eli tundoon tule, sielu niistä otta waarin ja teke eroitukset, milliset ne tundet ja liikututet ovat. Sielu teke itsestänsä niistä kuuwauyet ja päätöyet, yhdenkalbaiset asiat koka yhteisiin lyhykäisiin päätöyihin ja nimen alle, langetta niistä duomionsa ja toisen kerran wähäisistä yhteisistä päätöyistä uloslewittä tietonsa lawialda.

Sielu taita wastauksesta ja niin usein kuin hän tahto, mielestänsä kuwailta ja etensä asetta poislewaiset asiat, jotka hän ennen nähnyt on, niin

niin selkiästi kuin olisit ne vielä saapulla hänen edesänsä.

Taitawasti moninaisella tawalla ja tarpeita myöden sielu kuwailta asiat jotka ei vielä ole ollet, mutta hän wasta aikoo tehdä: niinkuin yri rakendaja aikoo tehdä uuden huonen eli muun rakennuksen monista kappaleista, hän toimellisesti sen ylösajattele, ne tarpeelliset kappaleet mielestänsä yhteeseen sowitztele moninaisissa tarpeita myöden, niin että jo ennen kuin ne raketuri tulewat, ovat ne selwästi hänen mielestänsä kuwautut ja käsitteyt. Muisto kätkee sanat ja endiset asiat, mitä sielu ennen on oppinut, koetellut, nähnyt ja kuullut, monet myös kielet, epäluwuiset asiat mahinwat kätkäki muistoon, hyväään talteen. Silmän wäpärpestä ne kätketyt sanat ja asiat tulewat jälleensä mieleen ja muistoon koska niitä tarwitan.

Wielä korkeampi tunnon woima sielussa on järki ja ymmärrys, joka koettele ja duomike mitkä tosti, mikä walet on, mikä asiaan jopi, elikkä ei sowi, mikä hyväyri eli wahingoyri tule, mikä otkein eli wäriin on. Ja sielu tunde koetella ei ainoastansa edesmenneitä ja nykyisiä asioita, heidän syhtänsä ja perusturiansa, waan myös tulevaisia arwata ja päätätä. Sillä koska hän mielestänsä edesmenneet ja nykyiset sowitztele toinen toisensa rinnalle, arwa hän mikä niiden päälle seuraata taita. Hän kazo mitkä wastuyet sielä taikka täälä taitawat kohdata hänen arwoituriansa, eli mitkä niiden yri ysten amuyri olla taidaitit yhdeldä eli toiseldä saaralda. Hän asetta ne tulewaiset eteensä niinkuin ne läskiä olisit, ja näke mitkä astian loppu ja uloskäyminen olla taita. Tämä on

voisuus ja toimellisuus: tämä on erinomainen korek-tia lahja silda korkeimmalla annettu sielulle wa-lori. Niinkuin Jumala ise sitä meille mieleen joh-datta koska hän kysyi. Robilda sanoden: Kuka on asettanut taidon salaisuteen, eli kuka on anda-nut ajaturelle toimen. Job. 38: 36. Ihmellisessä kireessä juorewat sielun ajaturet, ja moninaiset asiat kokoon tulewat mieleen, ettei niin wirkiätä ole kaikista maallisista kappaleista. Sielu ei ole kof-tan iouten, ei se wäsy, ei se lepää; ehkä ruumis wäsy ja nukku, on sielulla uiesakin hänen aja-turensa, kumaturensa ja halunsa.

Me tunnemme työnsäm, että meidän sielufam on ei ainoastansa ymmärryren, waan myös tah-don woima, jonga puolesta sielu alinoma halaja sitä mikä mielestä taidaisi händä hywittää, tywäi-sexi ja onnellisxi tehdä; mutta sitä waстан wiero ja pakene sitä mikä mielestä ei ole otollinen. Tä-mä tahdon woima on Jumalalta sitä waiken an-nettu että me ahkerasti pyrkisimme sen perään mi-kä totisesti taita meitä onnellisxi tehdä, että me sitä rakastaisimme ja siinä kiinni rippuisimme. Mut-ta niinkuin Jumala on se korkein hywys, niin andei hän sielulle tahdon-woiman, että meidän sie-lumme piti Jumalata ylise kaikkia rakastaman, häneä kiinriippuman ja häneä meidän iloam ja aututtam eskimän, löytämän ja nautiskeman.

Nämät molemmat sielun woimat, ymmärrys ja tahto, piti niin olemän yhdistetyt, että ymmär-ryren piti tulkiman, tundeman ja näyttämän mi-kä hywä ja paha, ja mikä hywästä paras olisti. Tahdon piti siinä seuraman, ja niin tekemän wa-paan waalin pahan ja hywän, hywän ja paraan wa-

wälillä. Ja että sielulle on annettu wapa ehdoi-lisuus, niin pidiäsi ihmisen waliskemisxi wiwäh-tämän, niin kaupan kuin hän asian on walwoli-sesti perään ajatellut, eikä halajaman, eikä hyljä-män totakin ilman tarffaa koetusta, eikä riendä-män misään yhden pikaisen luulon, petollisen war-ion ja äkillisen himon jälkeen, joka saatta sano-mattoman wahingon. Järjettömät luondokappa-leet ei taida muuta kuin seurata luondonsa taipu-musta, sillä heillä ei ole ymmärrystä hywän ja pahan, sopiwaisen ja sopimattoman eroitukseen, niin ei myös wapaehdollista waliskemisxi niinkuin ihmisellä. Ei siis ihmisen pidi heittäymän luon-dollisten taipumusten ja pahain himoin wahingol-liseen ja häpiälliseen orjuteen.

Näistä seuraa ja igekusin tunde työnsänsä et-tä meidän sielufam on yri omatundo, se on wo-ima että ihminen taita tödensä ylise langetta duo-mion, sekä ennen kuin hän asian aloitta että myös jälistä käsin, koska asta on täytetty. Jos järje-tsin eläin ihmisen surmaa, jos raatelewa susi ih-misen oman poisotta, ei hänellä sen ylise ole tun-doa, mutta että ihmisellä on ymmärrys, tietä lain ja oikeuden, taita myös huomata tekonsa, ja on wapa tahto, että tehdä eli jättää asian tekemättä, niin piti ihmisellä olemän omatundo. Jos oma-tundo ei ole turmeldu, ja me sen duomioita kysym-me, niin se waroitta pahasta ja kehoitta hywään, se todista mitä me tehnet olemma, se soima paho-ja töitä, se duomise pahat tegot, ja rangise ne lewottomudella ja Jumalan wihan uhkaurilla: mutta jos me hywia teemme niin on omasi tun-nosa lepo, ilo, rauha, rohkeus ja lohduus. Ut-tuus siis on se jolla on puhdas ja hywä omatundo.

S. 40.

Sielu on kirkia ja kallis olendo.

Koska me näitä ennen nimitettyjä sielun suuria lahjoja ja toimituksia perään ajattelemme, niin me suystä päättämme että ihmisen sielu on kirkia ja juuri ihmellinen olendo, josta vertaa ei löydy koto näkyväisessä maailmassa. Järjettömällä eläimillä on kyllä heidän hengensä, liikkumisensa, heidän tundeinsa, muistonsa, halunsa ja pelkonsa, mutta ei he hallita ymmärryksiä ja vapaaldata tahdosta: he tekevät asiansa ilman eroitusta aina yhdellä lailla sitä myöden kuin heidän luontonsa vetää eli väkivaldainen harjoitus heitä vaatii, mutta ihminen joka on lahjoitettu ymmärryksellä ja vapaalla tahdolla hän kääntä ja hallitse tundeinsa, muistonsa, ajatuksensa, tulkintonsa ja halunsa mielingä päin, eli sen asian päälle kuin hän paraapi katos; hän sovitta tekonsa aikaan, tilaa ja tarvetta myöden, moninaisella tavalla, niin kuin hän sen otollisemmaksi löytyä.

Ekä ihminen ruumiinsa puolesta on vähempi ja huonempi kuin muutamat eläimet, kuitenkin hän ymmärryksen kautta on etusampi laikka, taita voittaa ne väkivoimattain ja tehdä ne itsensä alammaksi.

Ymmärrys lewittää igensä ymbäri maailman, se ylsajattele monei taidot ja muodot tundeeseen Jumalan luotuja töitä ja niitä nautigemaan, ymmärryksellä ihminen nouse korkeuteen tutkimaan taivon avarutta ja tarkasti lassemaan tähtien lamia ta juovua. Ymmärryksellä hän kulke wettien päällä ymbäri meren lawerden ja maan pürin sumu-

sa ja pimästä, tuulesa ja alstoin seasa. Ymmärryksellä hän kairaa ja halkaise kovat kalliot ja ottaa maan sywdestä, ja meren pohjasta, mitä hän tarvitsee, taita myös meren pohjalla oleffella, kulljessella ja askarita toimitella.

Mutta tämä on vielä wähi: Sielulla on vielä parjota kirkiambia asetta edessä; hänen asiansa on etä oppia aina enäännin tundeeseen Jumalata kirkiari iloyensa ja autuudenensa, ja hän on sorveljari tehty tundeeseen sen korkeimman pyhästä ja hywää lakia, mikä totuus, mikä huuskas, pyhä, pyhä Jumalan edessä olla taita. Ja että sielulle on annettu wapa tahto, niin on hän aiwottu palwelemaan Jumalata mielisesti ja iloises-ta sydänmeistä, rakastamaan Jumalata, ja Jumalasta nautigemaan iloa ja aututta, ensin tesa ja siten tulewaisessa elämässä. Sielun piti asuman kaimiä raketusa ruumissa ja sitä halligeman, mutta Jumalata tahdoi asua sielussa ja täyttää sen hänen rakkauden-sa suloisella tundeemisella. Sielun piti oleman laupistein taidolla, toimella, wiisaudella, pyhydellä ja wanhuuskauhdella: niin on sielu kallis Jumalan edessä ja hänelle otollinen.

Älkäm siis halwendako meidän sieluan, ei ymmärrystä tuhmuudella ja kavaludella, ei meidän tahtoam pahoilla himoilla: älkäm kadottako meidän sieluan, waan esikäm sen aututta ja pitäkäm se kirkiasa arwosa pyhydestä ja puhtaudesta. Tähän meitä vielä enäämmen ylskehoitta se kirkia lamastuypen työ. Sillä koska ihminen synnin langemuren kautta poiskäändyi Jumalasta, ja teki itsensä wikapääri iantakilliseen kadotukseen, niin on Jumala ulosanomattomasta laupiudesta ekinyt mei-

dän sielujam, ja andoi meille lunastajayi ainoan Poikansa. O! mitä käsittämättöin ihmet on se, että ihmisten lunastuksen tähden on Jumala ilmestynyt lihassa, ja Jumalan Poika Herras Jeesus on kärsinyt sanomattoman tuskian ja katkeran kuoleman saattajansa meidän sielujam autuaxi. Kylvä me sen helposti ymmärrämme, ettei Jumalalla olisi meistä mitään kaipausta jos me ymmärrämme hukkuksimme iankaikkisesti, eikä meistä taida olla lisäystä Jumalan iankaikkisesta ja määrättömästä autuudesta; mutta että hän on käsittämättömästi rakas, niin on hänen halunsa että meidän sielujam autuaxi saattaa: Herras on suuria tehnyt meidän kansam, ja on rakastanut meidän sielujam iankaikkisella rakkaudella. Jerem. 31: 3.

S. 41.

Sielun hyvästä.

Zuuri se, että meidän sielum on kunnistettu mainituilla korkeilla lahjoilla ja kalliin luettu Jumalan edessä, se pitää meillä aina niin mielestä oleman, että me todella esisim sitä hyvästä jota sielulle on sovelias ja taita sen totisesti onnellisesti tehdä.

Helposti me ymmärrämme että meidän ruumiin olit vähällä ravittu ja verhoitu, jos ei himot tekisi monda astata mielestä tarpeellisesti ja kaivattavasti, joita paitsi vahvasti taittaisim aikaan tulla. Me himot lisävat tusta ruumille, huolda ja leuottomutta sielulle, ja vaiwawar kumbasengin. Me ymmärrämme myös sen että ruumilliset ja kaivattaviset ei taida antaa kuolematomalle sielulle ryshwähittä iloa, leppoa ja tyhyäisyyttä, eikä sielua paremmaksi kergotta. Jos joku olisi rikas, kerti-

Kiassa säädysä ja wallasa, eli saisi himonsa jälkeen syöda ja juoda mikä paras olisi, mutta hänellä ei ole taitoa, oppia ja wiisautta: mitä auttavat händä hänen tyhyäisyyttä nämät ruumilliset edut, kergottawatto ne yhden taitamattoman yllise yhden ymmärtäväisen oppinen ja hywän tapaisen miehen? Wiisaus ja taito sielusa on parempi kuin kaiken mailman tawara. Jos wastoim käyminen ja onnen nurmos kohtaa, rikkaus hajoupi, kbyhys päälle käypi, kunnia ja arwo muuttu yläkakeri, ystävät pakenevat ja endiset auttajat rupewat sortamaan, mistä silloin pitää sielulle tuleman huwitus? Ruumin woima waipu, terweys puuttu, tuskainen elämä tuopi uettomia öitä, jos ei silloin sielusa igesänsä ole leppoa ja iloa hengellisesti lahjeista, niin on sekä sielu että ruumis surkia. Jos kuoleman hätä ahdistaa ja iankaikkisuuden owi auttia eteen, mitä autta silloin ruumilliset kappaleet rikkaus, kunnia, woima ja ruumilliset waiwawar joisa ihminen ennen on mielestä kansa kiini rip-punut? ne kaikki hylkävät sielum paljaksi. Tästä me taidamme selwästi päättää ensisäkin että taito, oppi, toimi ja wiisaus, se paraiten sopi sielulle, ja siinä kaswaa ja waiwawar, se kergotta sielum. Taito ja wiisaus hallitse elämä vanellisesti, se huwitta kaikisa tiloisa, sekä myöda että wastoim käymisessä, oppi ja taito löyda kaikilla tarpeellisen onnen, wiisaus pelasta häädästä, ja löyda wälitappaleet awurensa. Wiisus näke waaran ja lymvettä igensä, waan ryhmät menewät siihen ja saawat wahingon. Wiisus mies on wälewä ja toimellinen mies, on woimallinen wäesä, sano Maamattu SanaL. 27: 12. 24: 5.

Niin

Minä pidän ihmisen pyrkimän sen perään, että hänen sielunsa kasvoisi hyvästä ovista taidosta ja totuuden tarkasta tunnosta. Tämän sielunsi pitä meidän myös tarkasti mieleemme panemaan, että jos ihmisellä olisi kuinga lauria oppi ja tieto, tarkka ajatus ylösjättöön kaikkein tärkeitä neuvosia, mutta siinä sielunsi hänellä ei ole sydämmellistä uskallusta ja totista rakkautta Jumalan tykö, mutta yri paha ja leivo-vin omaisuus, joka hänen rikorianansa siunaa, ja sen vanhurskaan kaittivaldian Jumalan vihalla häntä uhka, eikö se ihminen ole onnetoin? totisesti häntä sekä maallinen oppinsa että ruumillinen omiensä ei taida häntä Jumalan vihaa vastaan suojella ja lohduttaa. Mutta sitä vastaan se jolla on lapsillinen turva ja sydämmellinen rakkaus Jumalan tykö ja totuudesta tietä olevansa Jumalan armosta, se on onnellinen, se on autuas, hän on tytyväinen ja lohdutettu kaikessa vastoinkäymisessä ja itse kuoleman tuskassa; sillä Jumalan rakkauden tundo sielussa se on ilahuttava ja juuri suloinen jota ei kengän taida poisotta. Niin päättäkää tämä siunni totuus lujasti meidän sydämmisiän, että me tahdomme kaikella hartauksella esitä siinä hyvästä Jumalasta meidän kuolemanotton sieluumme autuutta jota warien me luoduksin olemme.

S. 42.

Jumalata tule meidän rakasta

Omatunto sano itse kullengin, että se joka on jalo ja hyvä sitä pitää armosa pidettämän ja rakastettaman. Jos me kuulemme puhuttavan jostakusta ihmisestä joka on lepittä, hyväntahtoinen

hursas

hurskas, totinen ja avulkinen, niin kohta me tunnemme tyhönäm, mielisusson häntä kohtan, me tunnemme että hän on ansainnut rakastetta, me soisimme saada hänestä huviuuden ja olla hänen ystävänsä.

Jumala on se korkein hyvyys, kaikki hänen omaisuudenensa ovat määrätömästi hyvät, kaikki hänen tyhönänsä ovat täydelliset ja mielellänsä hän tekee kaikille juuri hyvästi.

Hyvä on Jumalan muuttumaton totuus, että se on mielisi päälle luotettava, hyvä on hänen vanhurskaudensa, joka tekee kaikille oikeuden, ilman persoonan muodon kagomista. Hyvä on hänen kaittivaldian voimansa joka taita kaiken avuun ja hyvän toimitta. Hyvä on hänen läsnä olemisensä, sillä hänesä me elämme, liikumme ja olemme. Hyvä on hänen pyhydensä, sillä ei hänesä ole mitään määrättä. Hyvä on hänen viisauzensä, joka taita kaikki hyvästi ja parhalla tavalla toimitta. Hyvä on hänen iankaikkisuudensa että hän pysy muuttumattomasti meidän turvanam sugusta sukuhun ehkä maailmalliset avut ja turvat pois katoavat. Hyvä on hänen määrätön armonsa, rakkaudensa, pitkämielisydensä ja laupiudensa, sillä siitä on meille kaikki hyvyys tullut, siinä on meidän turvan ja lohdutudem, ja ilman sitä olisimme me jo meidän synneisämme hukkunet iankaikkiseen kadotukseen. Niin on Jumala se korkein hyvyys igesänsä ja kaikki hänen omaisuudenensa ovat suloiset, ylijättävät ja rakastettavat.

Koostkam vielä yhteen kaikki meidän ajattemme voima, tutkimaan myös sitä rakkauden korkeutta laureulta ja hywyttä jonga Jumala on meitä

tä koston osottanut lelemattomissa suurissa armo-
toissa, niin me tunnemme että Jumala on rak-
kaus. Hän on luonut meidät, ei sentähden että hän
meitä tarvitsi, mutta että hän olisi meille anda-
nut kaikkia hyvää, ja me hänen rakkaudellansa
olimmme tulleet ilahutetuksi ja autuaksi iankaikkis-
festi. Kaikki mitä meille iloyi ja hyväksi olli, taissi,
oli hän valmistanut jo ennen kuin ihminen luod-
ettiin. Nyt mitä täinän alla on, mitä ilma-
sa, mitä wedesä, mitä maan laueudella ja maan
poveisa löyry, on Jumala meille hyväksi andanut:
meidän päällem hänen hyvydensä wirrat kaikkial-
da runsaasti vuotawat. Hänen rakkaudensa wal-
wo meidän ylisem ja pitää meistä tarkkan waarin.
Hän toimitta meille kaikkia tarpeita. Silloin
kossa jotakin näky olevan vastoin meidän toivo-
tustam, Jumala kuitengin suuresta hywydestä ja
tuttimattomasta wiisaudesta laitta meille sitä mikä
soweliaim ja hyödyllisim on. Hänen rakkaudensa
on wäsymättöin tekemän hyvä, juuri mahdottomil-
le, jotka emme olissit sitä ollengan ansainnet. Hä-
nen pitkämielisyydensä on ihmellinen ja käsitämä-
ttöin meitä syndiä koston, joiden parannusta ja
aututta hän halaja.

En me siis taida sen korkeimbatä sanota kuin
että Jumala on rakkaus. Jumala on rakkaus ja
ei ole hänellä mitään niin rakasta, jota ei hän an-
daisi meille meitä autuaksi tehdäensä: sen hän on
osottanut korkeimmasa määräsä. Kossa hän mei-
dän luuastupem tähden ei omaakan Poikaans ar-
mahanut, waan andoi hänen kaikkein meidän es-
destäm kuolemaan. Tämä on rakkaus joka on si-
rensä käsitämättöin ja määrättöin, niinkuin Jumala
ise on määrättöin.

Tait-

Taitako nyt suurembata wäkyyttä olla kuin
sydämmen kylmyys, haluttomus ja tunnottomus
tätä hyvää Jumalata vastaan joka meille ei aiwoas-
tansa kaikkia hyvää suopi, waan myös hyvää te-
ke, teke kaikkia hyvää sanomatte masti paljon, teke
ypinänsä, teke alinoma, teke ilman yhiän meidän
ankotam, teke omasta hywydestä sydämmestänsä ja
ulosanomattomasta laupiudestansa meidän suure-
sa wihelijäsydesäm ja olissit walmitis vielä endä-
min tekemän ja iankaikkisfesti.

Rakastakam siis händä, rakastakam händä
totudefa ja yliske kaikkia.

Mutta mikä on Jumalata rakastaa? Se rak-
kaus on sydämmen suloinen taipumus, halu ja
hartaus Jumalan tygö, niin että me pidämme hä-
nen korkeimmasa arwosa hänessä iloistem, häneen
tydymme ja hänen tahtoansa pydämme tehdä ja
hänelle felwata. Niin siis sen rakastawan sielun
ajaturet, muisto, halut, kaipaus, mielisioffo, hu-
witukset ja ilo, ne käywät Jumalan perään pala-
walla hartaudella. Ottakam meillem kottteri ja
esimerkki: mikä hartaus ja kaipaus on yhdellä
rakkailla lapsella hänen rakastetun äitinsä perään,
taitako hän olla händä ikämbimättä ja muistamatta?
tytykö hän wieraseen? Äitinsä seurasa on hä-
nellä suurin huwitus ja hänen mielidänsä pyytä
hän nouta mieluifella pahoelurella. Jossan mei-
dän rakkaudem Jumalata koston olissit totinen ja
harras! mutta mitengä sillä taita olla rakkautta
Jumalan tygö, jolla ei ole halu Jumalan käskyjä
pitää, ei hartautta Jumalan sanan perään, ei hu-
witusta jumalifissa asioissa, ei kaipauستا iankaikkis-
sen elämä ja perään?

Et-

Että Jumalata sydämmellisesti rakastaa ei se ole tybläs asia, se on juuri meidän oma ilom ja koko meidän autudem, sillä rakkaudella on myös tänä ilo, turwa ja uskallus Jumalan tygö, mutta kusa ei ole rakkautta ei siellä myös ole iloa, waan pelko ja waiwa niinkuin Pyhä Raamattu sano. 1. Joh. 4: 18. Ja se on hywin waarin olettawa että niinkuin auringo anda hänen suloi- sen lämbymänsä sen päälle joka on auringon pais- tesa, niin Jumala totisesti muodatta hänen ila- huttawan rakkaudensa tunnon siihen sieluum joka händä rakasta: se on taiwallinen tundo, se on puh- das ja sängen suloinen. Mutta jos mailman hi- mot wälille tulewat niin sydän kylmene ja wies- raupi pois Jumalasta, se on kyllä surkia. O! kuinga wahingollinen on siis mailman rakkaus; mutta Jumalan rakkaus on yriänsä hywä, puh- das ja meidän korkein autudem.

Niin rakastakam Jumalata sydämmestäm, kaik- ti mitä sielusa on, ajatus, muisto, kaipaus, ha- lu, huwitus rippukon Jumalasa, ja tulkon aina hortammapi, meidän ilom ja tytywäisyydem olkon hanesä lewollinen ja meidän ahkerudem hänelle kelwata ja hänen käskyjänsä pitää olkon aina mie- luinen ja sydämmellinen.

S. 43.

Jumalata tule meidän kunnioittaa ja ylistää

Jo: me Jumalata ylise kaiken rakastamme niin itkkädem myös händä korkeimmasa arwosa ja kunniasa: sillä ei kengän taida sitä rakasta jota ei

ei hän arwosa pida. Kaiken totuden ja oikeuden jälken kunnia tygötule Jumalalle korkeimmasa määräsä, sillä hän on se täydellisin olendo: kaikki hänen omaisudensa owat suuret, suloiiset ja mää- rätömät. Taiwas ja maa, ja kaikki mitä niissä owat, pienimmätkin luodut kappaleet ilmoittawat hänen kunniansa. Hänen hallituserasa on ilman määrättä, korkea, woimallinen ja tutkimattomasa wiisaudesa, hänen tiensä owat pyhät, ja hurikat, armoa ja hywyttä täynnänsä. Kaikki se mitä hy- wä luoduisa kappaleisa löyty, se on Jumalasta, sentähden tygötule Jumalalle yriänsä kunnia ja ylistys. Kaikki owat hänen suhteensa kuin ei mi- tään. Kuka astu niin korkealle kuin Herrä mei- dän Jumalam? Koko taiwat ja taiwasten taiwat, ei woi händä käsittää. Kuka taita hänen täydelli- sesti tuta ja niin nöyrästi kunnioittaa, kuin welwol- lisuus olisi? Kuka taita pohjattoman meren pie- nellä astialla mitata ja ammentaa. Kaikki Pyhät Engelit, ne korkeimmatkin, peittäwät heidän kas- wonsa sywimmäsä nöyrydesä Jumalan määrättö- män kunnian tunnosa, ja heillä on aina ja ian- kaikkisesti uusi syu, Jumalan ylistyreen, sentähden ei he taida siihen wäsyä.

Me ihastumme walkeutta koska me pääsemme pimeydestä näkemään auringon ihanata waloa, pal- jota enämmin koska meidän sielum tule tundemaan Jumalan kunnian joka kaikisa ihmellisesti loista: Ja kuta enämmin me tulemme ylöswalasturi Ju- malan eläwään tundoon, sitä sywemmälde waiwu meidän sielum nöyrään ja iloiseen ihmehtelemiseen Jumalan käsittämättömän kunnian ylise. Silloin on sielulla ilo, turwa, uskallus, lohutus Juma- las-

Iasta; silloin me ylistäm hänen totuuttansa, wiisauttaansa, wanhurskauttansa, woimaansa armoansa ja hywyttänsä. Niin että nähdä Jumalan kunnian, se on ilo ja autuus tässä elämässä, mutta joka ei Jumalata tunne, ei se taida händä ylistää. Oppikam sentähden kaikista Jumalan suurista tegoista händä tunnemaan ja kunnioittamaan, oppikam myös aina enämmin nöyrydesä tunnemaan, kuinga me olemme halwat ja ei mitän Jumalan edesä. Meidän sydämmem pitäkön aina Jumalan korkeimmasa armosa, ja meidän mielen olkan nöyrydellä täytetty; meidän suumme puhukon sydämmen kyllydestä sitä kuin tulisi muillekin ylöskohoitusyri Jumalata kunnioittamaan: meidän koko elämäm todistakon hywällä menolla, että me elämme Jumalalle kunniaxi, sentähden myös, koska me tulemme yhteiseen seurakunnan kokoureen, niin tulekam siihen mieluisesti ja wiriästi, niinkuin sen korkeimman kashwain eteen, joka tairwan ja maan luonut on, että me yrimielisellä hartaudella nöyrydesä händä ylistäisim ja palwelisimme.

S. 44.

Jumalan pelwosta ja kuuliaisudesta.

Jos me Jumalata rakastam ja kunniasa pidäm, niin peljättäm myös händä lapsellisella pelwolla. Se on Jumalan pelko, että me wisusti wältämme etten me wihoitaisi sitä korkiata, pyhää ja rakasta Jumalata, sillä hänen armonsa on koko meidän autudem, mutta hänen wihansa on aiwan raskas. Hän on wanhurskas joka ei taida antaa syndiä olla rangaisematta, hän on kaikkietäwä, jonga edesä syndi ei taida olla peitetty, hän on myös

myös woimallinen kostamaan, hänen nuolensa lendawät tairwan ylise yhdesä silmän räpähystä, hänen woimastansa tuulet pauhawät, meret liikkuwat ja wuorten perustukset wapisewat. Mikäs olisi siis tarpellisembi kuin että olla armosa Jumalan tyköndä. Joka Herraa pelkää! sen ylise lewitä hän armonsa ja laupiudensa niin lewialdä kuin tairwas on, ja joka händä pelkää, sillä on turwa ja uskallus suurimmasakin hädässä, mutta suruttomus muuttu surtiaksi suruyi ja syndinen rohkeus sydämmen wapistuysi, koska koston aika tulee. Joka nyt Herraa pelkää se wälttää pahaa, joka tunde wälttää pahaa, se on wisas, niin on siis Herran pelko taito, ja karttaa pahaa on ymmärreys. Job. 28: 28. Autuas on se joka kohta nuorudesta tämän wiisauden käsittä ja siinä tarkasti kiinni pysy.

Herran pelwosta pitää meidän mieluuisella sydämmellä oleman kuuliaiset Jumalan käskyille ja häneä tahtonsa alle taipuman. Me olemme hänen palweliansa hän on meidän Herram, korkiasti kunnioitettava Herra, jonga walda on ylise tairwan ja maan laweuden, me aiwan huonot hänen edesänsä, kuitengin meidän yriwäkainen ahkerudem olisi hänelle armosa otollinen, ja tulisi sunaturi, hänen määrättömän hywydensä ja rakkautensa jälkeen. Kaikki hänen käskynsä owat pyhäät, oikeat ja meille itselle hyödylliset, mutta jos me hänen käskynsä rikomme ja niitä wastaan juonittelemme, niin me teemme wahingon itsellemme, sillä synnistä ei ikänänsä taida hywää tulla. Syn-di turmele sielun, ruumin, ajallisen onnen, suatta lewottoman oman tunnon ja ijankaikkisen onnet-

tomuden, mutta kuuliaisuus Jumalan käskyille on autuaallinen. Kaikki luodut kappaleet suuret ja pienet pysyvät niissä rajoissa kuin Jumala kerran on heidän eteensä asettanut, pidäistö ihmisen yrittäjä, jolla ymmärrys ja taito on, pahain himoin wallasa unohtaman welvollisudensa ja kuuliaisudensa sitä hywää ja korkiata Herransa vastaan. Kukas on enemmän hywää saanut ja nauti se silmä laupialda Jumalalta kuin me ihmiset. Sen tähden olkon nyt meidän kuuliaisudem mieluinen, olkon tarkka ja pysyväinen, niin meille käypi hywästi ijan kaikkisesti.

S. 45.

Jumalata tule meidän rukoulla ja kiittää.

Meidän heikkouDEM ja puutorem muistuttawat meitä että rukoulla Jumalata ja häneldä pyytää meidän moninaisia tarpeitam. Jumalan kaikkivaldias woima, puuttumaton wiisauS ja hywys, jonga hän ylbnpaldisesti meitä kohtan osotta, andawat kylläkin meille toiwon meidän rukoustem kuitemisesta, mutta niinkuin meidän syndim seisowat meitä vastaan ja omatundo niiden tähden peljättä meitä, niin äffen se armo kuin Jesuperen Christusen kautta Evangeliumista on ilmoitettu se oikein forgotta meidän toiwoon, ja katuwaissia kehoitta iloissella turwalla rukoulemaan. Koska siis meidän puutostem murhellinen tundo pakotta meitä rukourisa hartalla sydämmellä kiinni rippumaan Jumalan laupiudessa, niin hänen rakkaudensa ei taida olla ilman auttamatta. Kuka Jsa on jonga sydän ei armahta lapsensa puutoxia, jos lapsi aino leipää, andako hän hänelle kiven, jos hän ano ka-

Kalaa, andako hän hänelle karmen? jos wanhimmat jotka syndiset owat, armahtawat lapsiansa, pahota enemmän Jumala joka on ise rakkaus. Niin mahdamme häneldä rukoulla ja pyytää meidän tarpeitam. Häneldä tulee kaikkalainen hywä ando ja käydellinen lahja. Häneldä tule wiisauS ja taito, halu ja woima hywyteen, häneldä lohduS, häneldä onni ja menestys. Hän yrittäjä näke meidän puutorem ja lukemattomat waarat, joita en me ise huomaise, hän taita ne pois kädändää: ilman hänetä en me woi mitän hywää toimittaa ja ihmisten apu on turha. Kenengä tygö pidäisi meidän pyrkimän apua saaman? hywä on rukoulla Jumalata, se rukous ei mene tyhjään. Koska me siis Jumalata rukoulemme niin me silloin tunnemme ja ndyrydesä tunnustamme isemme siyi kuin me olemme, se on, puuttuwaissi ja taruissuwaissi, me annamme Jumalalle sen kunnian kuin hänelle tulee, että hän on ainoa apu, turwa ja auttaja josa me kiinni ripumme. Mutta joka ei Jumalata esi rukourisa, se hylsä hänen, ei se tunne tarpeitansa eikä Jumalata hywyden andajari, waan luotta itseensä eli ihmissihin ja näkywaissihin kappaleihin, mutta wiimmeiseldä khyt isensä surkiasti petetyri. Palwelkam Jumalata hartaisa rukourisa: se kunnia tygötule hänelle ainoalle.

Palwelkam myös Jumalata ndyrällä kiitorella. Omatundo sano isekullengin että kiitollisuus pitä kaikkein olemän hywän tekiätä kohtan, mutta kiittämättömyS on häpiällinen tunnottomuus ja suuri wäärus. Jumalan hywät työt owat suuret ja lukemattomat. Koko meidän olendom ja eläm-

min on Jumalan suuresta hyörydestä, meidän sel-
mä ymmärrysem, taito, oppi, tarffa muisto ovat
hänen lahjansa; meidän terwet jäsenemme, mei-
dän puhuva tielem, näkemä silmän, kuulawa
korwam, meidän wäkem, muotomme kauneus ja
terveys ovat kaikki hänen hyörydensä. Kuinga
kallit ovat ne lahjat! mihingä ikänänsä me mei-
täm kaännämme niin on hänen hyörydensä meidän
ylisemme ja ympärilläm. Niina ylähäldä taiwaaf-
ta wuotawat meidän päällem hänen runsaat lah-
jansa. Kaikki mitä maan päällä ja meren pohja-
sa ovat, ne ovat meille hyöryä ja palveluxeri.
Jos me luettelemme Jumalan lahjoja, niin ovat
ne lufemattomat, jos me muistelemme hänen hy-
miä tönänsä, niin ovat ne epäluguiset, ja alino-
maisfet, jos me tapaillemme niiden suurutta, niin
ovat ne määrätömät meitä mahdottomia koh-
n, niin luonnon kuin armongin waldakunnasa. Kuin-
ga me nyt mapamme Herralle kaikki hänen hywät-
teonsa kuin hän meille tekee? Ottakam niistä waa-
rin, tutkikam niitä, muistakam niitä, ja julista-
kam niitä hänelle kunniaxi. Toiselda puolea tun-
defam meidän suuren mahdottomuden; andakam
Jumalan hywät työt kehottaa meitä sitä hartam-
baan rakkauteen, ja sen wisummasi kättämään hä-
nen lahjansa, hänen pyhän tahtonsa jälkeen, sil-
lä mikä taita olla enämmin wassoin kaikkia oi-
fiata työda, kuin se, että lahjan andajata wi-
hoitta juuri hänen omilla anneiulla lahjoillansa.

Tunnottomalle ihmiselle on Jumalan kiitos
työläs, sillä hän ei ajattele eikä huomaise Juma-
lan hywiädyitä, mutta kofsa sielu ylöswalaitian ja
lütuelian Jumalan hyöryden tunnolda, silloin Ju-
ma-

malan kiitos tulee juuri suloisxi. Mikä on siis
ilahuttawambi kuin että kaikkiaalla hawata Ju-
malan rakkouden merkkejä, jotka niin selkiästi tie-
tä andawat sen korkeimman ulosfanomattoman hy-
wyden ja laupiuden meitä waiwaissa kohtan. Jo-
ka täldä tunnolda on sydämmesänsä liikutettu se
iloise sydämmellisesti, hänen iloinen sydämmensä
ei taida muutoin kuin ulospuhjeta Herran kiito-
reen: nöyrydesä hän isensä heittä Jumalan eteen,
nöyrydesä hän tunnusta mahdottomudensa, ja ih-
mehiele Jumalan suurta rakkautta. Silloin tun-
de hän että hywä on Herraa kiittää, ja kiitosta
weisata hänen nimellensä. Niin siis kiitollinen sie-
lu on iloinen; mutta tunnottomalla kiittämättömäl-
lä ei ole iloa, eikä kofsan mielä myöden.

S. 46.

Welwollisuus Ihmistä kohtan.

Jumala on tehnyt kaiken ihmisten sukukun-
nan yhdestä werestä kaiken maan piirin päälle asu-
maan: meillä kaikilla on xpi Jumala, xpi Isä,
xpi luondo, xpi laki. Me olemma xpi Jumalan
perhet täsä suuresa mailman huonesa. Kaikki me
olemma luodut Jumalalle kunniaxi, kaikille aikoi
hän ijankaikkisen elämän: kaikkia hän rakastaa;
sentähden tahto hän totisesti että kaikkein pitä ra-
kastaman toistansa ja palweleman toinen toistansa,
ja hän on ihmiset niia yhten sowitzanut, että he
tarwisewat toinen toistansa eikä taida yriinäsihyde-
sä aikaan tulla ja onnelliset olla.

Etä me siis niin moninaisella siteellä olem-
me Jumalalda yhdistetyt, pidäiss meidän toinen
toistam ylöskasoman, wihaman, sortaman ja hä-
wit-

wittämän? Vois se. Salliko sitä pyytän Jsa lastensa välillä? eli Jsa da hänen huonesansa? Kuin-ga se siis taidaisi kelwata Jumalalle, joka war-hurttas on ja ise rakkaus, ja on myös tämän mailman andanut aliiyi yhteisesti kaikille ihmisille. Jumala on meidän kaikkein sydämmihin sisälle kirjoittanut sen selwän lain, joka sunoo: kaikki mitkä te tahdotta, että ihmisten pitä teille tekemän, niin te myös heille tehtät. Jossan tämä selwä ja wastansanomaton laki, joka on niin terwellinen ja suloinen, pidettäisiin tarkkasti mielessä, niin ihmisten elämä olisi hywä ja onnellinen, sillä rakkaus ja suosio teke ihmisten elämän helpoksi, lewolliseksi ja suloiseksi, mutta ylpeys, wiha, kateus, peto, wädröys ja muut pahat tarwat tekewät elämän lewottomaksi ja surkiksi. Järjettömän luondokappalitten teasa on se niin että ainoastansa ne harwat, jotka raatelewaisiksi ovat luodut, tekewät wahingota silloin koska nälkä heitä pakotta, eikä sillongan omaa sukuaansa kernaasti häwitä, mutta muut eläimet asuwat yhdessä rauhallisesti, seura-wat toinen toistansa, linnut lendäwät parwefansa, kimalaiset, muuraiset ja muut kokoawat yhteen pesään mitä he woiwat ja ennättäwät. Paljota enämmin me ihmiset mahdamme olla toinen toisellemme iloksi ja aruksi. Sentähden rakastakam, karsikam, palwelkam toinen toistam. Me luonnon ja onnen lahjat, kuin Jumala erittäin on jakanut, olkot toisille aruksi ja ei sortamiseksi. Se joka korkeammalle on asetettu toistakon sitä ustimakke hywäri ja iloksi. Se joka wähemmälle osalle on päätynyt, alkön waiwatto ikäänsä kateudella, waan tyytywäisydestä palwelkon sillä lahjalla kuin

Kuin hänellä on, niin hänen ofansa tule siunatu-pi. Ei siinä ole kyllä rakkauteen, että me suwah-temme toisen ilman estelemättä hakia parastansa: ei siinä että me annamme toisen kunnian ja ar-won olla sokasematta: ja mikä kiitos taita olla ainoastansa siitä, että anda toisen omaisuuden olla rauhassa ja sanoa, en minä tee kellenkän wahingota sillä on niitäkin järjettömiä luondokappaleita joista ei kellenkän ole haittoa eikä estettä. Täski siis ei miellä ole rakkauden ylistys, mutta että hän on hywäntahtonen, suloinen, kankakärstiwällinen, päälle luotettava, arullinen ja palwelewainen hy-wästä sydämmestä, se ihmisen korgotta ihmiseri, sitawarten se rakas Jumala on ihmiset yhdistännyt mailmaan elämään, siinä myös koetellan meidän rakkauden Jumalata meidän Luojaamme kohtaan, siinä on sielun puhdas ilo, että taitaa monelle hy-wää tehdä, ja helpotta toisen kuormaa. Joka rakkaudesta Jumalan tygö, Jumalan kaskyn jäl-keen ja Jumalalle kunniaari hywää tekee, ja muu- ta ihmisiä palwele, se palwele Jumalata, mut- ta joka tämän unohta, hän palwele ainoastansa ikäänsä, mutta ei Jumalata.

§. 47.

Ihmisten ajattelemattomuus, ja tunnottomuus on suuri.

Me mahdamme totisesti hämmästyä koska me perään ajattelemme yhdellä puolen niitä suuria töitä kuin Jumala luomisessa tehnyt on meille hy-wäri, ja toisella puolen ihmisten ajattelemattomuutta ja tunnottomutta sitä vastaan.

Taiwan ja maan on Jumala luonut suurella woimalla ja wiisaudella, ei sentähden että hän

niitä ike tarwigi, mutta meitä tahdoi hän autua-
ri tehdä. Meille andoi haa ymmärryksen että me
olisinme hänen kunniansa tuudener: meille andoi
hän wapan tahdon, että me olisinme händä ra-
kastanet meille hywäri andoi hän kaikki mitä maan
päällä on, että me olisinme hänen hywdenensä ha-
wannet ja nautinnet, kaikki kaunisti hän ihmelli-
sellä taidolla että me olisinme hänesä iloinnet. Mut-
ta ihmisten ajatukset ja mielet ovat peräti toisin
muuttunet ja Jumalasta poiswieraunet. He nä-
kewät Jumalan suuria töitä, ja ei ota niitä waa-
rin, he kuulewat ja ei kuitengan niitä ajattele, he
nautisewat Jumalan hywyttä, mutta ei kuitengan
tunne Jumalata sydämmen rakkaudella ja nöyräl-
lä kiitoksella, eikä Jumalan ihmelliset työt huwita
ja ilahuta heitä. Kaikki mikä pidäisi ylsberät-
tämän ja liikuttaman sydämmen, unohtuwat ja
menewät ohise niinkuin wesi joka pauhawasa kos-
kessa kiiresti juore, jota ei kengän enämbi tapaa.

Mutta kuinga sydämmellisesti iloise yri ihmi-
nen joka pimiästä fangeudesta wihdoin ulos pääse
ja saapi vielä nähdä auringon wälkeuden ja wir-
wotetan selkiästä ilmaa hywälda hajulda: Eikö en-
dinen surkens muistu hänen mieleensä, eikö hän
ilo-kyyneleillä kiitä Jumalata, että hän vielä saa-
pi nähdä auringon ihanan walon ja on pääsnyt
terwelligen ilmaan: sekkä auringon walo että Ilma
owat silloin juuri suuret lahjat hänen murhinesa
sydämmestänsä. Mutta mihi nämätkin Jumalan
lahjat ei aina ole niin sydändä liikuttawaiset ih-
misten mielestä? mihi ne pian unohtuwat ja hal-
wapi muuttuwat?

Jos joku ihminen pienessä lapsudessa olisi tul-
lut soltiapi ja kuuropi, mutta täydellä ijällä äkkiä
sai

sai näkönsä ja kuulonsa, tulisi niin oudokslda nä-
kemään auringon ja taiwan koreuden, pilwein kor-
kian juorun, linduin lennon, puiden weheriän
kaunistyksen ja hebelmät, kullakisten ihanan koreu-
den, sanalla sanoin, näkisi ja kuulisi näitä Juma-
lan suuria luotuja töitä, mitengä silloin olisi? ei-
kö hän oudostuissi ja suuresti hämmästyissi näitä mo-
nia sanomattomia ihmeitä. Esimerkit owat meille
sen päälle että senkaldaiset owat mielimuoksesa ol-
let waipumallansa että heitä on tähtynyt wirwottaa.

Mutta wieläkin ajattelemme parremmin pe-
rään, mihi nämät Luojan tekot, jotka niin suuret
owat, ei käy ihmisille sydämmelle eikä tehoita hei-
tä Jumalata rakastamaan händä ilolla kunnioitta-
maan ja kiittämdän?

Tässä nyt hawatan ihmisten luonon surkia
turmelus kuinga se on Jumalasta kauwas pois-
wieraunut. Ihmiset lapsudessa myös harjauwat
näkemään Jumalan suuria töitä jokapäiwä, ja nau-
tigemaan hänen hywyttänsä, mutta ilman ajatus-
ta, ilman sydämmen tainwutusta, niin sen turmel-
dun ihmisen mielestä Jumalan ihanat ja suuret
työt tulewat jokapäiwäisiri, halwoiri ja ylöntako-
tuiri. Israelin lapset näkiwät Jumalan erino-
maisset ihmet Egyptissä, näit ne punaisesta merestä,
näit ne korwessa, mutta Raamattu sanoo: He u-
nohdit pian Jumalan työt, ja ei ottanet hänen
neuwoansa: he kiehuut himosta korwessa, ja kiu-
saisit Jumalata erämaasa. Niinkuin David heis-
tä waltiti Psal. 106: 13, 14. Totisesti maailmalli-
set himot hämmendawät ajatusten, pimitäwät ym-
märryksen, tulahtawat tunnon, sillä ihmisten hi-
mot owat uslasti ajattomat, suunnattomat, turhat
ja

tyhmit, toisinaan järjettömät. Syndiset himot ja huolet, kiehuvat niin ettei ihmiset malta eikä taivasta ajatella ja huolia sitä kuin hyvä ja paras olisi Jumalan edessä. En me mahda mainita niistä jotka järjettömässä himoisia kiehuvat, mutta ainoastansa niistä jotka paremmallda näyttävät. Muutamain halu on että tietoaansa uloslewittää kaikkinaiseen maailmalliseen oppiisiin, mutta ilman Jumalan elävätä tundoa sydämmessä, pysähtyvät paljaaseen tietoon, että se heitä taikka huwitta eli kunnian, eli leiwän heille saatta, muutamat ei tottele sitäkän, waan mielensä lewottomudessa yhdeereen esiwät turhain huwitusten uudistettua waihetusta. Muutamain halu palaa turhan kunnian, koreuden eli rikkouden perään, muutamat kaiken huolensa kanssa owat käärityt wieskansa työhön ja waijuwat elatuxen suruun, ettei he woi eikä malta ylendää sydändänsä Jumalan tygö, kaikki nämät owat siinä yhdenkaldaiset, että he unohdawat Jumalan, ja eläwät maailmassa niinkuin ilman Jumalatta. Kaikkia muuta taitawat he rakastaa, mutta ei Jumalata, moninaista he ikändiwät ja kaipawat mutta ei Jumalata ja ijankaukkista elämätä. Jumalan kunnia loista kyllä kirkkahasti kaikisa hänen ihisänsä, mutta he painawat silmänsä umbeen ja käändäwät hänestä pois heidän ajatuxensa ja mielensä.

Min on ihmisten tunnottomus suuri ja surkea, koska kaikki Jumalan suuret työt, kuin taivalla ja maan päällä owat, ei woi herättää ja liikuttaa ihmisten sydämmiä.

S. 48.

**Kaikki ihmiset tarwitzewat egis so-
windota Jumalan kanssa.**

Mei-

Meidän welwollisudem. on suuri Jumalata kohtan. Hän on se korkein olendo, Taivon ja maan Luoja: hän on andanut meille hengen ja elämän ja kaikkia hywää teke. Händä tulee meidän sywimmäsä nöyrydesä palwella. Me tiedämme millä hartaudella händä tulee rakastaa, händä kunnioittaa, händä kiittää, rukoulla ja hänen käskyjänsä tarkasti kättä, että koko meidän elämän olisi hänelle kunniaxi. Mutta kuta tarkemmin me waarin oltamme itsestämme, sitä enemmän me löydämme että me olemme ei ainoastansa puuttuwaiset welwollisudesamme, waan myös että meidän sydämmem on kohdastansa haluton ja wastahakoinen Jumalata ja hänen pyhä lakiansa wastan, me löydämme itseämme epäluquiset rikoret, jotka tapahtuwat ei ainoastansa tietämättömydesä, mutta myös usiasti juuri huolimattomuudesta ja wastoin parembata tietoa, wastoin omantunnon waroituxia.

Ah! kuinga rakat owat nämät kaikki sen Pyhän Jumalan edessä. Me tiedämme meidän welwollisudemme muita ihmisiä kohten. Se on Jumalan meidän Luojan ynnäinen käsky, että meidän pidäisi toistamme rakastaman, ilahuttaman ja palweleman. Tämän taivallisen Lain me tunnemme, sitä rakkautta me toiwomme muilda meitä kohtan. Mutta se rakkautta on kändynyt yhderi lewottomaxi omari rakkauderi, haluttomuideri, kateudexi ja ylönkäxi muita kohtan. Tästä ihmisten elämä maan päällä tule surkixi, huokauyilla, kyyneleillä ja waliuuyilla rakkautetuxi: siinä siwusa Jumalan lahjat, jotka owat annetut että ne olisit muillekin awuyi, tulewat wäärin käytetuxi muille sortamiseri, niin että kuta tarkempi ymmärrys, suu-

suurempi wäki, lawiampi walda ja enemmän rik-
kaanta, sitä waarakkifembi on yri ihminen muita
ihmisiä kohden, koska hänen sydämmesänsä ei ole
rakkautta, mutta hillimättäsin oma rakkaus.

Niin on ihminen kohdastansa peräti toisin,
kuin olla pitäisi sen pyhän Jumalan edessä, huo-
letoin welvollisudestansa ja täynnä kelwottomia
ajaturia ja haluja, joita ei kehtaisi ihmisten edes-
sä ilmoittaa, mutta ehkä ne Jumalan edessä owat
julki kuitengin luoletoin ihminen ei ota sitä pel-
woyi ja murheri. Onko tässä Jumalan kunniaata.

Tämä turmelus on jokaisessa ihmisessä wäke-
mä ja syvästi juurtunut, se kaswa ja l'säppi, ja
jos sitä toisinaan koke paina ja ulkonaisesti estä
niin sittekin sydämmesä wirtowat ja työiwät pa-
hat halut ja wastahakoisuus Jumalan lakia waf-
tan; ja tämä turmelus on niin juurtunut että se
ihmisen omalla woinalla ei taida tulla ulosjuuri-
teluyri ja muutetuyri.

Jos joku mielesänsä siihen turwaupi että hän
koke jotakin hywä tehdä, niin hän lisää rikoren-
sa sillä että hän passuttansa launistele ja tahto Ju-
malan kansa lastulle käydä, ikänänsä kuin ynsiä
alimmainen tahdoisi duomion edessä sen päälle
luotta että hän muutamisa astoisa on kuningansa
kässyitä ollut tekewänä.

Laki waati kuuliaisutta aina ja ilman puu-
tosta. Pidiätkö siis rikosten oleman rangaisematta?
Pidiätkö sen oleman yri kaikki, jos ihminen Ju-
malata toitele eli, jos hän Jumalata rakasta eli
ylönkago: jos hän Jumalata kiittä eli hänen hy-
wydensä wäärin käyttöä? jos hän Jumalata ru-
koile eli luotta itseensä, ja otta Jumalalda pois
sen

sen palweluxen ja kunnian kuin Jumalalle pyrinän-
sä tule? mitä warten olisi laki, jos kukaan sitti si-
tä tahtonsa jaksen rikkoa ja olla rangaisematta?
jos ei rangaisusta olisi, mikä eroitus olisi fillon
kuuliaisten ja tottelemattomain wälillä, nöyräin ja
ylpeitten wälillä?

Jumala on pyhä ja wanhuuskas, ei hän tai-
da antaa syndiä olla rangaisematta, ja joka paha
on, ei se taida pysyä hänen edessänsä, hän mittaa
kullengin hänen anstonsa jälkeen, hän rangaise
wiimmengin ja rangaise ijankaikkisesti.

Peljättävät owat Jumalan rangaituret jot-
ka tässä elämässä kokewat, mitäs sitten ijankaikki-
sudesta? tässä elämässä owat kuitengin itse rangais-
tuxen alla helpoturet Jumalan pitkämielisyden kaut-
ta, täällä on vielä jotakin toiwoa että kowa het-
ki ohise mene, mutta ijankaikkisudesta on kaikki
toiwlo loppunut, epäily ja kiukku otta wallan,
parannurelle ei ole enä staa, niin pysy rangaitus
ijankaikkisesti.

Oliätkö se nyt oikein että ihmisen pidiäsi ai-
nakin saada Jumalan hywyttä wäärin käyttöä. Et-
tä siis ihminen sydämmensä kansa on luopunut
pois Jumalasta ja eroittanut itsensä Jumalan käs-
tyin kuuliaisudesta ja nöyrästä palweluresta, niin
seuraa sen päälle että Jumala myös kerrasan ja
ijankaikkisesti eroitta ihmisen pois ei ainoastansa
kaikesta siitä hywästä, jota hän tässä elämässä on
wäärin käyttänyt ja enemmän rakastanut kuin Ju-
malata, waan myös ulos sulke hänen ijankaikki-
sesta autudesta jonga hän on ylönkagonut.

Etä siis kaikki ihmiset owat synneillänsä an-
sannet Jumalan wihan ja ijankaikkisen rangastu-
sen,

ren, niin pidäisi, myös tässä elämässä, koska vielä Jumalan hyöns ja pitkämielisyys meitä holhoaa, jollaisen aikansa todella ajatella, huolia ja esia sowindota Jumalan kansa. Kuka on joka näke waaran ja ei pelkä sitä, kuka on joka ei pyydä paeta kuolemata niin kauwas kuin hän taita? Tässä on waara, kuolema ja onnettomus aivan lasna.

S. 49.

Evangeliumi opeita meitä kuinga meidän pitä tuleman pelasteturi synnistä ja saaman iankaittisen autuden.

Synnin turmelus ihmisesä on niin syvä, rikosten pahous niin suuri, Jumalan wiha synnin tähden niin rakkas, ettei yhdengän ihmisen woima taida sitä pois käändää, ja tästä surkeudesta pelastaa. Ei yhdengän ihmisen järki taida neuwoa kuinga se wanhurkka Jumala pitä sowitettaman ja me hänen edesänsä wanhurkari tuleman. Jhe Jumala sanomattomasta laupiudestansa on sen armon neuwon pitännyt ja Evangeliumin kautta sen ilmoittanut. Se Evangeliumin sana johdatta meitä Jesuren Christuren tygö, jonga Jumala on asettanut armonistumeyri uskon kautta hänen weresänsä. Hän on se joka poisotta maailman synnin ja ilman hänetä ei taida yrikän tulla otolliseyi ja wanhurkari Jumalan edesä. Se Evangeliumi todista mikä kerkia, yhteinen ja täydellinen sowindo on toimitettu Jesuren katteran kääsimisen ja kuoleman kautta: se sana lupa wisisti, että kaikki jotka heidän syndeinsä murhellisesä tummosa Jesuren tygö uskolla pakenevat ja hänesä turwa esiwät ne Jumala armonsa rikkaudesä Jesuren tähden päästää wapaari wihan ja rangais-

gaisturen alda, yllsotta armoonsa, luke wanhurkari Jesuren täydellisen kuuliaisuuden tähden ja anda heille iankaittisen elämän. Mutta ne jotka tämän sowittajan Jesuren heidän katumattomudessansa, epäuskosa eli oman wanhurkkaudensa luulotisa hyljivät, ne pysywät Jumalan wihan alla, ettei he wastan ota uskolla tätä Sowittajata ja autuapitelesä, joka suuresta armosta meille annettu on, ja pysy se Jumalan päätös lujana: joka ei usko se kadotetan.

Mutta se autuari tekewä usko ei ole paljas tieto ymmärryresä ja ajaturisa, waan sen pitä olemann sydämmejä, sydämmen palawasa hartaudesä ja kiltwoituyesa Jumalan wirwottawaisen armon perään Jesuresä ja sen turwallisesä tygdomistamisesa.

Se usko on ihmisen puolesta ainoa wälilappale aututeen, sillä se laupias Jumala olissi walmis Jesuren tähden armoihinsa ottaman ja autuari tekewän, jos ihmiset heidän surkeudensa ja wäärudensä tundisit ja todella pyrkiiswät Jesuren turwiin, ja hänen halulla wastanottaist.

Mutta ettei yrikän ihminen omasta ymmärryresänsä ja woimastans taida Jesuren Christuren tygö tulla ja hänen päällensä uskoa, waan ottisihen halutoin, woimatoin, hengellisesti kuollut, niin Jumala joka on armosta rikas, hartasti kutsu, herättä ja wetä meitä tygönsä hänen sanansa woimalla, joka on hengi ja elämä: jotka tämän sanan ottawat sydämmeheinsä, ne sen kautta saawat toisen mielen ja woiman, heidän endinen surttomudensa muuttu suruyri, heidän syndinsä tullewat heille kauhistuyeri ja rakkari kuormari, heidän haluttomudensa, muuttu hartari haluyri armon perään Jesuresä, heidän orjallinen pelkonsa

ja epäuskoisa voitetaan lapsellisesti turvaksi ja uskallus-
 xeri, sen laupian Jumalan päälle, joka J. E. X. p. h. a-
 nen määrättömän rakkaudensa on osottanut, silloin
 ihminen saavi toisen mielen Jumalata kohden kuin
 ennen, ja tulee uskon kautta yhdistettyi Jumalan
 kansa, J. E. X. joka uskon kautta asyhdämmeä wai-
 kuita juna sekä tahdon että toimituksen, silloin rak-
 kaus Jumalan tygö tule sydämmeä palawaksi, Ju-
 malan pelko lapsellisesti ahkeruudeksi, Jumalan kiitos
 ja rukous hartaksi, rakkaus ihmisiä kohden, wiipittö-
 myä ja iankaikkinen elämä jokapäiväiseksi odotukse-
 xi. Synidiset himet kuoletetaan J. E. X. p. h. a. armon ja
 rakkauden tunnon kautta kuin ule Ewa geiumin
 woimallisesta sanasta ja sakramenteista. Oman heik-
 kouden muisto eli hengellinen köyhys ei saa koskan u-
 nohtua, sentähden uskoinen sielu jokapäivä har-
 taita rukouksia pyytää wahwistusta armosta, ja se an-
 netan autuden wälitappalitten kautta, jos hän pysy
 nöbrydellä ja uskossa, sillä parasakin ahkeruudella pitää
 sittäkin J. E. X. p. h. a. ansto olemän ainoana turwana.

Tämän siwusa on se Jumaliksille juuri suloinen
 ja ylöskehoittawainen asia että he luonnongin wal-
 dakunnasta Jumalan luodusta töistä saawat harwata
 Jumalan hywyden woiman ja wiisauden muistutus-
 ria hänen kunniansensa. Niinkauwan kuin me eläm-
 me tässä maailmassa, niin meidän ajatusem johdatetaan
 niillä asiolla kuin me silmillämme näemme ja kor-
 willam kuulemme: se ihminen jonga syhdän on Juma-
 lan rakkaudella voitettu, ei se seisahda näihin näky-
 wäisiin, waan niistä ylösnouse Jumalan tygö, mi-
 tä hän näke ja kuule Jumalan suurista töistä se joh-
 datta hänen mielenä Jumalan korkeuden ja kunnia-
 an tundoon, ne Jumalan lahjat joita hän nautise ne
 andawat hänelle aina muistutuksen Jumalan nöbrydän

Antoreen. Niin pitää Jumalan suuret työt luonnongin
 waldakunnasta muistuttaman kehoittaman ja joh-
 dattaman meitä Jumaliseen menoon ja Jumalata
 kunnioittaman.

Päättö.

Erinomaissessa armossa on Jumala andanut meidän tulla E-
 wangeliumin walkeuteen, joka näytti meille ainoan totisen tien
 aututeen. Siinä siwusa niinkuin aurings anda wotien kuulle,
 niin Jumalan sanan walo on fergottanut sen luonnollisen ym-
 märyyden woiman Christittymisen tyhdän Luojansa selwembään tun-
 dentiseen. Niin on myös Christikkunnasta nykyisiin aikoiin Ju-
 malan suuret työt luonnongin waldakunnasta aina enämmin walkeu-
 teen tulleet taitawitten miesten kautta, jotka Jumala Christikun-
 nasta on ylösherättänyt, ja heille ikänüksä kuin kessin johdattanut
 soweljat wälitappaleet. Jumalan käsi on siinä asasta, eikä Jumala
 ole andanut isänsä olla ilman todisturetta Ap. T. 14. eikä epäus-
 ko Ewangeliumita vastaan pyytää ikensä ulostewittää. Meillä on
 monenkertainen suurempi welwollisuus ja edeswafaus Jumalan ee-
 deksä kuin pakanoilla joilla on wahembi waloa. Toille enämbi on
 usfottu, niillä enämbi waaditan, waldakam walkeudessa ettei pi-
 meys meitä kättäisi.

Etä siis Jumala on yhderi ajari asettanut meidän tähän es-
 lämään hänen suurten kättensä töiden päälle nautigeman hänen
 hywyttänsä, joka on aivan suuri; niin olkon se meidän jokapäi-
 wäinen ahkeruudem että händä oikein tuta ja palwella. Itkäm
 pyytähdyt meidän mieleemme kansa näihin näkywäisiin, mutta kata
 sokam niin H. Erran meidän Luojamme töitä, että me niistä ai-
 na enämmin epimme tundemaan hänen suuret omalsudensa, niistä
 aina saamme uuden ylösherättyren händä rakastamaan; ottakam niis-
 tä näkywäisistä aina tila ja muistutus pitämään kansapuheita Ju-
 malan kansa, händä rukostemaan, händä kiittämään ja ylistämään.
 Taitwat ja kaitki maa owat täynnäs H. Erran kunniaa, niin
 olkon myös meidän sydämmem spwimmässä nöbrydellä täynnäs
 H. Erran meidän Jumalan kiitosta ja kunniaa. Käyttäkäm niin
 hänen luodut ja annetut lahjansa, etten me niistä koskan wäl-
 rin kättäisi.

Meidän elämän aika on lyhyt; iankaikkisuus joka aukene
 meidän ettem on loppumaton taitka onnellinen eli onnetoin, sitä
 mps

nyöden kuin täällä valmistuksen ajassa eletty on. Me tiedämme Jumalan ilmoitetusta sanasta että tämä maailma on katova; niin suuret ja ihanaat kuin Jumalan työt ovat suomisessa, niin suurella viisaudella ja voimalla kuin kaikki luodut ovat, niin kuitenkin on Herran viimeisinä päivinä kaiken maailman rakennukset purkava. Silloin Taiwat suurella pauhinalla poismenevät, mutta elementit pitää palavudesta sulaman ja maan, ja rakennukset jotka hänellä ovat pitää ylös palaman. Mingäkaldaiset tulee siis meidän olla pyhäisiä menoisia ja jumalifudesa. 2. Petr: 3: 10, 11.

Me odotamme nusia taiwaita, ja uutta maata joiha wanhurskaus asti, niin kiltwotekkam sen perään että meillä Jesuren Christuksen kautta olis sissälle käymilien siben autnteen josa me Jumalan suloiset kaswot nähdkä saissimme wanhurskaudesa, ei enämbi niinkuin täällä spellisä ja tapaurisä, waan kaswoisä niin kaswoihin, ja meidän sselum taiwallisella walolla kirkastettaisun ja korgotettaisun wastanotamaan, ja nautigemaan Herran hmyttä es lhwitten maasa. Silloin nykyiset unohdetan, ei enä kaiwatä auriringon ja tähtein waloa: wanhurskastein ruumit paistawat niinkuin tähdet ja auringo heidän Isänsä waldakunnasa. Heidän aurin-gonsa ei sillen lasse, eikä heidän kuuns kadota waleansa, sillä Herran on heidän ijankaikkunen walkeudensa ja heidän murhet päiwänsä ovat leppumet.

Psalm. 105: 1, 2, 3.

Kiittäkät Herraa, ja saarnatkat hänen nimeensä. Sulistakot hänen töitänsä kansain seasa. Weisatkat hänelle, soitatkat hänelle: Wuhukat kaikista hänen ihmeisfänsä: ylistäkät hänen pyhästä nimeensä: niiden sydan iloitten, jotka ehiwät Herraa.

